

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

IUNIE 2016

NR. 6 (1610)

ANUL XXVIII

1 LEU

www.revistaorizont.ro

TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII
ORAȘ CANDIDAT

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

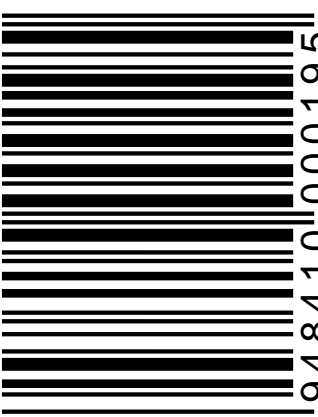
6

16-18

MIRCEA CĂRTĂRESCU

06

5 948410 000195

ANIVERSARE MARCEL TOLCEA UN GEAMĂN PERFECT

Sunt un om care mereu (su)râde. În familie, eu cu fiica mea, Ana, suntem rătăcitorii, iar soția mea, Gabi, și fiul meu, Ionuț, sunt serioșii familiei. Da, râd mult și, după ce am aflat de Osho, mi-am zis că sunt un "oșan" perfect. Dar sunt — și sper ca asta să rămână doar între noi — și un melancolic de chilie. Fiind născut în zodia Gemenilor, unul dintre gemeni e vesel mereu, celălalt e temperat-melancolic. Pe pagina mea de Facebook, de pildă, mi-am inventat un moto ce mi se potrivește: Oftez în răs. Cu aceste ingrediente am și scris poezie. De fapt, scriu poezie, dar nu mai mult de 5-6 texte pe an.

4-5

EXERCITII DE INSPIRAȚIE ANDREI PLEȘU

Mi se cer lucruri imposibile. "Vă trimit un volum de versuri, vă rog să-mi spuneți cum sunt". Și dacă vă spun, contează? Că eu nu sunt de meserie. Dați-le lui Manolescu, dați-le lui Eugen Negrici, dați-le oricui. Dar eu ce să fac cu ele? Primesc însă și proiecte culturale, proiecte de reformă a țării, proiecte de reformă a agriculturii, probleme de politică externă. Adică, mă văd falsificat de o poziție de popularitate vidă. Am spus-o, la un moment dat, mă simt ca un ghișeu: se bate la ușă — "Domnule, vreau și eu...". De curînd, mi-a trimis Horia Patapievici, care întotdeauna găsește texte pe care nu le știai, un text din Isaiah Berlin, care se plînge și el undeva — păstrând proporțiile, evident — "Am devenit intelectualul-taxi". E mai bun decât asta cu ghișeu, fiindcă implică și deplasări: Ei, la un moment dat, nu te mai țin curelele, nici sănătatea, nici energia, nici cheful, și așa mai departe...

14-15

SAECULUM. DESPRE LOCURILE LITERATURII

CORNEL UNGUREANU

În memoria lui Teohar Mihadaș și a
lui Radu Săplăcan

1. UN ITINERAR: BECLEAN – DEJ – BISTRIȚA

Mă opream altădată, într-un articol suficient de entuziast, asupra volumului lui Aurel Podaru, *Gara Beclean de pe Someș. Istorie și cultură*. Prin Beclean au trecut – au fost legați de acest spațiu pe care îl cartografiază prin scris sau prin prezentă – Adriana Barna, Liviu Bleoca, Ion Buzăși, Cornel Cotuțiu, Ion Cristofor, Constantin Cubleșan, Zorin Diaconescu, Daniel Drăgan, Valentin Falub, Ion Filipciuc, Sorin Gârjan, Niculae Gheran, Vasile Gogea, Ion Groșan, Gavril Istrate, Radu Mareș, Ion Moise, Marcel Mureșanu, Olimpiu Nușfelean, Ovidiu Pecican, Mircea Petean, Ion Pinteș, Petru Poantă, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Adrian Popescu, Adrian Dinu Rachieru, Virgil Rațiu, Teodor Tanco, Radu Țuculescu, Alexandru Uiuu, Sever Ursu, Echim Vancea, Alexandru Vlad, Ion Radu Zăgreanu. Și alții. Sunt de-ai locului sau pot fi ai locului. Așază Becleanul într-o Geografie a literaturii române, așa cum ar putea fi atâtea gări prin care trecem nepăsători. Nu sunt locuri "unde nu s-a întâmplat nimic!"

Locul ocrotea o "geografie subversivă" de foști ai închisorilor, care puteau numi, cu farmec, o "istorie alternativă" exemplară, dar și de tineri care contestau valorile oficiale, dar și de autori ai locului care știau să fie solidari. Să-i iubească și să-i admire pe cei ajunși în gara Beclean de pe Someș? Întâiul Călător este Teohar Mihadaș. Cartea era inaugurată de poemul lui Teohar Mihadaș, *Reminiscență*: "În gara Beclean pe Someș, cândva/ În tomnatica zi aceea/ Cu zări adiind a Sahară/..."

Teohar Mihadaș era iubit și citit nu numai în gara Beclean de pe Someș, ci și în Cluj, așa că editura Clusium, inaugurată în 1990 cu *Pe muntele Ebal* ne atrage atenția că nu doar poezia lui Teohar Mihadaș era cunoscută în Cluj, ci și prozele. Amintirile. *Pe muntele Ebal* circulase printre prieteni, se știa de ele. Fuseseră citite – parte din ele – și la Beclean, și la Bistrița, și la Dej. Era cunoscut și motto-ul din *Deuteronom*: "...să stea pe muntele Gerizim și să rostească binecuvântarea..., iar pe muntele Ebal, să rostească blestemul...". Teohar Mihadaș venea din Pind, Bucureștii păreau, după război, un spațiu salvator, dar a trebuit să se refugieze la Bistrița. A fost acolo profesor, s-a căsătorit, dar ajunge între rebelii refugiați în munți și e arestat. *Pe muntele Ebal* este prima dintre cărțile închisorilor românești, tipărite după 1990. Prima, tipărită în România. Personaj important pentru poetul Mihadaș este Constantin Tonegaru, prieten omagiat. Față de Nichifor Crainic martorul Mihadaș e neiertător. Închisoarea e un loc al poeziei și al poezilor.

Prima poezie scrisă în închisoare, ca mai toate din volumul *Țărâna serilor* e recitată în închisoare: "O brad frumos, o brad frumos/ Prin noaptea de-atunci/ În sala/ cu-ntunecate panoplii/ din Aix sau din Uppsala/ Durerea mea te-aprinde-acum zadarnic/ și invocă/ Vedenia cu trup de crin și zâmbet lin/ Cu părul galben în declin/ Și ochi adânci, de fum...// O, brad frumos, o brad frumos/ în albe solitudini.../ Cu reci flori de negre flori/ Și cast miroși/ De-azur și de luceferi/ Adu-ți aminte, te-am răpus./ De spadă, ca pe-o umbră./ Și te-am adus să te închin/ Temutul prinț, eu, Balduin./ Ofrandă de iubire/ În anul cu zăpezi și cu/ Severe oști deasupra lui vuid/ Ecvestre, nevăzute.../ Anul damnat, o mie două sute.../

/ O brad frumos, brad veninos/ Din nopțile de-atunci, în sala/ Cu blestimate panoplii/ Din Aix sau din Uppsala/ Tristețea mea te-aprinde iar/ Zadarnic și invocă/ Nălucile-mpietrite-acum/ În trupul tău de ceață./ Ori/ Rătăcind în mine-adânc/ Dincolo de viață...".

Aflăm recent că volumul *Țărâna serilor* a fost confiscat de securitate și că i-a fost, totuși, returnat autorului și că a putut, totuși, apărea la insistențele lui Zaharia Stancu, la sfârșitul anilor șaiszeci președinte al Uniunii Scriitorilor. Alte poezii, de Nichifor Crainic și Radu Gyr, care sporeau speranțele "bandiților", au apărut doar după 1990.

2. SCRITORII PE DRUM

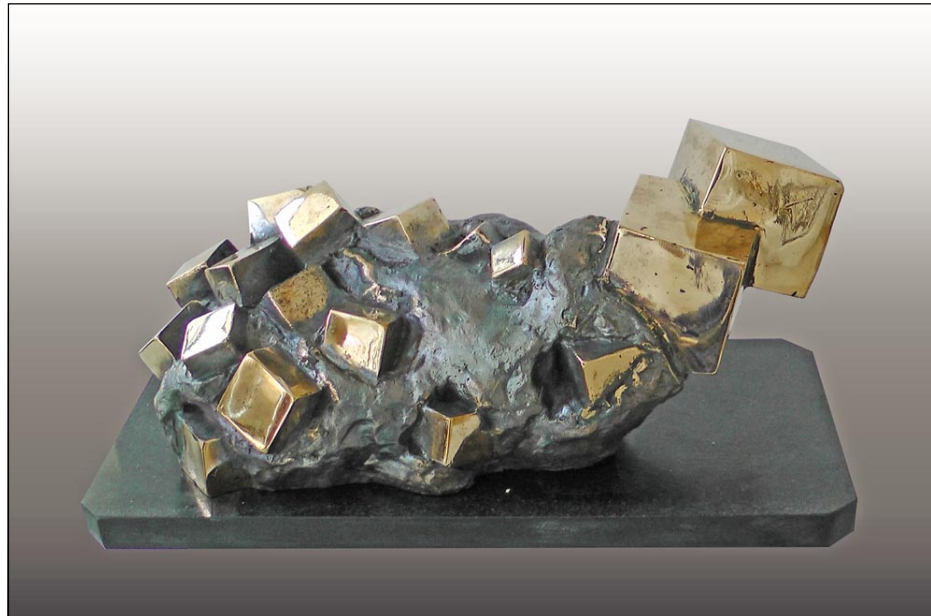
Într-un articol mai recent am adăugat scrisori ale lui Radu Săplăcan, lider important din Beclean, Dej, Bistrița, tânăr scriitor rebel în anii optzeci. Personaj definitoriu al acestui spațiu și acestui timp al scrisului: "Cu cine sunt la Dej? Practic cu foarte mulți oameni de mare talent: Ion Mureșan, la douăzeci de km., în satul simbolic numit Strâmbu de unde nu se poate ieși decât cu...ursul sau cu căruța poștei: Viorela Mureșan, la Jibou, 40 de km. prof la un liceu; Marius Lazăr, dejean, încă student, unul din criticii 'noi' a cărui stea începe puternic să răsară; Cornel Cotuțiu, un prozator al cărui destin va începe anul acesta... Olimpiu Nușfelean, liber schimbist și profesionist Sieu Sfântu, 35 km., recent apărut cu a doua carte; Domnița Petri, 50 de km., dascăliță și ea, între puținele poete nemasculinizate, gen Magda Ghica sau Marta Petreu... Zorin Diaconescu, semnând mai ales în 'Astra' (jumătate din revistă e făcută de noi), eseist subtil și informat, prof de engleză cu mamă nemțoaică...adică informație, rigoare, rafinament: Dan Mârza, director de școală, lingvist de excepție, școala Solomon Marcus, cu texte apărute în toate marile publicații de specialitate din Franța, S.U.A., Italia etc, apoi Alexandru Dohi, Alexandru Vlad, Carol Hârșan, Vasile Cruceru, Ruxandra Cesereanu, Aurel Podaru, Vasile Dragomir – prozatorul cel mai înzestrat din noua generație, dar și cel mai parcimonios, Ion Pinteș, Simion Aștilean, Radu Țuculescu etc., oameni cu cărți sau cu multe semnături prin reviste care vin de la Cluj, Baia Mare sau Alba ca să asiste sau să citească la noi; probabil pentru lipsa de 'protocol' și spiritul critic al cenaclului".

Cred că am discutat (sau îl întrebam mereu) de "cărțile lui". "Cărțile mele [...] n-au nici înfrumusețare darămite asemănare! Voi ieși totuși anul acesta la...Astra: ați văzut antologia prozei satirice...retrasă pentru Velican: vor apare câte zece titluri anual, inclusiv cartea mea 'Meseria de recenzent' în care am vrut să ofer un document 'existentțial' și în egală măsură unul de mentalitate literară răspunzând la întrebarea cum se formează hic et nunc un tânăr critic care s-a prezentat la lucru în pauza de masă...". "Eseul despre Călinescu [...] l-am terminat, l-am predat, l-am lăsat, l-am reluat, m-a îngrozit și acum stau; după ce va apare prima carte și injuriile de rigoare cred că voi fi mai liniștit și îmi voi încheia la toți nasturii textul...".

Și iarăși, discuția despre "Astra", "Anemone Popescu" și părintele Nicolae...

3. ROHIA, ÎN IMEDIATA APROPIERE

"Altfel merg din când în când pe la Rohia unde părintele Nicolae (Steinhardt) deține o bibliotecă absolut fascinantă; nu știu dacă ați primit (găsit) cartea lui Gheorghe Crăciun, 'Acte originale. Copii legalizate': mi se pare că e un debut de zile mari mai ales prin ceea

ce lasă să se întrevadă pentru evoluția unui prozator cum rar se nasc: de altfel până în numărul din ianuarie exista în Astra o rubrică 'Panseluțe' semnată V. Al. Grădinaru, mare iubitor de anemone crescute în seră; acum că s-a suspendat cu aprobare de la..., vă pot spune că textele le făceam împreună cu Crăciun și Alex. Mușina".

Am mai scris și așa mai fi vrut să scriu și aici despre 'Întâlnirile Clubului Saeculum'; despre rolul lui Radu Săplăcan în acest club și despre cei de lângă el. Atunci când am fost invitat la Colocviile Liviu Rebreanu – a XXX-a ediție – așa fi vrut să vorbesc și despre întâmplările extraordinare din spațiul Bistrița Năsăud, în care erau un șir de repere...Plecaseră prea mulți, lipseau prea mulți. Eram într-un centru al lumii și mi-era teamă – și mi-e încă teamă – că n-o să închei acea *Geografie literară a României* în care multe itinerarii fericite ar trebui să ajungă aici.

4. POEZIA CARE RĂMÂNE.

Dej-Beclean-Bistrița ar fi primul perimetru pe care îl sugerează acțiunile de lider ale lui Radu Săplăcan. Dar alți lideri? Sub semnul lui Rebreanu, revista *Miscarea literară* consacra fiecare număr unui autor apropiat acestei "geografii literare". Directorul revistei, Olimpiu Nușfelean, jurnalist, prozator, poet, editorialist- *Mișcării literare*, pare a fi veteranul. "Olimpiu Nușfelean e un solitar care transformă proza cotidianului într-o lirică neoromantică,

ce nu ocolește procedeele antipoeziei. [...] Cu simțurile exacerbate de însingurare, Olimpiu Nușfelean aude nu doar sunetele reale, ci și inaudibilul, se retrage în misterele celor ce n-au fost să fie", scrie Gheorghe Grigurcu. Da, poeziile și prozele "Europei Centrale", ale acestui loc scrise de Olimpiu Nușfelean se opresc asupra "celor ce n-au fost să fie". Proze pe care Olimpiu Nușfelean le rescrie mereu.

Paginile citabile ale poetului rămân cele despre singurătate, întunecare și moarte: "Poezia pe care o scriu azi/ mâine va muri// Se ridică pe picioarele tremurânde/ ale cuvintelor/ îmi ia privirea și pulsul/ ca o vîietate ce trăiește/ în alt secol/ - mai înalt/ nenăscut - / și se înalță sus, tot mai sus/ de pe umerii mei în care și-a înfipt/ ghearele sensului// Pipăi, cât pot, cu degetele ei/ nenatul// Cine învinge?! Și cine-i învinsul?!" (*Poemul neliniștii mele*)

De fapt, Olimpiu Nușfelean a fost activ în situații din cele mai delicate. Cu mulți ani în urmă, când adolescentul Ioan Pinteș s-a refugiat la Rohia, hotărât să se călugărească, a intervenit cu un NU hotărât. Ca în publicistica sa de azi: energic, dinamic, încrezător în valorile Centrului.

Poetul și memorialistul Ioan Pinteș (nu s-a călugărit, a devenit preot) a rămas legat de Nicolae Steinhardt, pe care îl evocă într-un excepțional demers de memorialist. Director al bibliotecii de la Bistrița, părintele Ioan Pinteș rămâne capabil de a defini Centrul, al lui Coșbuc, Rebreanu, Steinhardt, Mihadaș.... Și așa mai departe.

UN MODEL

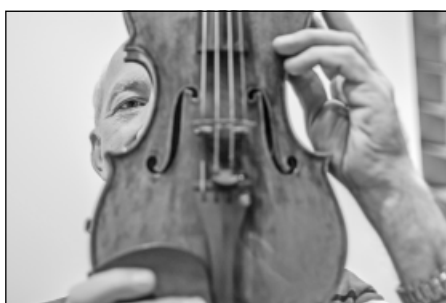
Revenirea domnului Nicolae Manolescu la cronică literară reprezintă, dincolo de orice dubiu, unul dintre cele mai importante evenimente culturale ale anului. După un oficiu critic de treizeci și doi de ani (dar și după o pauză de un sfert de secol), statura marelui critic domină viața literară din România cu o autoritate neștirbită de trecerea vremii. Precise, expresive, informate, elegante, cronicile sunt un spectacol intelectual în sine. N-am fost de acord cu verdictul său într-un singur caz (cel despre *Solenoid*, al lui Mircea Cărtărescu, unde mi s-a părut că judecata critică e puțin prea apăsată.) În rest, admir și acum, așa cum am admirat întotdeauna, acordurile fine ale analizei, înălțimea ideilor, noblețea spiritului și capacitatea unică de a contextualiza. Ceea ce a susținut Nicolae Manolescu în cronică literară (practicată în deceniile trecute de cele mai mari nume ale culturii noastre) e credința neștirbită în valoare. Nu e de mirare că promotorii relativismului, campionii devălmășiei și maestrul pescuitului în ape turburi l-au identificat drept principalul inamic al planurilor de a aduce la același nivel impostura crasă, vulgaritatea, lipsa de talent, ambiția găunoasă, orgoliul maladiv, solidaritatea de gașcă și de "vârșă" cu originalitatea, valoarea și excelența estetică.

O impresionantă *défense et illustration* a poziției d-lui Manolescu o reprezintă cele două articole cu titlul "În loc de cronică literară", din numerele 24 și 25/ 2016 ale *României literare*. Le recomand ca reprezentând o adevărată artă poetică. Iată finalul acestui diptic în care Nicolae Manolescu reafirmă credința inflexibilă în valori și ierarhii: "În ce mă privește, voi continua să scriu cronică literară, cât mă vor ține puterile, cu interes și deopotrivă cu detașare, fără *parti pris* de un fel sau altul, nepartizană, clară și onestă intelectual. Le place ori nu tinerilor critici, e problema lor. Eu îmi fac treaba mea și îmi asum întreaga răspundere." (M. M.)

bana(R)t

JOHNNY BOTA

Într-o sală plină de aplauze și tapetată cu forfotă, dar și într-o încăpăre în care doar scaunele ascultă în premieră concertul se zărește un zâmbet larg și o privire caldă. Aceste trăsături îi aparțin lui Johnny Bota, pe care l-am surprins acompaniat fie de o vioară, chitară sau de un contrabas pe scena Filarmonicii "Banatul" și devenind una cu

orchestra sau pe scena jazz-ului, ca organizator al Galei de Blues-Jazz Kamo. Însă îl regăsim și pe scena educațională din oraș (la Facultatea de Muzică a UVT) și, ocazional, la un jam session într-un local cochet sau pe pietonale.

CLAUDIA BUCSAI

LA TOLCE VITA DE PE SEZLONGUL NESEFĂRSIT AL TINERETII MELE, "MEHR LICHTER" MARCEL TOLCEA

1. Nu știu dacă e nepărat folositor pentru reperele culturale din tinerețe să le revizitezi. De multe ori, cărți, filme, personaje care au fost, atunci, la marginea adulării aproape că nu mai au gust, aromă, viață. Sau greu de citit. Nu știu de ce, dar mi s-a întâmplat asta și cu autori mari, nu numai cu cei la modă atunci. Nu am putut reciti nici *Cartea de la San-Michele*, nici Zweig, nici *Demonii* lui Dostoievski (dar am descoperit uimit grația suavă din *Idiotul*), nici mult Borges, care se comportă cu irealul său asemenea unui vânzător de zahăr pe băț tot mai dulceag. Dintre români, recitesc greu Mateiu Caragiale (un scriitor atât de căutat!), Lucian Blaga mi se pare plicticos și solemn, iar Camil Petrescu sună ca un discurs lipsit de trăire. Dintre filme, nu am putut revedea până la capăt unul pe care, la 30 de ani, l-am văzut de vreo 4-5 ori: *Glissando*. Indigest și obositor și căutat mi se pare *De ce trag clopotele*, dar printre revizitari, am găsit și un film minunat — *Concurs*, al lui Dan Pița.

2. Pentru mine, Matei Călinescu e un nume așezat pe coperta albastru-spălăcit a unei cărți ce îți dizolvă adolescența. *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* — un op cu care e bine să te întâlnești după ce acnea paradoxurilor a fost uscată de ultravioletele altor lecturi — mi-a marcat acei ani și m-a condus direct la India și Nietzsche. Nici măcar nu știu cum de a apărut în 1971 o asemenea carte despre Omul Marginal. Știu doar că mi se părea că trebuie și eu să experimentez unele lucruri de-acolo. Așa că, în anul 2 de facultă, am fost și eu, timp de aproape o oră, cerșetor, asemenea oricărui fan Zacharias Lichter.

A fost un pariu cu cel mai bun prieten al meu din copilărie, Dorin Ticiu, cu care locuim în chirie pe Timotei Cipariu, că voi sta în Stația Maria, cu o pălărie în față. În care mi-au fost aruncate 4 monezi de 3 lei și 5 de un leu. Plus nu mai știu câte de mărunțiș. În total, peste 20 de lei. Am ales stația de tramvai fiindcă era dever mare. Evident, mă rugam să nu vină cineva cunoscut. Nu știam că putea veni și un milițian. Îmi amintesc că o doamnă ce stătea în ghereta de macaz mi-a surâs complice.

3. Ieri, la stația Cluj, l-am văzut pe Miki Pătrășescu. Mi-a fost coleg, mai mic, la facultate și în trupa de teatru a lui Puiu Ilieșu. A scris și publicat teatru în *Forum studentesc* și chiar a apărut în antologii. Miki e Zacharias Lichter cu adevărat de peste 20 de ani de când cutureieră Timișoara fără adăpost, murdar, hirsut și pierdut.

De la Miki știu că literatura nu este neapărat scrisă. Poate că literatura ne și mai scrie.

ALTELE-S ARTELE DIGITALE QUALE. 2 CALIN-ANDREI MIHAILESCU

Așa o punem de-o enciclopedie onestă, că nu are cum să fie întreagă, ci doar de nedistrus și de neuitat. Ia, unul câte unul. Povestiți:

TORTUL SACHER- MASOCH

Pixellette întotdeauna locuise la ultimul etaj. La ce să se schimbe tocmai acum? Femeile mută mobila prin apartament; bărbații construiesc blocuri. Când îi mai adăugau un etaj blocului ei, gagică se muta mai sus. La fel a făcut și de data asta: și-a vândut apartamentul de la etajul + și a cumpărat unul + + 1. Au poreclit-o Penthouse, dar nimeni nu o cunoștea, jos, în stradă. Îi plăcea să se uite în jos de pe terasă și să vadă cum niciodată nu umblase pe stradă. Asta i-a dat curaj, așa că s-a hotărât să-și expună lucrările într-o galerie din centru. Joi o să fie vernisajul primei ei personale.

Capul la cutie! Cerul — fără nori, fără sens. Și ea se adîncea în el.

— Cine te întreține, fato?

— Eu, răspundea adesea. Ce să mai adaugi după asta? Oamenii se întindeau după cocktailuri. Trebuie că sînt false, gîndi Pixellette. Ca și cei care le beau, după ce le-au băut. Vernisajul a fost un succes. Presa zumbăia. Au servit și un tort plin de ciocolată grasă. Ea a primit prima felie — a artei — din cutia de clasă legată cu funde, funde, funde. A fost adusă de un curier, căruia i-a cerut să o lase în fața ușii. A luat-o puțin mai tîrziu. Lui Pixellette îi place să stea pe terasa din înaltul cerului, cu felia de tort așezată în fața furculiței de argint. Se uită în jos la stradă. Nu mușcă din felie. N-are nevoie de nici o apodictomie. Gura-i e plină de vorbe de geniu. Pixellette, Notre Dame des Pariahș.

ADOLF PRECEDENTUL

Adolf Precedentul s-a întors de la doctor. Se simțea gol, mai mult pe dinăuntru. I-a dat drumul calculatorului și s-a pus pe jucat Free Cell pînă nu s-a mai oprit. Ecranul s-a tot îngroșat pînă s-a făcut ca o magmă și Adolf Precedentul n-a mai putut să deosebească între noapte și zi. Două tuburi îi legau ochii de ecran — unul ombilical, celălalt zombilical. Cum juca, fără ca ceilalți să-și dea seama, a prins arta de a crește unghii. Adică îi creșteau pe tot corpul. Cel mai greu a fost să o crească pe a doua, care, în cele din urmă, și-a semețit cornul de rinocer pe vârful nasului. Putea să atingă și ecranul cu ea, dar mai ales tastatura. O dată — de-acum tot corpul îi era acoperit de unghii —, a atins tasta roșie. Deodată, toate unghiile i-au căzut pe podea, ca la o chemare, și și-au luat cu ele pielea și carnea și toate organele și oasele. Statuia de mahon a lui Adolf Precedentul tronează, la intersecția avenidei Quark cu Azilului, cu fața spre lac. Cu toate astea, nu sîntem rude.

UN PIXEL BÎNTUIE LUMEA

Un pixel bîntuie lumea: o să mereu revină din viitor să mă trădeze cu cealaltă față, cemi e întoarsă dincolo de mine. Nemernicul ăla de pixel! O să-l îmblînzesc eu într-o bună zi, la fel cum tata domesticea ciupercile sălbatice. Pixelul ăsta se bagă argat cînd la rațiunea instrumentală, cînd la retorica dislexică. O fi punctul săltăreț care le arată notele muzicale surzilor mintali? Uneori cade din pachetul de cărți de joc sau se face aluniță pe obrazul reeditat al Brigitte Bardot sau înnegrește dintele din față al Cardinalului sau îmi falsifică semnătura.

SEMISTRUCTURITA DIN QUASILAND

Nancy — așa o chema? — trebuie că fusese regină într-un avatar imediat anterior. Noi am botezat-o Semistructurita din Quasiland,

că nu se măritase niciodată. Cam aceeași Nancy a ieșit din birou pe la cinci fără cinci. Sînt unii care nu pot să nu fie foarte exacti cînd repovestesc evenimente importante. Aștia, că sînt înalți sau roșcați, te amețesc cu detaliile lor ingineresti. Nu sînt unul dintre ei, asta pot să v-o spun. Poate de asta nu-mi amintesc precis ziua cînd am abandonat liceul. Și nici minutul în care Nancy a plecat de la birou, deși detectivul m-a somat de cîteva ori să mă concentrez pe detaliul ăla "foarte important!". În genere, îmi amintesc orele, dar cînd e să cobor la unități mai mici, mi se declanșează un simptom acut de neatenție la minute, nu ca băieții din parc. Nancy a dispărut nu înainte, însă, de a lovi o bătrînică și, probabil, de-a-și înjunghia ginerele, care trecea pe același trotuar. Despre el îmi amintesc că am trecut unul pe lingă altul tocmai cînd mă duceam spre parc să le spun băieților tărășenia asta.

DADABANCA

Sîntem cei mai nerăbdători cititori de la Big Bang încoace. Citim un rînd; scriem două. Și cînd te gîndești cît de puțin scriem... Celorlalți le-o părea rău de noi, pentru că ei citesc, și ne citesc și pe noi, și nouă nu ne pasă, căci e afîta dragoste în jur cît petrol e de excavat. Vecinul meu Trippidate și-a luat cu el umbrela în Arabia Saudită să scormonească după petrol: e foarte cald acolo, mi-a spus, și am nevoie de o umbrelă roz — da, știu, rozul e de feteți, dar e cea mai bună culoare pentru soarele din peninsula, mi-a spus mie o soprană japoneză în luna august a anului trecut. Și ce, cine-i pe-acolo să mă vadă. Nimeni, mă, nu tu suflet, nu tu cocoașă de cămilă. Poți să mă vezi pe Google-Earth cînd îți vine chef — sînt acolo, sub umbrelă. Ia să vedem cine rîde la urmă. Toți scormonim singuri. Nu-i altă cale. Am citit asta în Dadabanca. Francezii îi spun băncii "Cherchez la femme (dar nu chiar acum)", dar beduinii o numesc "cercetarea sufletului". Abia aștept să-i întîlnesc.

DESTUL

De cum Prîslea a constatat că destul cu crescutul, s-a dus la tatăl său ca să-i spună: "Tată, acum sînt destul de mare, de puternic și de deștept. Lasă-mă să mă duc la oraș. Mi s-a acrit de satul ăsta global". Și i-a spus-o.

- Du-te, fiul meu. Dar fii cu grijă. Toți răii din sat sînt acolo, i-a răspuns pe dată tatăl.

- Și atunci, cine-a mai rămas aici?
- Tatăl meu. Aici e mai mare nevoie de el.

- Unde e, tată? Nu l-am văzut niciodată.
- Hai, a venit clipa să pleci la oraș.

Și a plecat feciorul, dar pînă să ajungă la oraș hainele i s-au umplut de nisipul deșertului. Cînd a ajuns la marginea orașului a început să uite în urmă, de parcă l-ar fi urmărit cineva. Bătrîna pe care a întîlnit-o pe stradă a prins a rîde și a hîrîi:

- Începe să-ți crească umbra, ai?
- Ce vrei să spunei, cinstită doamnă?
- Las-o baltă! Ești intrat.
- În ce?
- În oraș. Doar tinerii trăiesc aici.
- Și dumneavoastră ce căutați aici?
- Tocmai plecam să mă întorc în sat.
- De ce așa tîrziu?

- Acum, că ai ajuns, pot și eu să plec. Bătrîna a dispărut în direcția dinspre care venise el. S-a întristat deodată. Orizontul din spate dispăruse. Intră în oraș și se duse să închirieze o cameră în centru.

De-acum viitorul nu ne mai poate asedia.

UN GEAMĂN PERFECT

MARCEL TOLCEA

Robert Șerban: *Ai avut în adolescență sau în prima tinerețe un sentiment al morții timpurii? Te întreb asta pentru că, în general, poeții au convingerea că o să devină... veșnici mult mai repede decât restul lumii. Sau ai fost senin în privința asta?*

Marcel Tolcea: Exact în clipa asta, dragă Robert, îmi dau seama că nu sunt deloc un exemplu, un manechin pentru cititorii de poezie sau pentru poeți. Mai întâi, fiindcă nu mă visam deloc poet în adolescența mea. La începutul clasei mele a X-a, adică în 1972, după ce tata a fost numit primar la Jimbolia, am descoperit acolo un grup de colegi, mai mari decât mine cu unu-doi ani, cu preocupări filosofice, teoretice mai degrabă. Cu Vali Dinescu sau Nicu Perpelea (astăzi profesor universitar la București) mă întâlneam în beletristică și filosofie, fără vreo umbră de poezie prin lecturi. Mai ales că Vali îmi vorbea mereu despre Părintele Mihail Avramescu, preotul paroh al Bisericii Ortodoxe din Jimbolia, fost avangardist și ezoterizant în interbelic. După ce, la începutul clasei a XI-a, am citit traducerea lui Sergiu Al-George din *Bhagavad Gita* și după ce, în ultima clasă de liceu, Părintele Avramescu mi-a dat tot soiul de cărți ale lui René Guénon, creștinism, kabbalah, simbolism religios sau ezoterism, visam să plec în India și să merg pe urmele lui Mircea Eliade. Drept pentru care, în clasa a XII-a, am început să învăț limba sanscrită după o gramatică a lui Teofil Simenschi. Intelctualmente, eram, așadar, fascinat mai mult de problema iluziei decât a morții, de problema raportului dintre Infinit și lume/ creatură, de inițiere etc.

Dar, dincolo de biografia preocupărilor evident și mimate, trebuie să mărturisesc, în clasa a XI-a, am trecut printr-o perioadă sumbră, fiindcă, în urma unei sperieturi teribile — era să cad în cap făcând niște figuri riscante cu patinele cu rotile — am descoperit că aveam o problemă la inimă care se numește defect septal atrial. Oboseam foarte repede, în unele zile aveam nenumărate extrasistole, mi se albăstreau buzele. În plus, eram și foarte slab: la finele clasei a XII-a nu "împliniseam" 50 de kg. Revenind la poezie, primul meu citit cu pasiune a fost Minulescu, iar al doilea, Marin Sorescu. Nu scriam pe atunci poezie. De fapt, nu mai scriam, fiindcă, prin clasa a VII-a, am publicat o poezie într-o antologie județeană a Casei Pionierilor. Poezia se numește *Când voi fi comunist*. Micii comuniști de pe vremea mea, dragă Robert, nu prea aveau în carnetul cu note superlative teme thanatice.

— *Iată-te sexagenar. Nouă, celor din preajma ta, rude, prieteni, admiratori, ne e greu să credem că "băiatului mare" care ești i se poate întâmpla un asemenea pocinog. Cum să aibă Marcel 60 de ani? Na, ai pățit-o! Ce raport ai cu vârsta asta? Ți pierzi umorul când te gândești sau, dimpotrivă, te umflă râsul?*

— Ce fain ar fi să mă pufnească râsul! Nu mă pufnește, dar, așa, terapeutic, mă iau mereu peste picior. Continuu să cred că râsul e forma cea mai luminoasă nu neapărat a terapiei în fața tristeții și a

depresiei, ci a unei igienice prevenții. M-a ferit Bunul Dumnezeu să fiu depresiv, dar nu și de anxietăți. Râsul, umorul de fapt, te ferește de multe bebele: mai întâi, de paranoia și de solemnitatea cofrațată. Când ai umor, ești ferit de asemenea caraghioslăcuri, fiindcă umorul veritabil e și despre tine. Nu numai despre alții. Toată viața am arătat mai june decât răbojul din buletin, dar, din când în când, e bine să mă uit în buletin: atunci când joc tenis de câmp prea mult sau în căldură, când îmbrac tricouri prea juvenile, când le fac curte (gratuită!) anumitor Făpturi, când mi se pare că mai am înaintea mea ani buni în care voi duce la bun sfârșit ceea ce nu am terminat până acum. Mă pleoștesc brusc la gândul că, de pildă, Domnul Livius Ciocîrlie a pus racheta de tenis în cui la 60 de ani și a cerut să se pensioneze tot la 60 de ani, mai devreme cu doi ani.

— *Care sunt schimbările importante pe care le aduce vârsta? Te înțelepțești, te entuziasmezi mai greu, iei decizii mai rapid, crește randamentul faptelor, se mărește perspectiva asupra vieții, se schimbă unghiul de vedere, abordarea ei?*

— Mi-ar plăcea mult să spun ceva înțelept. Poate că s-ar cuveni să spun ceva înțelept la vârsta asta, dar nu prea cred că îmi iese. Mă sfiesc de mine atunci când îmi vin cuvinte mari și sunt aproape paralizat. Îmi aduc aminte și acum de un moment în care, după primul atac cerebral al tatălui meu, am mers cu el la alt spital și, pe drum, am vrut să opresc mașina undeva la marginea drumului, să scot cheia din contact și să îi spun, din tot sufletul meu, ceva atât de banal și de omenesc: "Tată, să știi că te iubesc mult". Nu am făcut-o, fiindcă nu puteam să spun asta. Mi-am înghițit cuvintele alea deși știam că tata nu va mai trăi mult. Deși știam că voi rata pentru totdeauna să îi spun că îl iubesc. Am o groază exagerată, poate maladivă, de asemenea cuvinte, de asemenea momente patetice.

Lui Petrică Stoica, în ultimii lui ani, atunci când era grav bolnav, îi spuneam că mi-e drag de el, îi spuneam că e frumos, îl pupam și îl mângâiam ca pe un copil. Dar nici lui nu i-am spus așa cum aș fi vrut și cum vorbeam în gând. Vezi, cred că asta vine după 50 de ani și se amplifică după 60: te ajung din urmă nu doar reproșurile pentru ceea ce nu ai făcut sau ai făcut rău. Te ajunge din urmă regretul că nu ai spus ceea ce trebuia să le spui unor ființe pe care le-ai iubit sau încă le iubești. Nu iau nici mai rapid decizii, nici nu îmi crește randamentul faptelor. Mie mi s-a modificat doar sensibilitatea papilelor gustative cu care mă bucur de prieteni și de oamenii cu care mă simt bine.

— *Hai să-ți pun o întrebare filosofică, în descendența celei anterioare: ce pierzi atunci când câștigi... ani?*

— Ți răspund mai întâi în termeni culturali: eu am pierdut tot mai mult nevoia de a citi literatură avangardistă sau de a vedea filme, spectacole de avangardă "moderniste". Îmi place tot mai mult îndrăzneala discretă, bazată pe viziune articulată și mă regăsesc tot mai puțin în experimentele ce se iubesc pe ele însele.

Când am încercat să mă întorc la literatura textualistă sau la semiotică, am descoperit că nu îmi mai plac deloc. Dar deloc! De fapt, fiind snob, cred că nici în tinerețe nu îmi plăceau și, am curajul să spun acum, nici nu înțelegeam mare lucru. Îmi plac tot mai mult jazzul, jazzblues-fusion-ul, muzica simfonică și filmul. Jazzul e o poveste de fiecare zi mai ales în ultimii 10 ani, ca și povestea cu filmele de artă. Încă citesc multă poezie românească și, sincer să fiu, nu cred că poezia se poate traduce. În toate acestea caut ceva foarte simplu: autenticitate, viață, ghemul din stomac cu care să mă culc după ce citesc, văd, ascult. Eu chiar cred că, odată cu vârsta, admiri tot mai mult Acel-Ceva-Adevărat-Bun-și-Frumos, și nu inteligența, meșteșugul, măiestria.

— *Pari tot timpul bine dispus și disponibil. Iar dacă nu ești așa pe moment, te repliezi rapid și devii. Modul tău de a fi, din care tristețea și melancolia par că lipsesc, te-a ținut departe de poezie? Sunt zeci de ani de când n-ai mai scris poezie... Sau există o altă explicație a faptului că, deși ai debutat remarcabil, cu Ochiul Inimei, ai continuat cu un volum original, care s-a bucurat de atenția criticilor și cititorilor, Bicicleta Van Gogh, n-ai mai continuat cum ar fi fost, poate, de așteptat. Te-ai oprit după... doi pași.*

— Sunt un om care mereu (su)râde. În familie, eu cu fiica mea, Ana, suntem râzătorii, iar soția mea, Gabi, și fiul meu, Ionuț, sunt serioșii familiei. Da, râd mult și, după ce am aflat de Osho, mi-am zis că sunt un "oșan" perfect. Dar sunt — și sper ca asta să rămână doar între noi — și un melancolic de chilie. Fiind născut în zodia Gemenilor, unul dintre gemeni e vesel mereu, celălalt e temperat-melancolic. Pe pagina mea de Facebook, de pildă, mi-am inventat un moto ce mi se potrivește: Oftez în răs. Cu aceste ingrediente am și scris poezie. De fapt, scriu poezie, dar nu mai mult de 5-6 texte pe an.

— *Reeditarea Ochiului Inimei, la care ai adăugat câteva, doar trei, texte noi, și reacțiile entuziasmate ale cititorilor tăi nu*

te-au stârnit... liric?

— Povestea cu reeditarea volumului *Ochiul Inimei* are o dublă semnificație pentru mine. Adrian Bodnaru, finul meu de căsătorie și de poezie, își deschisese editura Diacritic și m-a întrebat dacă aș fi de acord că public o ediție revăzută și adăugită a volumului din 1988 apărut la Facla. Îi datoram lui Adi și apariția volumului *Bicicleta van Gogh* din 1998, la Brumar, așa că am fost bucuros să apară. Ediția din 2015 a apărut cu titlul ușor schimbat: în loc de *Ochiul inimii, Ochiul Inimei*. În vertijul discret al acestui Genitiv se află ideea că poeții devin, după câteva volume, propriii lor epigoni. Așa a pățit chiar și Nichita Stănescu cu ultimele sale două volume. Eu așa am pățit mult prea devreme: de la al doilea. Ghinionul meu ca poet a fost că fix atunci a venit 1989 și, în primii ani de după, eram mai mult în stradă.

— *E puțină autobiografie topită în versurile tale, te povestești puțin, aproape deloc. Proză nu scrii. Blogul pe care îl ai e destul de... leneș. Ții jurnal? Nu merită povestită viața? Nici măcar pe secțiuni?*

— Da, e puțină autobiografie fiindcă, așa cum îți povesteam, mi se pare că viața noastră ar trebui "mântuită" de artă, nu transformată în artă. Nu cred că are vreo semnificație pentru cineva decât Marcel Tolcea suferă, iubește, e gelos, e fericit, e pesimist, e răcit sau are o unghie (re)încarnată. (Scuze că vorbesc la persoana a treia despre mine!) Blogul *La Tolcea Vita* îl am din 2008, dar nu am scris despre viața mea decât atunci când a venit vorba despre decembrie 1989 sau despre diverse întâlniri cu oameni admirabili. În ianuarie 2009, cu trei luni înainte ca Petre Stoica să plece, îi transcriam lui Don Pedro Stoica ceea ce el îmi dicta seara, la telefon. Ne amuzam teribil. Mi-a povestit cum a fost prima oară la bordel, despre Nichita, despre Breban, despre viața din anii '50.

Într-o vreme, scriam destul de des pe blog, dar apariția Facebook-ului mi-a modificat felul de a înțelege actul comunicării. Din caligraf de cuvinte, pe Facebook, dar

și pe blog, îți descoperi și nevoia de imagine, de iconicitate. Sunt un scriitor/ iconar zilnic pe Facebook. Pe pagina mea postează (cum se spune) mici haiku-uri absurd-comice despre viața politică sau, pur și simplu, despre identitățile mele revizitate, dar și rubricile mele de la Radio Timișoara despre limba română. După-amiaza, lucrez la o firmă de imagistică medicală unde, pe pagina de Facebook, scriu sau adaptez articole tip *feature* despre valorile istoriei Banatului, despre actul medical, despre sărbătoritul sau comemorarea zilei. 15-20 de rânduri cu material ilustrativ, nu mai mult. De fapt, ceea ce predau la facultate cu privire la memorabilitate, concizie și ierarhizarea informațiilor, fac în fiecare zi. După cum vezi, cam (re)scriu, nu mă joc. E un joc, un pariu cotidian și uneori ai surprize uriașe. Acum 3-4 zile îți arătam Dr. Horia Pleș — prietenul nostru Țuchi Pleș, cel care susține și emisiunea ta, *Piper pe limbă* — o postare ce a strâns peste 1.100.000 de accesări: o cartolină sub formă de diplomă acordată pentru cei șapte ani de-acasă. Am postat-o (urât cuvânt) pentru a explora și un alt public decât cele 80.000-90.000 de vizitatori în care credeam că ajung mesajele noastre.

— *Erai un excelent și un temeinic cititor de poezie. De scris nu mai scrii, dar de cititul poeziei te mai ocupi? Recitești sau cauți și autori noi, tineri, din ultimele valuri? Mai ești atent la ceea ce se întâmplă prin zonă? Simți schimbări?*

— De fiecare dată când vine vorba de poezie, am reflexul să spun că le datorez enorm lui Marcel Pop-Corniș, Șerban Foartă și lui Cornel Ungureanu. Marcel Pop-Corniș, fiindcă mi-a luat textele despre bicicletă și le-a dus la jurizarea de la Cenaclul "Pavel Dan". Lui Șerban, fiindcă m-a învățat să aud poezia cu o ureche aparte. Domnul Ungureanu m-a ferit să cred că textele scrise după poeziile despre bicicletă din studenție erau poezie, așa că le-am aruncat.

Cât despre cititul de poezie, da, mai citesc, dar nu atât de organizat. Nu cred că pot da verdicte, dar așa crede că poezia recentă este una scrisă din stare, și nu din starea filtrată de lecturi serioase de poezie. În anii '70-'80, se scria după ce uceniceai serios pe textele altora. Ion Monoran, de pildă, ca să dau un singur exemplu, era un cititor extraordinar de poezie. Mânca poezie. Iar asta se vedea din faptul că sălbăcia poeziei lui era una atent vegheată de lecturi. Sigur, nu pot generaliza, dar producția de poezie din ultimii 10-15 ani e și una mai aproape de viața cotidiană. Ceea ce nu e rău deloc.

— *Îți mai pasă de poezia sub formă scrisă, ori o cauți în altă parte, în... filme, să zicem?*

— Cred că în fiecare săptămână văd cel puțin două filme de artă, de palmares. Și nu mă satur de Bergman, de Fellini, de Kurosawa, de Kim Ki-Duk, de Mihalkov (plus cinematografia sovietică și câțiva noi, cum ar fi Lughin și Zvyagintev), de Woody Allen cel Vechi (spre deosebire de turistul din ultimii 10 ani), de frații Coen, de Lars von Trier, de mulți nemți, de turcul Ceylan. Mă mândresc tare că, de vreo 5 ani, l-am virusat și pe Domnul Ciocârlie cu filmele astea.

— *Apropo, să nu uit: ești leneș? Te întreb fiindcă mă uit în biografia ta și nu văd, precum la alți colegi din propria-ți generație, multe titluri, multe lucrări, multe publicații. Hai să mai îmblânez întrebarea:*

te-ai dat cu hedoniștii sau te-ai născut gata dat?

— Da, recunosc, sunt un leneș iremediabil. În ciuda faptului că, dacă fac un mic inventar, nu prea reiese asta. Am mai multe servicii, am rubrică zilnică la Radio Timișoara, scriu pe o pagină oficială de Facebook, scriu articole aproape în fiecare număr al revistei "Trivium", prezint cel puțin 2-3 scriitori sau pictori pe lună. Nu am publicat multe cărți fiindcă nu sunt un harnic. Am ezitat să-mi încropesc cărți din articolele publicate prin reviste sau pe pagina de blog. Nu sunt sigur dacă voi scoate o carte din cele peste 150 de rubrici de la Radio Timișoara despre viața grea a gramaticii românești. Am, în manuscris, un *Dicționar al Francmasoneriei* de peste 150 de pagini apărut, săptămânal, în revista "Orizont" între 1990-1992. Din articolele publicate în "Trivium" aș putea scoate o minicartă despre Mihail Avramescu, dar nu sunt gata să o termin fiindcă nu am citit cum trebuie Nicolaus Cusanus.

În general, scriu greu și sunt mereu nemulțumit. Am scris aproape șase ani la teza de doctorat, iar în 2012 am preferat să scot o ediție mult revăzută și adăugită la *Eliade, ezotericul*. O carte pe care prietenul meu Samuel Tastet a tradus-o în franceză pentru Dervy Livres. Am fost fericit să îngrijesc un volum postum al lui Petre Stoica, *11 adnotări lirice la covoarele Șerbanei*, să adun într-un volum diaristica Alexandrei Indrieș (împreună cu Cornel Ungureanu), să strâng cronicile plastice ale lui Deliu Petroiu sau, împreună cu Tatiana Costinaș, câteva proze inedite ale lui Bebe Costinaș. Va trebui să scot și un *best of* al mentorului meu universitar, Prof. Dr. Eugen Todoran, cel care m-a adus la UVT în 1990, mi-a dat seminarul și chiar cursurile Domniei Sale.

Cât despre proiectele imediate, am predat unei edituri timișorene jumătate din manuscrisul unei cărți intitulată *Ezoterism și masonerie*.

— *Punctual, dragă Marcel, ca să continui pe panta asta. M-ai fi așteptat, de la un teoretician de top al artei interviului, la o carte de interviuri. Mai ales că ai avut șansa, de-a lungul celor 60 de ani, să stai față în față cu oameni, cum se spune, mari. De ce n-ai trecut de la vorbe (teorie), la fapte (interviuri)?*

— Evident că aș fi putut scoate o carte de interviuri cu câteva personalități fascinante: de la Doamna Catherine Lalumière, fost secretar general al Consiliului Europei (am fost la Strasbourg, în 1992, înainte ca România să fi devenit membru al Consiliului Europei), la Eugen Todoran, la Petre Stoica, Paul Barbăneagră, Harry Morgan, Silviu Oravitzan, Victor Cupșa (important pictor parizian al exilului românesc), Sorin Dumitrescu și, nu în ultimul rând, Mitropolitul Nicolae Corneanu. Asta ca să enumăr doar personalități de anvergură. Toate interviurile sunt publice, dar nu am avut răbdare să le așez într-un volum de sine stătător.

În fine, una din misiunile pe care mi le-am asumat la firma de investigații imagistice a fost aceea de a face și cărți de interviuri cu marii medici ai Timișoarei. Este în curs de apariție un volum de convorbiri în oglindă cu Prof. Dr. Gheorghe Băcanu și Prof. Dr. Nicolae Barbu, seniorii medicinei universitare timișorene, care au împlinit sau vor împlini curând 90 de ani. Tot pe *stand by* este și o carte de interviuri

Marcel Tolcea și Petre Stoica

cu Prof. Dr. Ovidiu Grivu. Toate cele trei interviuri sunt substanțiale și au fost filmate de un mare iubitor al Banatului, fostul meu student Ilie Sârbu.

— *Ai fost director al Muzeului de Artă din Timișoara mulți ani. Faptul că ai acceptat și ai dus o astfel de funcție a fost o surpriză dintre cele mai mari pentru mine, întrucât în România orice funcție e o corvoadă. Iar când ea e la... stat, e o nebulie. Sau poate am eu un clișeu și lucrurile stau altfel. De ce ai acceptat? Cum a fost? Ce ar mai fi fost de făcut?*

— 2005. Îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri. Ne-am întâlnit la sediul Brumarului, cel de lângă Fabrica de bere, și mi-ai spus: "Marcelino, nu vrei să fii directorul Muzeului de Artă?" Care Muzeu de artă? am îngăim eu. "Cel care se va desprinde de Muzeul Banatului". Mi-ai spus că ți se oferise ție o asemenea șansă însă ai refuzat. Pentru Poezie. Proiectul Brumar, burse. Apoi am vorbit cu Costi Ostaficiuc și, vreme de aproape un an, am fost consilierul lui. Îmi spunea mereu că sunt liberal fiindcă, atunci când Valeriu Stoica venea la Timișoara, jucam tenis pe "Electrică" fără să știe nimeni. Am apreciat mereu la Costi că nici nu mi-a cerut să intru în PDL, nici nu m-a invitat la acțiuni ale PDL-ului.

Au urmat 7 ani frumoși și plini. Am avut noroc că profesioniștii din muzeu chiar erau mândri de ce făceau, iar câțiva dintre oamenii cu bani au dorit să aducă acolo ceva. Și mereu am grijă să scriu numele lor fiindcă, fără ei, ar fost greu: Nicole Tender, Andy Herczeg, Mioara Simcelescu, Lucian Perescu, Sergiu Știrbu, Jose Vinals. În 7 ani de manageriat am adus peste 150.000 de euro. Dar cea mai mare bucurie a mea a fost că angajații zâmbeau. În ciuda salariilor insultătoare.

La venirea USL-ului, în 2012, un cineva pe care eu l-am adus în mediul universitar în 1993 a dorit să devină director, a făcut o comisie și am fost forțat să plec. Am plecat odată și cu cei 7 ani de activitate de pe site-ul Muzeului de Artă. Dacă accesezi site-ul Muzeului de Artă îți poți constata neantul.

— *Mi se pare mie sau tu ai descoperit vinul în ultimii 10 ani? Aveai... habar de*

existența lui în tinerețe? A adus el ceva nou în viața ta, în afară de aciditate la stomac și, bănuiesc, niscai dureri de cap? Ia zi, e adevărul în vin, ori asta-i o altă minciună inventată de vreun...?

— Profesorul Todoran ne spunea, mie și fiului său, Radu, de fiecare dată când plecam să bem bere la Faleză, că "bem bere ca cocieșii". Todoran și Tohăneanu au băut numai vin, iar eu am înțeles de ce doar de vreo 6-7 ani, de când Andy Herczeg mi-a "distrus" viața. Fiindcă, din clipa în care a deschis Enoteca de Savoya, am fost obișnuit doar cu vinuri bune. Mai mult, acasă la Delia și la Andy Herczeg, am petrecut seri minunate cu vinuri de soi și "fiorentine" alături de Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Vladimir Tismăneanu, H.-R. Patapievic, Mircea Mihăieș, Ioan T. Morar și, evident, de minunatul arhitect care este Radu Mihăilescu. De fapt, cu Andy am o serioasă prietenie artistică fiindcă, din 2009 încoace, îl însoțesc în toate proiectele lui cu sculptori sau pictori. La Timișoara și la Gârâna. Ne leagă, împreună cu Gianluca Testa, prietenii de dincolo de moarte cu Ștefan Călărășanu. Și certuri, și concedii, și simpatii / antipatii, și beții pe fond de Colosseum.

— *Când merg cu avionul mă gândesc, uneori, la tine, care nu te-ai deplasat niciodată cu cel mai sigur mijloc de transport. Și m-am întrebat: câte oportunități n-o fi pierdut Marcel din cauza faptului că îi e frică să zboare? Chiar, câte? Care?*

— Am rău de avion și nu zbor. George Soros mi-a reproșat, prin 1996, că nu îl caut atunci când vin în SUA. Nu îmi este frică de moarte, ci fac atacuri de panică. Din cauza asta nu am fost la zeci de burse, programe, conferințe.

— *Marcel, fii bărbat și răspunde argumentat la ultima întrebare: ți-e frică sau nu ți-e frică de bătrânețe?*

— Singurul lucru de care îmi este frică este dezordinea uitării amnezice și a nebuliei. Mama mea, Ruica, supraviețuiește — grație Dr. Pleș — unui atac cerebral. Dar nu mai este ea.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

DEZORDINEA NATURALĂ A LUCRURILOR

ALEXANDRU BUDAC

Din a doua jumătate a anilor '80, Livius Ciocârlie pare să lucreze la un singur volum, multiplicat secvențial sub titluri joculare, cu o voluptate nedismulată a tergiversării. A ales cel mai facil gen literar, diaristica, dar îi regândește convențiile după exigențele unuia dificil, eseu. Prea delicat și deloc exhibiționist ca să scrie jurnale veritabile, prea leneș, după cum singur mărturisește, ca să-și pună riguros în ordine memoriile, prea politicos și preocupat să asculte confesiunile altora ca să mai aibă timp să le elaboreze fluviu pe ale sale, prea pasionat de cărți ca să nu le comenteze neobosit, Livius Ciocârlie seamănă cu acei oameni în categoria cărora se regăsea Michel de Montaigne la bătrânețe, care-și acceptă viața cu indolență nepăsătoare, depășesc prezentul ancorat de speranță și-și petrec vremea vânând pur și simplu nălucașii și umbrele născute din propria lor imaginație. "Le fruit et but de leur poursuite, c'est poursuivre..."

Scrierile lui Livius Ciocârlie se deschid și rămân *in medias res*, nu au început, nici final, și cu toate acestea recursivitatea lor nu este monotonă. Doar vocea, calmă, autoironică, reflexele critice articulate aforistic și frazarea curată, ce nu acomodează afectări, te întâmpină statornic de la carte la carte. L-am descoperit devreme – *Un Burgtheater provincial și Clopotul scufundat* se regăseau în biblioteca părintească –, dar l-am citit relativ recent. Apoi nu m-am mai oprit. Am rezerve față de memorialistica scriitorilor. Chiar Livius Ciocârlie observă că însemnările personale dedicate publicului constituie o contradicție și te livrează ca personaj inautentic, iar memoriile, oricât de spectaculoase, sunt întotdeauna viciate de perspectiva limitată a persoanei întâi.

În cazul său, din această contradicție se multiplică, la intervale de câțiva ani, singura proză pe care o scrie, proză fragmentară, asumat presocratică în bucățile pierdute, căreia nu i se poate reproșa histrionismul din două motive: nu este narcisistă – preocuparea de sine are sens numai prin raportare la ceilalți, așa încât reflecția să eludeze ruminanța solipsistă și să răspundă supletii cu care alți autori și-au formulat ideile – și asimilează ireproșabil o altă lecție a lui Montaigne, anume că eul confesiv este corporal. Cea din urmă purifică stilul de orice prețiozități metafizice și arhaisme găunoase, de care sunt pline beletristica și eseistica românești – dacă înțelegi că până și experiența spirituală se reduce la biologie, nu-ți mai schingiuești dicția cu esențe, transparente și abisuri –, în vreme ce imunitatea autorului la narcisim le conferă paginilor calitatea interpretativă. Eseurile lui Livius Ciocârlie sunt fascinante și ca piese de critică literară (intoxicați de teorie, noi am cam uitat cum se face).

Așadar, jurnal risipit, neatins de egolatrie, și ficțiune confesivă supusă propriului ochi critic. În același gen idiosincronic, paradoxal, se înscrie *Urmare și sfârșit* (Tracus Arte, 2016). Mi s-a părut cea mai melancolică dintre scrierile lui Livius Ciocârlie, și nu pentru că autorul anunță încheierea "seriei de însemnări", cum își numește opera. Cartea organizează sub un formalism liniștitor, nu și somnolent – bunăoară, când Livius Ciocârlie recurge la silogism nu ca să demonstreze, ci ca să se derobeze tocmai de exigențele filozofiei –, neastâmpărul de a deschide cât mai multe probleme etice, estetice, religioase, politice, economice, sociale. Pagini melancolice, dar

câtuși de puțin obosite. Până și gândul la bătrânețe se conjugă ager în formule gnomice relativizate de umor și paranteze, unele adăugate după câțiva ani, altele, după câteva ore, fără găjâieli rachiunoase ori pedagogii obsolete, iar tristețea picură în poante.

Ghicești vârsta celui ce ți se adresează – un *gentilhomme* al literelor amuzat de propriile stângăcii și de viteza cu care se schimbă lumea din jurul său – mai degrabă după experiența culturală din altă epocă. Aproape fiecare eveniment cotidian, oricât de mărunț, se altoiește în bibliotecă sau devine obiectul tacinărilor conjugale cu T. Parează teama de moarte, *cogito*-ul noptilor de insomnie și percepția deteriorării fizice (a auzului, în special) preluând afectuos grijile celor dragi, fiice, nepot, prieteni, și-și anihilează nostim puseurile de anxietate vanitoasă prin anticiparea eșecului oricărui plan de consolidare a posterității: "Mă necăjește și că pe casa noastră nu se va putea pune placă, de vreme ce locuim în clădirea din fund. De aceea, am decis să instalez una în camera mea, pe perete, cu inscripția: *Aici am lucrat, vorba vine, eu*".

Scriitor înveterat și cititor pătimaș, Livius Ciocârlie își afirmă conștiința lenea. Îl rețin patul și camera de lucru, merge la târguri și lansări dintr-o incapacitate de a refuza invitații, spune că nu s-a încumetat să încerce alte genuri literare, mai creative, nu poate crede, deși orice subiect religios îl pasionează. Adesea își reproșează comoditatea, limitele, renunțările, în tonuri ascuțit morale, în special când își amintește anii comunismului și tăcerile vinovate: "Am trăit, cu sentimentul inadmisibilului, la frontiera dintre a nu te compromite și a nu reacționa". În ciuda pierderii tinereții, alege ultimele două decenii din viață ca fiind cele mai bune. Îl revoltă noii intelectuali cu nostalgii contrafactuale, care pretind că sistemul comunist nu a fost aplicat corect. Indolența lui Livius Ciocârlie, așa cum o traduce în scris, aprobă *acedia* hamletiană – de altfel, îl invocă pe prințul danez la un moment dat – și principala ei consecință: prea multă gândire inhibă voința și acțiunea (cel puțin până în actul al cincilea).

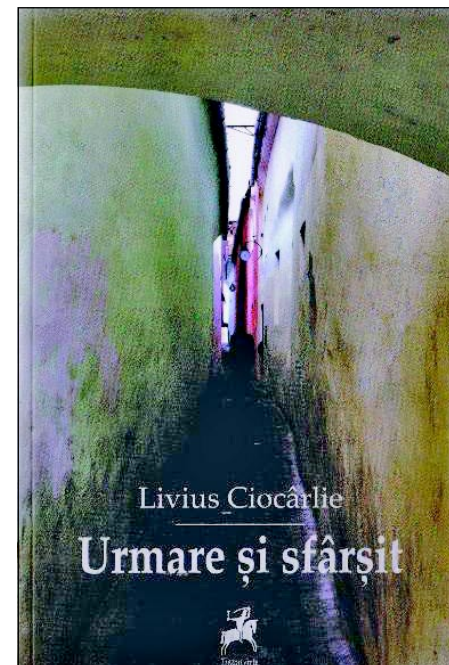
Caută sensul vieții, fără să devină sentențios. Nici nu prea are cum. Sfârșește de fiecare dată cu o carte în mâini, admirând diversele cazuri când forma

produce sensul. Sau cochetează cu scepticismul și stoicismul, așa cum le știm din vechime, învârtind termenii definițiilor: "A crede că vei avea o viață după moarte pare să nu comporte înțelegere, ci numai credință. A-ți da seama că viața e trecătoare sigur nu e înțelepciune, fiindcă e evident. Înțelepciunea poate să înceapă de la a lua lucrurile așa cum sunt. Adică, a te resemna. E un fond de tristețe în această înțelepciune. În schimb, în a crede că vei avea o viață veșnică e bucurie, sau măcar speranță. Deci, e mai înțelept. O înțelepciune de ordin pragmatic, nu una în sensul tare al cuvântului, dar tot înțelepciune".

Intrigat de Emil Cioran și parțial admirativ, Livius Ciocârlie îi pune diagnosticul corect, considerându-l un bun stilist nesincer, remarcabil abia după ce a început să scrie în franceză, foarte abil în a formula pirotehnice truisme. Azi îl citec cu încântare pe Livius Ciocârlie, iar pe Cioran îl găsesc nefrecventabil, deși anumite asemănări stilistice dintre ei mi se par incontestabile. Profesorul timișorean este mai autentic decât biciclistul parizian. Câteodată vrea neapărat să tenteze la rândul său locul comun – "Ceea ce numim iubire este, în marea parte a vremii, totuna cu a-ți face griji" –, însă, de cele mai multe ori, caracterul convingător al observațiilor e asigurat de faptul că nu calcă pe apele stătute din cultura noastră.

Te întâlnești cu autorii preferați nu doar când îți dau sintaxa propriilor gânduri, ci și în lucrurile care le displac. Livius Ciocârlie descrie perfect capcanele intelectuale presupuse de metajargonul cinicului oportunista Jung – ezită între a-l numi "un șarlatan cu geniul manipulării" sau "un paranoic foarte inteligent" –, îi vede lui Dostoievski tezismul și carentele literare ce scot umor involuntar din anumite pagini ale *Fraților Karamazov*, îi apreciază lui Borges erudiția, dar recunoaște fără fașoane că-l plectisește și îi reproșează sofisticările ingenioase ce maschează absența unei estetice genuine (nici eu nu reușesc să mă dumiresc în ce fel s-a cocoțat argentinianul obsedat de premii literare și Nobel atât de sus în preferințele cititorilor de pe mapamond, număr în gând cel puțin șase-șapte scriitori din America Latină a veacului trecut care, în opinia mea, îi dau clasă).

În schimb, reacționează animat la romane

de Faulkner și Hemingway, zăbovește la *Ulise* de Joyce, descifrează construcția migăloasă a unui episod din *Madame Bovary*, polemizează cu afirmațiile lui Ernst Robert Curtius despre Balzac, citează din poeți, nu ratează aparițiile editoriale autohtone. Comentează pasionat și pasionant, pe mai multe pagini, *Parabolele lui Iisus* de Andrei Pleșu, opunând unei înțelegeri teologice a Evangheliilor, pe care o consideră severă, exercițiul literar, nu fără mici remușcări: "Am un sentiment incomod bărfindu-l pe Dumnezeu, de parcă El ar fi scris Testamentele. E ca atunci când, într-o lectură primitivă, confunzi personaj și autor".

La un târg de carte, își dorește cu orice preț *Lumea ca voință și reprezentare*, editată de Humanitas în condiții de lux. Prețul îl bagă la idei: "Hotărât ca, dacă tot am venit, să nu mă întorc acasă fără Schopenhauer și văzând cât costă, mi-am zis ce-ar fi să uit să plătesc, că tot sunt uituc, iar despre furtul de cărți se zice că-i o probă de dragoste pentru cultură. Dar m-am gândit la omul din capul editurii. Îl știu strâns la pungă, pe deasupra, îl cunosc și îl prețuiesc. Prin urmare, am oftat și m-am dus de am plătit". Anecdota anunță comentariile amuzante pe marginea ideilor lui Schopenhauer, pe care nu poate ascunde că-l citește interesat (dacă tot l-a cumpărat), dar dezamăgit. Și cum să nu fie, dacă germanul susține doct că bărbații au barbă de la natură ca să-și ascundă emoțiile, pe când disimularea la femei este înăscută?

Asemenea peripeții sunt curmate de străfulgerări negre, niciodată resentimentare, de vestea morții câte unui apropiat sau coleg de generație, de înțepături la inimă, oboseala cauzată de urcatul treptelor sau plimbările lungi prin oraș, de un proiect prea mult amânat, de anticiparea anxioasă, doar cât acestea să fie inserate tonic în pagină: "În pat nu mă mai instalez la prânz, ci imediat după micul dejun. Pe la zece, mă învioresc. După 12, iar sunt întins. De la o vreme, încep să mă doară oasele de atâta stat în pat. Nu mai știu ce să mă fac".

Imperativului din Parabola talanților îi prefer observația lui Diogenes, potrivit căreia am complicat toate darurile oferite de zei. Livius Ciocârlie și-a acceptat darul artistic și nu l-a complicat deloc, făcând din onestitate o virtute literară. Consistența cu tine însuși te poate costa celebritatea, însă, dacă nu te preocupă s-o cultivi asiduu pe cea din urmă, ai șanse reale să lași o operă în urma ta. Sper că lui Livius Ciocârlie îi va fi lene să-și țină promisiunea de pe coperta a patra. Mai sunt încă multe de citit.

UNIUNEA
SCRITORILOR
DIN ROMANIA

FILIALA
TIMIȘOARA

CALENDARUL ANIVERSĂRIILOR 2016
IUNIE

- 1 iunie 1963 s-a născut **Claudiu T. Arieșan**
- 4 iunie 1944 s-a născut **Mircea Pora**
- 5 iunie 1933 s-a născut **Olimpia Berca**
- 9 iunie 1949 s-a născut **Teodor Bulza**
- 9 iunie 1954 s-a născut **Ileana Ursu**
- 11 iunie 1976 s-a născut **Laura Ceica**
- 11 iunie 1942 s-a născut **Ilie Cristescu**
- 11 iunie 1968 s-a născut **Laura Gheorghiu**
- 11 iunie 1957 s-a născut **Ileana Șora**
- 14 iunie 1954 s-a născut **Ioan Petraș**
- 15 iunie 1947 s-a născut **Ion Ghera**
- 17 iunie 1962 s-a născut **Sorin Gârjan**
- 17 iunie 1971 s-a născut **Alina Radu**
- 18 iunie 1937 s-a născut **Bárány Ildikó**
- 30 iunie 1948 s-a născut **Eugenia Bălțeanu**
- 30 iunie 1948 s-a născut **Aquilina Birăescu**

DRUMETII CREDINTEI

CRISTINA CHEVEREȘAN

Ca timișoreancă, născută și crescută în capitala Banatului dar, ca mulți alții, cu rădăcini în Arad și împrejurimi, nu eram câtuși de puțin străină de tipul de istorisiri pe care le adună și prelucrează Ioan T. Morar în *Sărbătoarea Corturilor*: cel mai recent roman, apărut nu demult la Polirom și beneficiar al unei serii de lansări și dialoguri cu publicul din țară. Lumea "pocăiților", bisericile ridicate de "americani" după 1989 nu au ocolit satul și ulița bunicilor, făcând parte din bagajul meu de produs cultural al unei zone de frontieră, amestecată nu doar din perspectiva sângelui și graiurilor, ci și din cea spirituală, a credințelor și modalităților de auto-definire în relație cu divinitatea. Dacă pe vremea în care aș fi putut obține răspunsuri pe banca de la stradă eram prea mică sau poate prea ruptă de acea realitate să pun întrebările potrivite, cartea proaspăt încheiată mă readuce într-un *acasă* al nederirilor copilăriei și îmi apropie un fenomen cunoscut în zona mea natală, precum și frământările, conexiunile, dilemele unei minorități în minoritate, într-o perioadă a apelurilor tulburi și conștiințelor tulburate.

Mai precis: plecând tot de la non-ficțiune, ca și anteriorul, îndrăgitul *Lindenfeld*, romanul lui Ioan T. Morar pornește pe urmele unei comunități aparte, învăluită în mister din varii motive, majoritatea legate de pilonii universului unui narator-vinovat, "două entități care sunt veșnice: Dumnezeu și Comunismul". Între acești poli se întinde experiența ante- și post-revoluționară a inginerului Cornel Nădăban, "sursa Luther", racolat de Securitate încă din facultate și însărcinat cu observarea fraților și surorilor din grupurile neo-protestante frecventate. Păcatul delațiunii și impardonabilul statut al turnătorului în era ceaușistă formează o porțiune din structura de rezistență a dezbaterii ideologice pe care cartea o lansează și întreține, pe măsură ce intriga devine tot mai stufoasă. Procedul preferat al acestei scrieri clare, precise, împărțite aproape matematic în secțiuni, capitole și scene, e însăși ramificarea, stratificarea, multiplicarea planurilor. Dacă episoadele individuale sunt compacte, atent articulate, putând funcționa adesea ca povestiri în sine, întregul se compune gradat, din revelații și meditații care cresc, închegându-se treptat.

Aceasta va fi fost, poate, chiar senzația autorului aflat în căutare de informații despre subiectul care îi atrăsese atenția și întâmpinat de tăcerile, eschivele, ezitățile aferente vremurilor și circumstanțelor complicate. Făcând abstracție de triada de personaje dominante (Cornel-Beni-Jac), adevăratul protagonist al *Sărbătorii Corturilor* este unul colectiv, format din oameni "dragii și nesuferiți", uniți și separați de un destin nomad atât fizic, cât și mental. Pentru cei cărora situațiile, numele, contextul în sine nu le spun nimic, fascinantă va fi acțiunea. Celorlalți, tentați de biografism și de obsesia identificatoare, scriitorul le adresează de la început un avertisment amical, care ar

trebui să stăvilească potențialele dezbateri și speculații (verbale și virtuale): "în linii mari, povestea din *Sărbătoarea Corturilor* s-a întâmplat în realitate în Aradul anilor 1970, însă acest roman nu este o reconstituire, ci o ficțiune de sine stătătoare". Importante, deci, sunt ideile și ingenioasa îmbinare într-o narațiune care curge și captivează prin aventuri mărunte sau spectaculoase și, poate chiar mai mult, prin cumulum de întrebări retorice și provocările intelectuale, prin modul în care pornește de la un pretext real către o reflecție mult mai extinsă.

Ceea ce frapază atât în timpul lecturii, cât și privind înapoi, e aparenta simplitate, stilul direct, lipsit de ornamente, adaptat setului de actori, care îmbracă un epic a cărui complexitate depășește așteptările. Umorul, ironia, anecdotul, replicile-sentință și dialogurile memorabile se brodează în marginea unei scrieri sobre ca și conținut. Inițial, se profilează o discuție a rolului și combustiei interne a informatorului, în și după "Epoca de Aur". Clișeele sunt evitate însă abil: Cornel e și va rămâne un om al generației "adaptabile", puțin înclinat spre gesturi mărețe, regrete adânci, traume interne, declinuri emoționale profunde: "Să nu-mi spuneți că Dumnezeu iubește numai adevărul pur. Dacă ar fi așa, nu s-ar mai justifica existența omenirii, cel mai mare producător de minciună din universul cunoașterii". Introspectiv, observator minuțios al comportamentului celor din jur, are tresăriri (auto)-critice și revolte tragi-comic-moraliste pe alocuri, dar reușește să-și adoarmă neliniștile etice și să accepte compromisurile ce se țin lanț odată cu angrenarea într-un mecanism socio-politic căruia nu-i sunt străine cinismul, manipularea, trădarea, lipsa de scrupule, parvenitismul, șantajul, escrocheria.

Totuși, scopul principal al cărții nu e de a denunța, steril, realități penibile și aparent inamovibile ale societății românești scindate și abrutizate de totalitarismul ale cărui urme refuză să se șteargă. Miza rezidă în nuanțe, în redescoperirea și înțelegerea diversității, a umanului din spatele fantoșelor ce străbat lumea, împinse de motivații meschine sau, dimpotrivă, naiv-idealiste. Cuvintele-cheie ale traiectoriei printre culte (baptist, pentecostal, adventist, mozaic) și teritorii (emigranții din România în Israel sunt traficați asemenea unor mărfuri de un regim comunist – culmea? - înfiorător de pragmatic și mercantil) nu sunt doar cele cu conotație negativă. Echilibrul îl asigură nucleele de semnificație veritabilă, existențială, ce ancorează peregrinajul. În vreme ce biserica și credința – oricare ar fi ele – stau în centrul experienței împărțite, prietenia, destinul, unitatea, mântuirea jalonează traseele determinate de opțiuni reale sau impuse, autentice sau propulsate de sfori invizibile ochiului liber al neinițiatului.

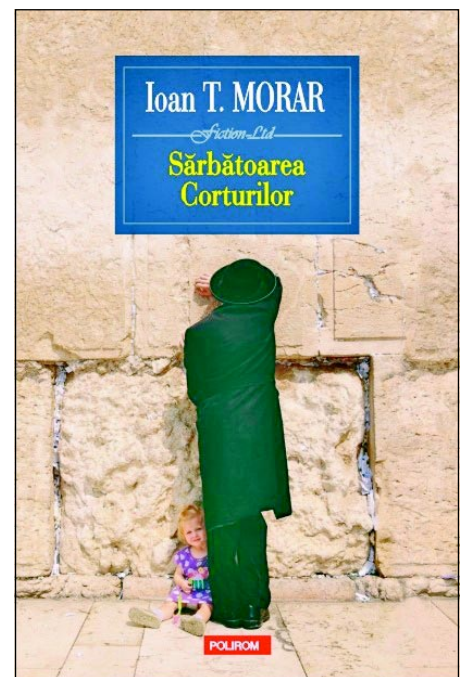
Din interes pentru masa bărbaților în toată firea care, aduși laolaltă de un cor și niște lideri carismatici, merg până la tăierea

împrejur și ruperea de familiar pentru promisiunea unui nou început, Ioan T. Morar se concentrează, inspirat, nu doar asupra documentării minuțioase și a construirii ingenioase de poteci plauzibile pentru cei câțiva pe care îi plasează în lumina reflectoarelor. Incitante sunt și personajele secundare, ce se perindă prin fundal, dar ale căror povești-vinieta creează plasa de susținere a unei structuri complexe și recognoscibile pentru mulți, aducând în prim-plan tipuri și ipostaze grăitoare. Dacă răbdarea necesară cercetării e evidentă în cele mai mici elemente – discurs, retorică, detalii ale datinilor, ceremoniilor, filosofiilor ce agregă universul unor personaje aflate în continuă mișcare -, prețioasă e aplecarea asupra fiecărei sorți în parte, sau măcar asupra acelei porțiuni cunoscute sau revelate unui narator ce înregistrează cu fidelitate unei naturi curioase și a unei ocupații puțin onorabile, care nu-i anihilează însă inteligența.

Pe de o parte, Grupul se definește ca minoritate perpetuă, marginal(izat)ă și monitorizată. Pe de alta, din interior sau din imediata apropiere, indivizii din planul secund al comunității însăși sunt cei care accentuează nota de originalitate și autenticitate, micile lor entuziasme, drame, confruntări, victorii, înfrângeri și schimbări la față reprezentând tot atâtea fațete ale unui cub Rubik ficțional care, până la final, se compune armonios și oferă o panoramă amplă a căutărilor de împlinire pe ruta România-Israel și retur. Cu salturi înainte și înapoi prin memorie, cu digresuni și adăugiri necesare, cu grația și nonșalanța povestășului sigur de atenția cititorului captiv, Cornel își face *in extremis* datoria față de fostul mentor, Jac – dar și față de carismaticul Beni și restul confrăților: adună întâmplările ce au dus la întemeierea cultului iudeo-creștin simbolic denumit "Sărbătoarea Corturilor", ca ultim pas într-o lungă cursă cu obstacole. Morar îi consemnează mărturia într-o carte cu ton confesiv, neignorând metatextul și ghidându-și, prin el, publicul către o lectură matură: "Dacă mi s-a pus în spate sarcina asta, înseamnă că pot să o duc. Veți avea adevărul știut și o parte din adevărul neștiut. Doar o parte".

Fluiditatea textului și aparenta ușurință a jongleriei cu nivelurile, intersecțiile, coincidențele, mașinațiunile dezvăluite pas cu pas duc volumul dincolo de buna cunoaștere și punere în pagină a unei realități meșteșugit deghețate în ficțiune. Autorul se dovedește un artizan al scrisului cu alură și tehnică postmodernă, dornic de îmbinare creativă a pieselor unui *Lego* imaginar. Mai mult, reușește să nu se piardă în propria plasă, urmărindu-și protagoniștii și completând meticolos tabloul, din tușe succesive. Nimic nu pare întâmplător, figuri și conjuncturi pasagere revin pe neașteptate să completeze portretul de grup și să închidă cercurile pe care se sprijină narațiunea.

Un plus de greutate îl dă evoluția spirituală a personajelor: conversațiile sau

monologurile interioare ce le clarifică pozițiile și transformările interioare, valorile și prioritățile, convingerile și epifaniile. Chiar și aici, Morar anticipează, sugerează, croiește cu mîgală. Primele pagini anunță concluzia într-un pasaj ce poate trece neobservat dar, ca varii altele, cântărește greu: "Dacă i-aș fi acordat mai multă atenție la început, ar fi trebuit să rețin o frază spusă de el și care a stat, într-un fel, ca o piatră unghiulară la baza călătoriei noastre teologice: 'Doamne, aș vrea să fiu credincios în toate religiile lumii, ca să te cunosc mai bine'". Dorința se împlineste la propriu, în periplul paradoxal și nu neapărat al Grupului. La figurat, ea acționează ca un fir roșu, călăuzitor, reapărând periodic la suprafață ("Fiecare merge în paradisul pentru care se roagă") și triumfând la sfârșit: "Nu contează dacă rătăcim sau nu. Dumnezeu ne va găsi oriunde Îl căutăm".

Preluând un caz real și imaginând o parabolă identitară, Ioan T. Morar scrie un roman extrem de actual care, fără a face paradă de noțiuni și concepte teoretice "hard", dezbate în subtext chestiuni esențiale: raportul problematic al sinelui cu alteritatea, dependent de modalitățile de alcătuire, negociere, înțelegere și contextualizare a eului individual și colectiv, relațiile de forță într-o contemporaneitate a complicităților și rivalităților ghidate de interese prea puțin transcendente, echilibrul fragil dintre sacru, profan și ducerea oricărui dintre ele la extremă, amenințările concrete ale fanatismelor și exaltărilor de orice natură, dificultatea definirii unui spațiu privat al familiarului într-un univers al granițelor permeabile, coexistența altruismului și conformismului, a militantismului și tradiționalismului lipsite de perspectivă, încremenirea în proiect și criza soluțiilor salvatoare pe termen lung, la nivel micro- și macro-istoric, creșterea intoleranței și radicalismului pe fondul ignoranței, stereotipiilor, crizelor dintre cele mai diverse. Durabile teme de gândire căci, din fericire, "cărțile mor mai greu decât oamenii".

CREANGĂ REVISITED

ALEXANDRU BODOG

Rare sunt, în literatura română contemporană, situațiile în care o carte beneficiază de o copertă inspirată și, dacă se poate, reprezentativă. Poezia pare să fie, cumva explicabil, teritoriul excepțiilor fericite, cărțile unor poeți ca Bogdan-Alexandru Stănescu și Vlad Moldovan numărându-se, pentru mine, printre exemplele edificatoare în privința modului în care vizualul poate lucra în favoarea literaturii. Este și cazul ultimului roman¹ al lui George Bălăiță, pentru care nu cred că se putea imagina o "prefață" mai bună decât consistentul detaliu decupat din *Proverbe flamande*. Nu doar că personajele prozatorului român s-ar simți, cred, foarte bine printre nebunii, șarlatanii și simplii țărani din pictura lui Brueghel cel Bătrân, dar schimbul de locuri ar fi (într-o lume paralelă, firește) oricând posibil. Problema apare abia atunci când, lăsând deoparte acest caz de contaminare reciprocă, ești nevoit să constăți că ambalajul promite, și de data asta, mai mult decât oferă produsul.

Ca adaptare după *Povestea lui Stan Pățitul*, *Invoiala* rămâne, în bună măsură, fidelă sursei. De la situația lui Stan, statutul lui Chirică, întâlnirea dintre cei doi sau alegerea unei neveste potrivite și până la momente mai puțin importante pentru ansamblul narativ (viforul care se pornește în pădure la plecarea lui Stan, modul în care Chirică rezolvă problema grâului din lanul boierului sau felul în care acesta din urmă câștigă încrederea stăpânului său), impresia rămâne aceea a unei relecturi extrem de confortabile, respectând cu sfințenie structura poveștii lui Creangă și având grijă ca puțințele personaje, caracteristici și situații cu adevărat noi să se integreze cât mai armonios cu puțință în peisaj.

Orfan și "flăcău stătuț" la Creangă, Stan rămâne același în *Invoiala*, acolo unde restul trăsăturilor sale (hărnicie, încăpățănare, ambiție și, ca noutate oarecum surprinzătoare, brutalitate) se încadrează fără mari probleme în portretul unui țăran obișnuit, poate ceva mai răsărit decât alții, figură distinctă a satului românesc de ieri și de azi doar prin aceea că obstinatul său refuz de a abandona burlăcia contrariază prin aparenta sa lipsă de justificare. De cealaltă parte, Chirică beneficiază, după cum observă și Nicolae Manolescu, de ajustări ceva mai consistente în cadrul ficțiunii lui Bălăiță. Subliniate aluziv în *Povestea lui Stan Pățitul* ("Ei bine, zmârdoare urâcioasă ce ești, de mâncat ai mâncat boțul cel de mămăligă, dar ce-a zis omul acela când a pus mămăliga aceea acolo, pe țesătură, ai tu la știință?"), frivolitatea și delăsarea personajului sunt, în roman, evidențiate până la caricaturizare.

În episodul de la "*Hanu la Mierla și Greieru*", care include cele mai reușite pagini ale romanului, apatia lui Chirică este taxată de un nenumit naș, redutabil reprezentant al lui Scaraoțchi și planificator atât al micilor și marilor intrigi, cât și al unei reuniuni asupra căreia nu se mai revine, din păcate, nicăieri altundeva: "Tremuri, nemernicule? Bine faci! Ai de ce! Să vadă și Întunecimea Sa cu cine are de-a face. Uitat-ai tu datoria ta, diavole? (...) Se duce iadul pe Apa Sâmbetei cu de-al de tine. Tot ce-am ostenit

noi de când nu se mai știe să se risipească? (...) Nerușinatule! Țângăule! Măscărici puturos. Artistule!".

Deși muștrarea aceasta este cea care îl mobilizează pentru a-și sluji exemplar viitorul stăpân, Chirică se dovedește în continuare atras de toate tentațiile lumii în care se aventurează, printre care se numără reprezentările Păpușarului ("Îmbrăcat într-o țesătură moale, mulată pe trup, de la gât la glezne și până la încheietura pumnilor. Obrazul spoit și la fel labele picioarelor goale, podul și fața palmelor, degetele. Vorbește ca un ventriloc. Monologhează stins."), acuplările cu lelea Ioana (de o licențiozitate comic-aluzivă venită dinspre *Povestea lui Ionică cel prost și Povestea poveștilor*, repudiate de atleții pudibonderiei), stringenta problemă a peștelui ("Din trei rele o alegi pe cea mai bună! O iei pe asta, stăpâne, și acasă la noi îi scoatem frumușel costita cea dușmănoasă, și mai credincioasă și iubitoare decât ea nu se va găsi alta") și, nu în ultimul rând, jocurile de noroc, cu tot cu promisiunile lor iluzorii de îmbogățire, spre care se îndreaptă cu frenezie ("Chirică intră în joc. Mizează, câștigă, pierde. Pierde, câștigă. Moderat. Sume mici. Oamenii ies, intră. Chirică nu se mișcă din locul lui").

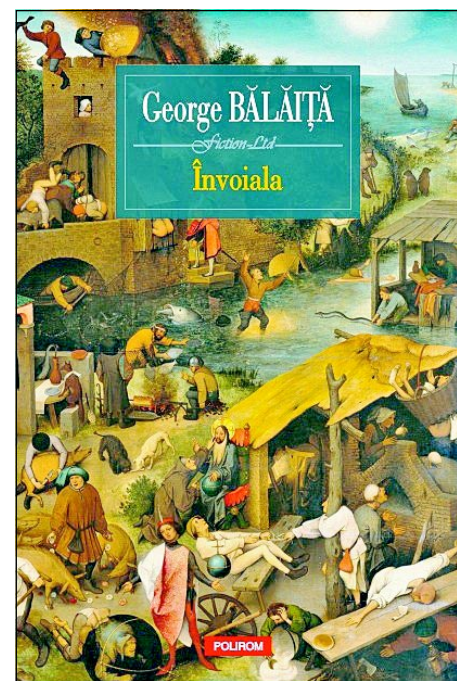
Principala obiecție în legătură cu toate aceste încercări de reinventare a personajului este că ele nu fac, în realitate, decât să contribuie la construirea unei (involuntare?) caricaturi a diavolului ca etern aspirant la cucerirea unei oricât de modeste poziții în interiorul umanității. Relevante doar ca variațiuni ale acestei reprezentări, intuițiile romancierului consolidează, în acest caz, imaginea de mucalit versatil și cinic bine temperat care îl consacrase pe eroul lui Creangă.

Trei sunt momentele în care George Bălăiță lasă deoparte (sau, în orice caz, pare să o facă) moștenirea autorului *Amintirilor din copilărie*: începutul romanului, episodul de la han și finalul.

Pendulând între teluric și ezoteric, debutul panoramic al romanului include trei tipuri de descriere: cea a satului în care

se va desfășura cea mai mare parte a acțiunii ("Satul nu e prea mare. Adunat însă, case mici solid închegate din bărne și piatră. Curți nu prea largi. Acareturi după felul fiecărei gospodării. Din loc în loc, porți înalte lucrute cu dalta și fierăstrăul. Garduri potrivite, ulițe înguste, răsucite."), cea a casei lui Stan, centrul simbolic al așezării ("Acoperiș de șindrilă, prispă largă, fără cerdac. Stâlpi nu șubrezi, dar subțiri. (...) Grajdul cu coșarul deschis, nu mic, pentru câteva capete de vite, solid, nu prea îngrijit construit."), și, finalmente, cea a odăii în care poate fi regăsit protagonistul, conturată parcă după chipul și asemănarea acestuia, într-un veritabil joc al aparențelor și esențelor ("Odaia pare mare față de cât de mică arată din exterior."; "Omul e osos, pare masiv prin mărimea oaselor, nu a cărnii."). Cu mecanismele sale, tipice unui fragment de cineroman, evidențiate de alăturări adeseori paradoxale și contrapunctice, dar și de o serie de sugestii și simboluri care vor reveni pe parcurs (melanjul real-fantastic, noaptea de toamnă, luna plină, fantomatica apariție a Păpușarului), această introducere depășește cu mult, ca amploare a perspectivei, posibilitățile și mizele reale ale romanului. Fără a-i scădea în vreun fel din merite, această constatare te face să regreti insuficienta exploatare ulterioară a unui start atât de promițător.

Construit pe coordonatele stilistice ale paginilor de început, adică pe modelul descrierilor stratificate ("Pod imens, dedesubt, grajdul. Este grajdul hanului. Două deschideri în plan înclinat, se văd capetele scărilor rezemate acolo. Deasupra, spațiu vast sub acoperișul în două ape. Grinzi, bărne, totul ancorat în vergele groase de fier și scoabe mari și mici. Două lucruri cam în dreptul fiecărei scări."), fragmentul plasat la "*Hanu la Mierla și Greieru*" are marele merit de a introduce o întregă galerie de personaje. De la memorabilul naș al lui Chirică și misterioasa Anghelina, până la baba Hârca, hangiu, Păpușar, argați și boieroaică, cele mai multe dintre acestea joacă, în economia narațiunii, simple roluri episodice, acest lucru fiind cu atât mai frapant cu cât cele câteva pagini

ar putea constitui nucleul unui roman de sine stătător. Păcat că, asemenea primelor 8-10 pagini, episodul de la han rămâne o insulă de promisiuni neonorate.

Prezență rarisimă, imprevizibilul pune stăpânire pe finalul romanului, însinuându-se treptat și concretizându-se într-un schimb de roluri. Traversată de o ambiguitate bine orchestrată, scena rechemării lui Chirică se transformă într-un eșec, pseudoritualul Catrinei, nevasta lui Stan, soldându-se cu un transfer de influență și capital simbolic dinspre fosta slugă a soțului spre proaspăta soție (raportul stăpân-sclav fiind, astfel, repus în discuție și revalorizat). Toate acestea se petrec sub semnul unei apariții de o stranietate premonitoare: "Trapul cailor, tâlpile saniei scârțâind pe zăpadă, sunetul delicat și stins al zurgălăilor, ca și cum limbile minuscule de bronz ar fi înfășurate în mătase. Lumina lunii." Romanul se sfârșește exact acolo unde ar fi putut să (re)înceapă.

Revizitare mai mult sau mai puțin inovativă a unui clasic, de o placiditate adesea descăjurantă, *Invoiala* e un eșec plin de bune (și uneori interesante) intenții, dar totuși un eșec.

ESCAPADE GERIATRICE

Deschizându-se cu o frază care anunța o confesiune dintre cele mai contondente ("De când a murit Angela, sînt singur ca o pulă."), romanul² lui George Cornel Popa nu este nici pe departe atât de șocant, revoluționar și revelator pe cât ar vrea să pară.

Dezlănate și repetitive, lamentările septuagenarului Mihnea Pascal, fost bibliotecar, se concretizează fie în generalități patetice (ca în cazul evocărilor Angelei, soția moartă, despre care nici nu aflăm, de altfel, mare lucru), fie în autocompătimire tâmpă (ca în situațiile în care, lăsând deoparte amintirea soției, personajul își recapitulează tinerețea marcată de abținerea, fidelitate conjugală și responsabilități profesionale pe care nu își permitea să le neglijeze niciodată), totul plutind într-o ciorbă indigestă de autosuficiență binevoitoare pe care cititorul o primește, pesemne, ca supliment din partea casei la meniul principal.

Ajuns la 73 de ani, Pascal decide c-ar cam fi cazul să-și schimbe complet viața. Zis și făcut. Dintr-un sedentar înveterat, fostul bibliotecar începe să se plimbe prin cartier. Temerar, își ia inima-n dinți și se aventurează cu metroul până în centru. Cuprins de febra vieții sportive, începe să alerge prin apartament, pe scările blocului și, în cele din urmă, pe stadion. În plin fuleu, bifează

yoga și ședințele de masaj erotic pentru ca, odată terenul pregătit, apoteoza să poată aluneca într-un infinit comic involuntar: "Domnișoarele doamnei Daria m-au recomandat altor domnișoare. Care m-au recomandat altor domnișoare. Și altor domnișoare. Cu diferite specialități. Astfel mi-au intrat în casă și cinci fete odată. Am asistat la show-uri de profil, la demonstrații complete și combinate, la spectacole interzise minorilor și cardiacilor, la expuneri totale și diverse jocuri artistice... N-am chef să intru în amănunte prea descriptive, dar vă puteți imagina." Cu aerul său de cehovian tomatic ("E nemuritor și veșnic, Cehov, e Dumnezeuul prozei scurte și geniu absolut al derizoriului"), purtând o pălărie de fițe à la Humphrey Bogart pentru a-și snoba vecinii, Pascal ar fi autorul ideal al oricărei cărți de *self-help*.

A rata un roman e la îndemâna oricărui veleitar. A rata (și nu oricum, ci în mod absolut lamentabil) un roman despre ratare și, nu râdeți, redempțiune – asta, da performanță.

¹ George Bălăiță, *Invoiala*, Editura Polirom, 2016, 216 p.

² Cornel George Popa, *Cei care mor și cei care vor muri: aventurile unui bibliotecar*, Editura Polirom, 2016, 200 p.

POVESTILE STRĂZII

MARIAN ODANGIU

Povestiri de pe strada Constituției putea fi o alternativă la titlul noii cărți a lui Gheorghe Schwartz, *Insula Zu**. Romanul urmărește evoluția a patru cupluri/familii ce locuiesc pe strada cu acest nume dintr-un "oraș de provincie unde nu se întâmplă nimic". O evoluție, în fond, pe scena unei *Istoriei* ce demarează la finalul ultimei conflagrații mondiale și ajunge până în zilele noastre, când înregistrează efectele devastatoare, în perspectivă, ale "invaziei" imigraților într-o Europă confuză, aflată pe pragul imploziei. Biografia comună a celor patru cupluri (violoncelistul Augustin-Gusti Bora și Otilia, profesoară de istoria artei la Conservator, farmacoenciclopedistul Victor Schneider și farmacistă Anely, fostul politist ce devine, spre final, consilier prezidențial, Pavel Ban și soția sa, Patricia, și, în sfârșit, inginerul Radu V. Pop, protagonistul, alias Robin Roby Boy, director-adjunct *ad vitam* la o companie multinațională și, pentru o scurtă perioadă de timp, ministru într-un efemer guvern de... tehnocrați, și perechea lui, Elvira), e urmărită din perspectiva unui narator omniscient, care nu ezită să-și construiască personajele inclusiv prin note și comentarii de subsol, prin puneri în scenă teatrale, secvențe cvasicinematografice, sublinieri și note de jurnal intim etc.

Dar și să le proiecteze într-un spațiu al parabolei, unde reperatele temporale concrete sunt metabolizate, ambiguate la extrem, golite complet de identitatea, însă nu și de reverberația/semnificația lor reală: anii de dinainte de 1989 se derulează, de pildă, în contextul *Revoluției Glugilor Vișinii* marcată, la debut, de *Perioada Marilor Arestări*, epoci - sugerează autorul - repetitive, după eternul principiu machiavelic *corsi i ricorsi*. Însă nu atât raportul direct al personajelor cu fluxurile și refluxurile *Istoriei* e relevant - deși, nu o dată, impactul crizelor de tot felul asupra lor îmbracă forme dramatice, ce acoperă, rapid și imprezibil, distanța dintre pușcărie și vârful piramidei politice -, cât relația dintre ele, felul în care aceste cupluri/familii *co-există*, trăiesc, analizează, dezbate, interpretează întâmplările, realitatea fiecărui moment, pe scurt: *îmbătrânesc*, își asumă propriul destin și se poziționează, *separat* dar și *împreună*, în mișcarea versatilă a schimbărilor sociale și nu numai.

Schimbările dau miez agapelor săptămânale ce antrenează mai cu seamă bărbații: în timp ce femeile urmăresc în fața televizorului telenovele, ei se consacră unor rafinate dialoguri despre viață și moarte, despre bucurie și fericire, despre diferența dintre senzație și percepție, despre predicție și hazard, despre boală și destin, despre conflictul dintre generații, despre literatură și muzică, despre impactul internetului și al erei comunicaționale asupra mentalului colectiv, despre război și pace, despre viitorul umanității, chiar despre extraterestrii și viitorul planetei. Acesta este planul prin care noul roman al lui Gheorghe Schwartz se așează în suita prozei parabolice neorealiste din ultimele decenii, alături de autori precum Radu Țuculescu, Alexandru Ecovoiu, Petre Barbu, Bogdan Popescu, Slavco Almăjan, Radu Aldulescu ori Titus Suciu: sunt construcții epice în care, bine îmbibat cu evenimentele ce au marcat, în ultima jumătate de veac, istoria noastră, discursul narativ urmează o traiectorie simbolic-alegorică, încercându-se, astfel, cu o componentă puternic reflexivă, de natură psihologică și filosofică.

În romanul lui Gheorghe Schwartz, dincolo de promovarea într-un registru retoric

a unor principii existențiale pe care prozatorul le repetă neobosit talonând cu înverșunare lectura ("unii oameni trăiesc în adolescență experiența vieții lor care le colorează întreg destinul, alții abia la vârsta deplinei maturități, mulți niciodată" sau "fiecare individ să se învârtă în cercul lui, să nu pătrundă niciodată în cercul altuia" sau "tot ce ți se întâmplă și ți se va întâmpla este și va fi în folosul tău"), e o pledoarie tezistă pentru dreptul la individualitate / intimitate ca formă absolută a libertății. "Fiecare om normal dispune de o Insulă Zu", "unde tot timpul este acum": un loc de refugiu atemporal și anistoric, intangibil și plin de lumină ("cu verdeața cea mai verde oglindindu-se în apa cea mai albastră, un peisaj cum doar pe peliculele cele mai performante poate fi văzut"), în care doar *eu-l* are acces; un perimetru al imaginarului, al fanteziei necenzurate și necenzurabile, nuanțat *sui generis* ("una este doar să visezi și alta să lucrezi, să te străduiești pentru realizarea visului, chiar dacă realitatea astfel născută nu rămâne decât în conștiința ta"), în opoziție diametrală cu viața reală: "Pe strada Constituției nu era așa. Pe strada Constituției timpul se racorda la timpul întregului oraș, la timpul întregii țări, la timpul întregii lumi".

Prin modul în care protagonistul romanului, inginerul Radu V. Pop alias Roby Boy (copilul) și Robin (adultul) accesează acest spațiu, cartea lui Gheorghe Schwartz devine și un roman *inițiativ, utopic și poetic* în egală măsură, ce absoarbe în substanța lui epică - aidoma multora dintre volumele menționate înainte - experiențele (auto)biografice și intelectuale ale autorului.

* * *

Preumblările reportericești ale lui Dumitru Oprisor n-au fost niciodată întâmplătoare. De fiecare dată, ele au gravitat în jurul unui nucleu epic asumat, suficient de puternic pentru a surprinde, a ilustra, dar și pentru a genera paradigme existențiale relevante, pentru a asigura, deci, consistență literară unor destine "proapse" ca emblematice, transformând în *personaje* pe mulți dintre protagoniștii vieții *reale* din imediata vecinătate. Ideea de a "transcrie", fie și secvențial, memoria supraviețuitorilor bănăteni ai

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Păsările strâneau crengile înainte de cină:

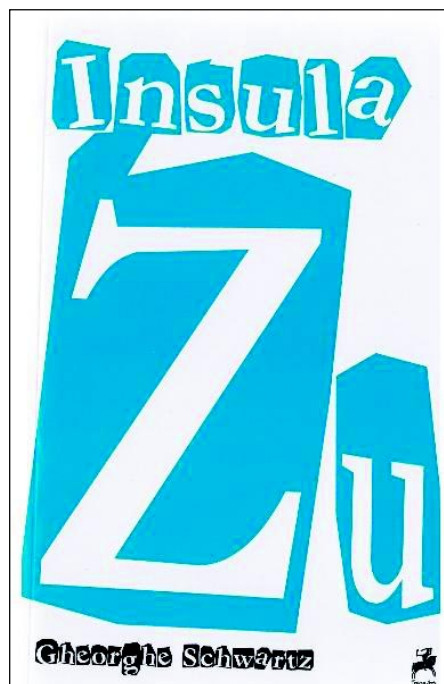
din fericire,
arătau 12 cu ochiul mare
și 7 cu cel mic
în cabinete.

Fetelor li se aprindeau călcăiele după codrii noștri;
aveau și de ce:

stejarii aplecați înainte ca niște mineri
le așteptau sănătoși în adâncuri.

Ele treceau printre comentarii,
luau treptele în coșuri
și căutau luminișuri.

Acolo așterneau mesele în primele trei luni,
când roșiile scuturau câinii de ploaie
și becurile se ardeau în dulii;
la mijloc,
florile din glaste beau pământ
cu cincizeci de grame,

ultimei conflagrații mondiale (în *De pe front mai vin vești triste*, 2011) ori aceea de a înregistra confesiuni din biografiile unor "femei pornite în bejenie" — soții, mame, fiice, care, constrânse de probleme materiale, au ales să trăiască și să lucreze temporar în Occident, să valorifice - atât cât se poate - șansa libertății într-o lume a globalizării (în *Prăvălia cu iluzii*, 2014), au șters cu ușurință granițele dintre pagina de ziar și pagina de carte, pentru a reține și a pune în lumină valori etice și morale cu bătaie lungă, expresive și convingătoare în plan estetic.

Pe o premisă similară se întemeiază și *Povestiri de pe strada ta**: dacă "fiecare stradă sau uliță, ca și omul, are o poveste", autorului nu-i rămâne decât să exploreze, să descopere, să asculte și să scrie despre ceea ce străzile, populate de *oamenii realității*, poartă cu/în sine, spre a fixa *istoria profundă*, puțin știută, a unui *loc*, a unui areal, a unei comunități umane. Astfel, reportajele literare ale lui Dumitru Oprisor scot din anonim și transferă Recașul - o mică așezare urbană din apropierea Timișoarei, reductabilă prin istoria ei multiseclară

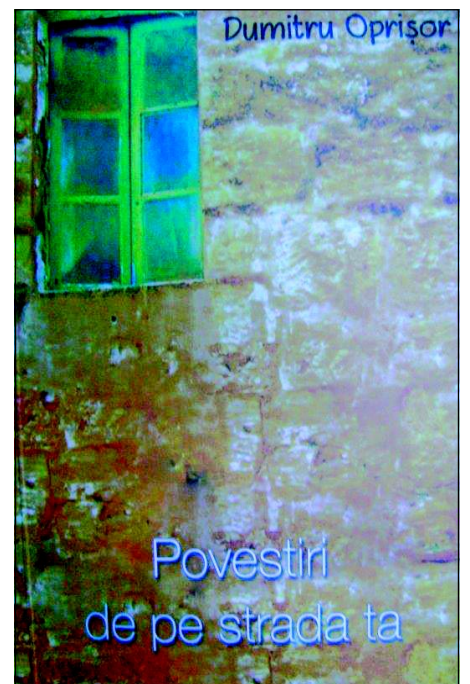
asa că drumurile se făceau mai mult pentru ele.

Fetele chemau stejarii și-i sărutau pe scorbură până li se goleau coroanele de fulgere și li se tăiau trunchiurile de atâta plăcere.

Se iubeau cu gemete de drujbă în iarbă, și rumegușul țâșnea pe luna plină, ca un motan cu părul întreg, în ultima clipă.

Toată vara caietele rămăneau albe: chiar dacă se spăla de mână, nimeni nu întreba de ce, nici măcar pe 15 septembrie, când absențele nu se puneau niciodată.

Abia a doua zi trebuiau compuneri: prea târziu pentru toate frunzele din anul acela.

și, mai cu seamă, prin diversitatea etnică și configurația multiculturală - în zona literaturii, îl impune ca pe un *topos* cu o identitate distinctă, inconfundabilă. Puse cap la cap, textele alcătuiesc o fotogramă scrisă, veche și proaspătă în același timp, asemănătoare multora dintre ilustrațiile prezente în micul muzeu al localității, de care se distanțează, însă, prin atmosfera de viu pe care o degajă.

Energia provine - ca și în cărțile anterioare - din capacitatea scriitorului de a recepționa și de a transpune/transfigura cu virtuozitate, semnalele puternice venite din spre istoria adevărată, trăită nemijlocit, împregnată cu experiențe individuale autentice ale căror semnificații sunt deconspirate de talentul de prozator al autorului, de subtil narator și creator de atmosferă, de portretist și analist delicat și plin de tandrețe al psihologiei umane. Este, în tot, o convingătoare pledoarie pentru europenismul *avant la lettre* al așezării din pusta bănăteană - spațiu al diversității întemeiat și edificat în timp pe legile nescrie ale acceptanței, înțelegerii și conviețuirii: români, maghiari, sârbi, croați (șoți), germani (șvabi) și țigani au trăit și trăiesc aici de veacuri, definesc, prin limba, obiceiurile, tradițiile și ritualurile lor o comunitate armonică, imprimă un sens al ideii de *acasă* cum în puține locuri din lume mai există. Nici războaiele, nici deportările din vremea comunismului, nici crizele economice succesive, nici migrațiile impuse de tranzițiile cu alură de proces democratic nu au putut afecta consistența acestei idei. Iar Dumitru Oprisor o radiografiază cu o intuiție și o percepție a esențialului ființei cu totul aparte.

De la titlurile reportajelor ce prefigurează o veritabilă poetică (*Nimic despre tristeți, Miercurea nefandosților, Noaptea când se îngână clopotele, Cine rămâne și cine evadează din poveste?, Adevărul traversează singur timpul, Fidelitatea stă la numărul 13, Un înger dansa în plină zi* etc.), la tușele, când delicate, când încărcate de un lirism discret, când vibrând de o (auto)ironie bonomă, ce camuflează impresiile subiective, totul contribuie la transformarea reportajelor în seducătoare *povestiri* despre oamenii locului, despre destinele individuale cărora timpul le imprimă dimensiunea Istoriei.

*Gheorghe Schwartz, *Insula Zu*, Editura Tracus Arte, 2016

**Dumitru Oprisor, *Povestiri de pe strada ta*, Editura Art Press, 2016

VECHIUL NOU

ALEXANDRU ORAVIȚAN

DIN NOU PRIN EUROPA CENTRALĂ

Paradigma românească multiseclară a Europei Centrale se îmbogățește cu încă o piesă: *Herina*¹, operă a maramureșeanului Marian Ilea. În prefața volumului *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, Adriana Babeți sintetizează un profil definitiv al acestei paradigme, aflată în relație fermă cu geografia și istoria acestui spațiu al ex-centricității: "Țările Europei Centrale (...) au fost, de sute de ani, spații ale incertitudinii, imprezizibilului și insecurității, ale compunerii și recompunerii succesive, ale unor alternanțe amănunțite între continuu și discontinuu, întreg și fragmentar, dependent și independent, centripet și centrifug". Toată această pacificare a unor opoziții binare fundamentale își face loc în *Herina* lui Marian Ilea, roman-sinteză al unui orașel ficțional situat în Maramureșul istoric, spațiu de confluență al popoarelor și al sferelor de influență.

Romanul lui Marian Ilea exploatează un filon de bine-cunoscută tradiție în literatura Europei Centrale. Deși Kakania din *Omul fără însușiri* al lui Robert Musil pare etalonul care vine cel mai lesne în minte, *Herina* conține ecouri ale creațiilor unor Stefan Zweig, Joseph Roth ori, prin inserțiile de umor și fantastic atent dozate, Bohumil Hrabal. Aspirația către Centrul vienez ori budapestan există; presiunile marginalității își spun cuvântul cu asupra de măsură. Însă volumul lui Marian Ilea trădează elemente postmoderne care aduc romanul central-european în contemporaneul imediat: viața Herinei se desprinde dintre filele unui caiet pe care un alter-ego al autorului îl găsește în urma unui parcurs prin zona respectivă. Descoperirea caietului e sinonimă cu un proces de contaminare cu spiritul Herinei, cu o intrare în interstițiul comunității în care plutește un aer excentric și straniu.

Nu ar trebui să surprindă faptul că *Herina* nu are alt personaj principal în afara localității înseși. Ea se cristalizează prin propriii săi locuitori, prin propriile sale rituri, prin propria sa istorie surprinsă în plină desfășurare. Marian Ilea propune o Herină a marilor contraste. Sunt prezenți atât băfa de cafeana (ori de cofetărie), cât și planificările atente ale membrilor comunității. Breasla cea mai intens exploatată este cea a cofetarilor, care se întrec nu numai în rețete, dar și în uneltiri legate de viața orașelului. Poziția pe care aceștia o ocupă și identitatea acestora sunt revelatoare: "Piața Centrală a Herinei aparține în exclusivitate maeștrilor cofetari. Firmele erau montate în rame mari de fier forjat, cu ornamente, literele de-o șchioapă formau numele maeștrilor: Leopold Biner, Emil Lacs, Szilard Alfons și Bercu Bernard. Patru cofetării de lux, cunoscute până la Dresda, Budapesta și Leipzig". Discuțiile lor sunt rediate nuanțat, întrucât Marian Ilea recurge la genul dramatic pentru a capta vocile personajelor sale. Rezultă un hibrid între epic și dramatic, iar această hibriditate, inclusiv la nivelul expresiei auctoriale, potențează melanjul culturilor din Herina.

În subiacentul romanului pot fi detectate conflicte intense, de tradiție. O constantă preocupare în multiconfesionalitatea Europei Centrale o constituie tumultuosul binom sacru-profane. Paginile cele mai vii ale *Herinei* nu se regăsesc în rețetele cofetarilor ori în mica băfă, ci în accentele surprinse din viața spirituală a localității. Sunt configurate tablouri tulburătoare: "(...) au fost ani răi când oamenii din Herina erau păduchioși, bolnavi ori storși de puteri. Când trupurile nu se înmormântau. Fumeau pe câmp, lângă pădurea de mestececi. (...) Trupurile acoperite cu un strat subțire de pământ se umflau și mișcau câmpia". Personajele cele mai memorabile sunt părințele

Lală Marcu și, mai ales, pseudo-vrăjitoarea Osima Michl, iar contrastul dintre acestea surprinde mai mult decât conflictul sacru-profane. Reiese o descendență arhaică a culturii Europei Centrale, care se pierde lesne în valurile timpului. Capacitatea lui Marian Ilea de a construi discursuri pline de tâlc este remarcabilă: "Eu nu cred în Lală Marcu, în puterea lui, de aia nici nu mai sunt așa supărată pe el, ca la început, când îl credeam dușman. Eu cred în zâna cea bună a pădurilor care ne ocrotește din dosul copacilor și ne ajută să culegem ciuperci și plante. Zâna cea bună apare din dos de copac, ca o pâlpâire luminoasă și caldă. N-ai voie să te apropii de ea. Să stai neclintit, să taci, că altfel dispăre strălucirea și te părăsește norocul. Zâna nu poate suferi oamenii gălăgioși și iscoditori".

Astfel, *Herina* lui Marian Ilea își așteaptă descoperitorii temerari care colindă "prin cenușa Imperiului". Un imperiu al cărui spirit, deși tot mai firav, poate fi resimțit și astăzi.

RESUSCITĂRI NECESARE

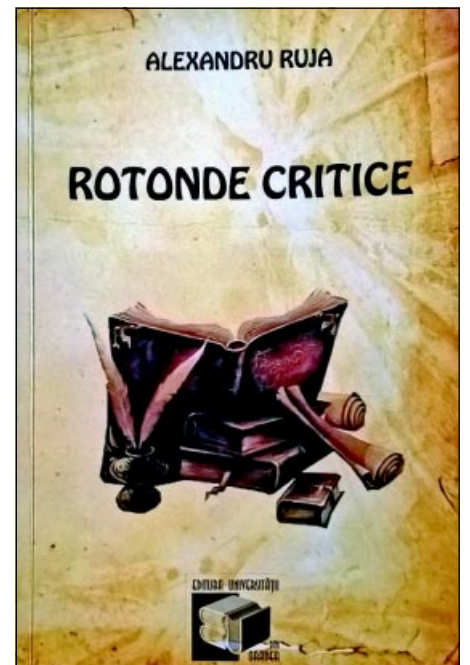
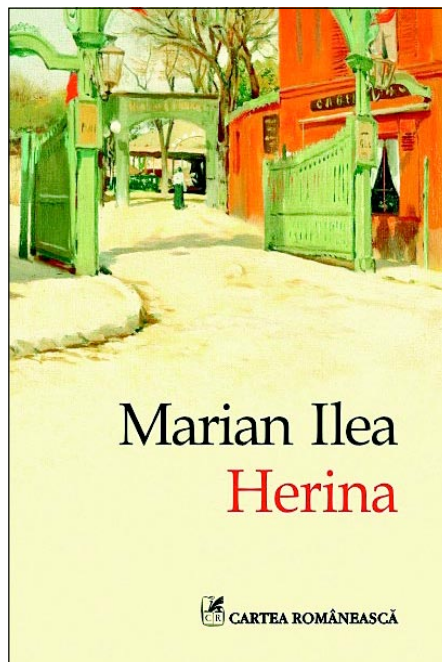
Eforturile lui Alexandru Ruja de a documenta și recenza cu diligență apariția unor ediții critice ale clasicii literaturii române sunt bine cunoscute. Rubrica "Cronica edițiilor" susținută de acesta în revista *Orizont* a prilejuit apariția unor foiletoane care fixează efortul critic românesc pe o hartă recuperatorie a valorilor literare. Lipsa de fonduri și tot mai firava pregătire a celor care realizează aceste ediții se dovedesc adesea factori insurmontabili. Însă cronicile lui Alexandru Ruja contorizează depășirea acestor obstacole și pot fi contemplate aidoma unor portrete ale unor învingători într-ale filologiei.

Dincolo de titlul care amintește de panteonul din Muzeul Literaturii Române și de întâlnirile cu scop hermeneutic desfășurate aici de-a lungul timpului, *Rotonde critice*² constituie o colecție de exerciții critice și de cronici grupate în jurul unei singure viziuni: integrarea unor texte dinamice într-un continuum al istoriei literaturii. Alexandru Ruja refuză să privească sistemic literatura și preferă să o descopere sub forma unei instanțe fluide, care își schimbă permanent centrul de atenție. Se conturează ideea că viața unei cărți ori a unui autor nu se încheie în momentul așezării operei pe raftul de bibliotecă. Acesta este un principiu de bază al cronicilor lui Alexandru Ruja și al aplecării acestuia preponderent către ediția critică, inclusiv către sondarea preferinței editorilor de a se plasa în umbra textelor pe care le slujesc.

Criticul parcurge mii de pagini cu o conștientizare fermă a misiunii sale și a principiilor metodei utilizate: "de a descoperi valoarea,

UN DECALOG

Nu se mai prea poartă sinceritatea și onestitatea. Viața noastră literară a fost confiscată de bizantinism, de coterii organizate pe criterii generaționiste, regionale ori chiar pe bază de sindrom (mai mult sau mai puțin clinic, dar cu siguranță imoral). Surprinde, în acest context, curajul lui Gabriel Chifu de a propune un *Decalog* ce ar putea funcționa ca punct de relansare a ideii de moralitate și valoare în viața culturală din România. Admirăm tăria lui Chifu de a-și aduna gândurile și de a vorbi cu asemenea seninătate, după valurile de ură descalficantă ce s-au abătut — stupefiant și revoltător — asupra lui. A fost injuriat pentru excelența poeziei sale, injuriat pentru nivelul înalt al prozei, injuriat pentru că și-a făcut cu onestitate exemplară datoria la Uniunea Scriitorilor, injuriat pentru că a propus și a derulat proiecte culturale de care au beneficiat inclusiv cei care-l acuză orbește. Cele zece "porunci" ale textului din *România literară*, nr. 24, ar merita citate segment cu segment. Aleg doar una, pentru sensul superior-polemice pe care-l degajă: "...în poezie, în literatură, orice revoltă, orice protest, orice renovare, orice revoluție se petrec numai și numai în limbaj, în text, la nivelul cuvintelor. Doar revoltele, reforma, inovația de la nivelul expresivității verbale contează. În rest, gesturile exterioare, oricât de radicale ar părea, rămân triste și comice și, în chip absolut, superflue. Nu se contorizează, nu se pun, nu se înregistrează. Ca o alergare care are loc nu pe pistă, ci undeva în afara stadionului" *A bon entendeur, salut!* (M. M.)

confundându-se cu scopul. Nu se poate porni de la un sistem (acesta se configurează pe parcurs), pentru că literatura este un proces în mișcare, uneori de un dinamism surprinzător, iar criticul literar se află mereu în febra acestui proces". În redactarea acestor considerații, Alexandru Ruja scrie, de fapt, despre propria sa vocație, probată cu prisosință în volumul *Rotonde critice*. Autor de dicționare, ediții critice și demersuri hermeneutice de amploare, Alexandru Ruja pare persoana cea mai potrivită pentru a comenta ediții critice substanțiale ale marilor autori ai literaturii române. Portretul editorului devine un vehicul pentru validarea întregului efort de realizare a unor astfel de ediții: "munca la o ediție critică presupune competență filologică, calități de critic și istoric literar, abilități de comparatist, deprinderi de hermeneut, talent de creator, cunoștințe de editor, familiarizare cu arhivele, pasiune și tenacitate". Așadar, editorul devine un polihistor, iar critica lui Alexandru Ruja mizează tocmai pe elevarea acestei trăsături în cazul fiecărui exponent al acestei tagme.

Unul dintre eforturile centrale ale ediției critice este demersul recuperatoriu. În analiza acestor ediții, cu scopul mai mult sau mai puțin expres de reasezare a unor opere pe un traseu hermeneutic, de ștergere a prafului și de atență întoarcere a paginilor, Alexandru Ruja își probează talentul plurivalent și răbdarea de fier: comentarea manierei de realizare a ediției, aplecarea hermeneutică spre textul original și scrutarea traseului biografic al autorului în discuție. Câteva exemple alese întâmplător în urma parcurgerii volumului relevă o atenție

spre recuperarea unor poezi și a unei poezii suferinde de pe urma uzurii școlare: "(...) virtuozitatea artistică, eufonia versurilor, exactitatea și nu de puține ori raritatea rimelor fac din G. Coșbuc un poet cu o prezență singulară în literatura noastră. În bătălia pentru modernitate poezia lui G. Coșbuc nu a fost folosită, deși oferă și suport de teoretizare și exemple pentru relaționarea cu momente din literatura europeană". Aici se poate observa tentația criticului de a duce demersul mai departe prin propunerea unor trasee alternative de interpretare și de plasare a acestor opere într-o istorie literară. De exerciții asemănătoare beneficiază autori precum Lucian Blaga, E. Lovinescu ori Mihail Sebastian, dar și Octavian Doclin, Mircea Bârsilă, Aurel Pantea, Paul Eugen Banciu, Mircea Muthu etc.

Alexandru Ruja se oprește nu numai asupra unor autori, ci stăruie și asupra unor forme de expresie literară, precum genul epistolar, reprezentat de corespondența unor scriitori cunoscuți, devenită publică și încadrabilă într-un corpus literar astfel lărgit. Un exemplu relevant este constituit de scrisorile dintre Fanny și Liviu Rebreanu: "Ascunse, poate, atunci de ochii iscoditori ai celor ce le vizitau casa, ele au devenit publice și există în marele timp al literaturii. Se adaugă altor valori de acest tip din spațiul culturii. Un asemenea fel de scrisoare a dispărut deja și nu va mai reinvia ca tip de comunicare, afectivă sau simplu informativă, între oameni. Cu atât valoarea epistolarului este mai mare, cu cât este o evidență că trăim în lumea altui tip de comunicare..."

Pe lângă diagnosticarea unor texte, Alexandru Ruja trasează și coordonatele unei secțiuni dintr-o istorie literară mai puțin cunoscută. Autorul înlesnește accesul la fragmente epistolare inedite ("Corespondență cu Lucian Costin: Al. Rosetti, Sextil Pușcariu, Carlo Tagliavini") și formulează întrebări importante de istorie literară ("Cum a ajuns Ovidiu Cotruș «trădător de patrie»?"). Prin convergența dintre parcurs biografic și pulsul literaturii, o cronologie a vieții și operei lui Ioan Alexandru prezentă în acest volum dovedește o exersată capacitate de jalonare prin biobibliografia unui autor.

Rotonde critice va rămâne o mostră de practică a unei critici literare în contact nemijlocit cu textul și un exercițiu de ancorare a unei istorii literare în mers.

¹ Editura Cartea Românească, București, 2016, 160 p.

² Editura Universității din Oradea, Oradea, 2015, 260 p.

VIATA ÎN FÂȘII

GRĂȚIELA BENGA

MANEVRE DE RECUNOĂȘTERE

În ultimii ani, câteva dintre cele mai bune debuturi în poezie au avut, mai mult sau puțin, o trimitere spre harta basarabeană. A atras atenția în 2012 Anatol Grosu, cu *Epistola din Filipeni*, carte atemporală, deși pleacă de la rememorarea primei copilării, în care "viermii postesc în zilele de vineri". Iar Ion Buzu, născut *Copil obedient*, "cu țeava pistolului lipită de ceafă", reactualizează condiția periferică a gândacului: debutul său cu *3 ml de Konfidor* (2013) expune o biografie nimicită fracturată. Pe o diagramă a trecerii se situează Victor Țvetov, care explorează drama navetistului prins între spațiul rural și geografia aseptică din birouri (*În lipsa unor lucruri importante*, 2015). Un soi de împăcare cu traumele se distinge în poemele lui Victor Țvetov - la polul opus revoltei și activismului din poezia de la începutul anilor 2000.

Născută în Basarabia este și Ana Donțu. A studiat Literele la Sibiu și a crescut (poetic), la fel ca Anatol Grosu, în mediul efervescent al cenaclului "Zona nouă". Numele ei se află deja în antologii și în reviste literare, iar debutul consistent din 2015 a impus-o în atenția publicului. Prin *Cadrul 25* (Casa de Editură Max Blecher) se definește un anume tip de privire devastatoare. Se examinează, minuțios, pustiitoarea relație dintre om și lume. E o carte a legăturilor de respingere, în care obținerea intimității nu înseamnă și câștigarea comuniunii. Contractată, geografia erosului îngăduie alunecarea de la unul la altul, însă întâlnirea autentică nu are loc. Punerea în cuplu (ori trăirea în comun) produce mai degrabă potențări autarhice decât intrări în rezonanță: "între cafeaua ta și paharul meu de apă/ s-au construit blocuri/ au trecut mașini/ au crescut copaci și soarele a apărut și a răsărit/ la repezeală/ totul e ca în documentarele tale preferate/ unde anii se derulează în câteva minute// între îmbrățișarea ta din aeroport și aia din parc/ am părăsit orașe/ mi-am tăiat părul de atâtea ori/ am citit și am abandonat cărți/ acum străbat camera dintr-un capăt în altul/ kilometri/ în câteva clipe".

Se vede cum, pe matricea fotosensibilă a unei realități primare, fluxul temporal își pierde continuitatea și amplifică incertitudinea existenței obiective. Căci între concretețe și reverie se dezvoltă corpurile poetice din *Cadrul 25*. Tăieturile lui netede, ca placa de cristal de la începuturile negativului fotografic, sunt așezate într-o desfășurare rareori întreruptă de un titlu. Practic, cele cinci cicluri ale plachetei (*Moonwalker*, *Cercuri*, *Dumnezeu smulge petale una câte una*, *Lumea care se vede pe fereastră*, *Doppler*) curg și de-curg unul dintr-altul, concentrând energia poematică în introspecție și supraviețuire. Ori pe suprafața și în deficitul de substanță al relaționării: "fiecare lângă peretele lui/ cu spaima lui/ ca supă vărsată pe covor// în miezul fiecărui lucru e o nedumerire/ așa cum în fiecare strop de ploaie e un fir de praf// cineva să vină/ să-și lipească buzele de urechea mea// și când va vorbi să aud căldura cum se face cercuri cercuri".

Cu Aladin ori Tom&Jerry însuflețind amintirile copilăriei, cu străzi, camere, baruri, ferestre, ascensoare ca spații ale reflexivității, între ale căror cadre înguste se (de)montează

senzații elementare, se trăiesc angoase și se prelungesc, stăruitor, resemnări, *Cadrul 25* surprinde individualitatea în expansiune ("am auzit pe străzi/ în difuzoare/ despre generația/ cu ștreangul la gât/ noi am crescut singuri /fără frică de întuneric") - fiindcă alături de "tom&jerry puteai orice// să cazi de la mari înălțimi să te ridici și să fugi mai departe/ să te înșurubezi cu umbrela de pe casă/ să-ți găurești stomacul și să te faci stropitoare pentru flori". Însă la Ana Donțu detenta individualității este răsturnată spre interior, în asumarea deziluziilor, în acceptarea frământată a unei realități dezesperante și exprimarea ei sub forma unei confesiuni atent controlate. *Cadrul 25* nu reflectă cu aplomb criza, ci o sugerează printr-o formulă care a îndepărtat, prin filtre succesive, efluviiile agonice-participative. Poemele par, de cele mai multe ori, notații clinice ale unei interiorități neexplicite, într-o ambianță profund dezarticulată, în care granița dintre lumină și umbră, dintre văzut și nevăzut nu mai e de mult un reper.

Croit pe atributele de accesibilitate, dar și de comutare ale orăului, imaginarul Anei Donțu întretaie brutalitatea nălucirilor, cu blocuri "întinzând brațe lipicioase/ și drumurile căscând guri în urma ta", și acuitatea focalizării cinematografice, ca într-un film mut ce deschide calea interpretării propriilor dispoziții emoționale și/sau mentale. Multiplele legături oferite de mediul urban (așa cum îl conturează Ana Donțu) *dincolo de pereți*, dar și dincoace de geam ("monitor la care te uiți/ și crezi că-i adevărat") ascund o derutantă potențialitate de bransare și de debransare, care îngăduie mai degrabă o comunicare spectrală decât una reală.

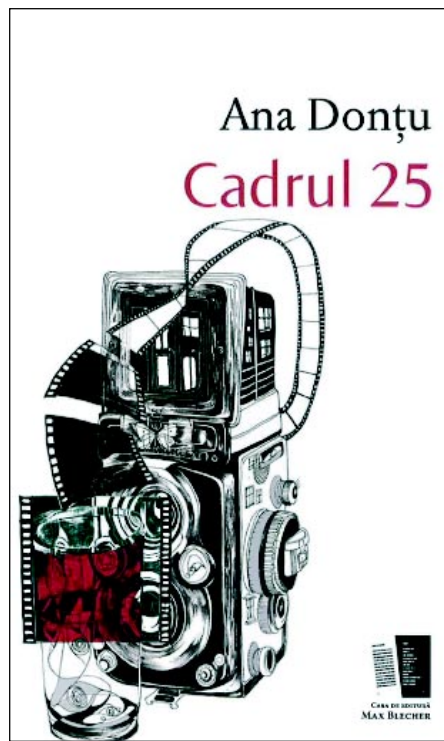
Un lucru e sigur: forța acestui debut temeinic construit vine din siguranța crudă, detașată, cu care se re-cunoaște sinele - chiar și în stări de halucinantă derealizare.

ÎNLĂNTUIRI, DEZLĂNTUIRI

Două romane (părți ale unei proiectate trilogii, *Cartea Singurătății*) a publicat Cristian Fulaș într-un interval scurt de timp. *După plâns* a apărut anul acesta, când discuțiile despre *Fâșii de rușine* (București, Editura Vinea - Gestalt Books, 2015) abia prinseseră aripi. Sunt două cărți care pot constitui puncte de plecare pentru dezbaterile despre tehnică narativă și/sau poveste. Despre personaj și stil ori despre stilul care poate deveni el însuși personaj. Sau despre ratare și șansa unui nou început. Și despre multe altele - raportate la proza contemporană. Dar, cum în toate ar trebui să existe o ordine, să vedem, deocamdată, cum a intrat Cristian Fulaș în literatură.

A intrat printr-un roman a cărui intensitate flagelantă e greu de suportat. *Fâșii de rușine* e confesiunea unui tânăr refugiat în alcool și droguri - un perdant care, deși bine înzestrat intelectual, a ratat tot ce se putea rata. La prima vedere, tema a fost de multă vreme scoasă din joben. Despre asemenea forme de evaziune (ori eșec) s-a scris și până acum, pretutindeni, cu mai mult sau mai puțin succes literar. Însă problema dependenței și mai ales a bătăliei purtate împotriva ei e greu de conturat cu precizia din *Fâșii de rușine*.

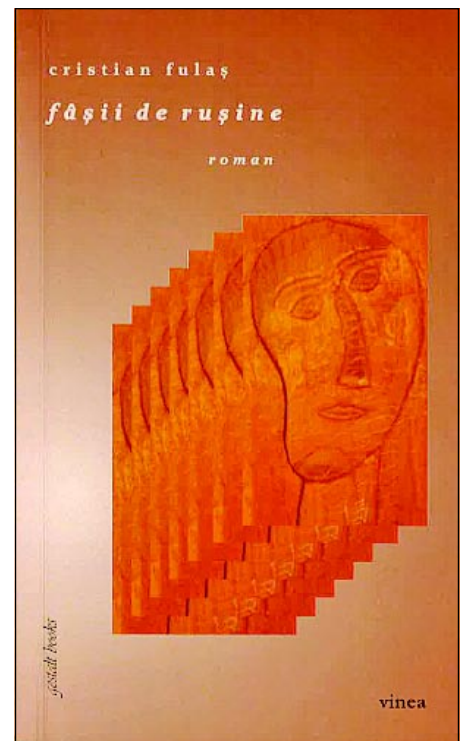
Un personaj fără nume, trecut de treizeci

de ani, absolvent de Litere și traducător ocazional, întrupează marginalul absolut. Doarme într-o casă insalubră și trăiește doar pentru băutura în care se înecă fără pauză de respirație (sau de autentică meditație), alături de Piticu, Monșer sau Mortu. Fiecare dintre aceste personaje ipostaziază, la rândul-i, condiția periferică. Și fiecare ascunde - sau rostește cu exuberanța bețivului - povești care ar putea constitui nucleul unor (alte) romane.

Că protagonistul narațiunii la persoana I este sau nu este un alter-ego al autorului, că poate sau nu poate fi proiecția oricărei forme de atașament total sunt chestiuni care trec în umbră. Ceea ce ocupă prim-planul, în schimb, este analiza psihologică, alături de evoluția relațiilor cu alte personaje - marginale (într-un tip distinct de atracție/ respingere ex-centrică) ori nodale (în raport cu coeziunea familială). Starea patologică schimbă polul de putere și prestigiu, astfel că sora și mama pot fi obstinat ignorate, în timp ce exponenții periferiei sunt înzestrați, inflamatoriu, cu pregnanța esențialității. Dar *Fâșii de rușine* nu este doar o carte despre ceea ce poate fi simultan răvnit și repudiat, într-o înlănțuire de iubire-ură care evoluează pe fondul unei singurătăți atroce, a teribilei buimăceli bahice, a internării la dezalcoolizare și, mai apoi, a traiului într-un sanatoriu privat.

Autoanaliza stratificată pe care ajunge să o facă personajul-narator (de la ruina fiziologică și erodarea substratului neuronal până la fulguranta sclipire cerebrală) împinge până la limită verismul și pune în lumină dezecilibru violent al existenței alienate și, la rândul ei, imperturbabil alienante. "Mă ridic, intru în baie și mă privesc lung în oglindă. Am un singur lucru în minte:/ Cum mama dracu am ajuns în halul ăsta?! E o întrebare la care încă nu am răspuns, o întrebare de un milion de dolari și fix doi bani". Iar existența descentrată, procesual-sinucigașă implică un întreg teritoriu al inexplicabilului, al acelor lucruri care impun tăcerea - fără a fi lipsite însă de un limbaj propriu și de strategii proprii de exprimare. (Nu întâmplător romanul are ca motto un fragment din *Tractatus logico-*

philosophicus al lui Wittgenstein, încheiat cu "Despre ceea ce nu se poate vorbi, trebuie să se tacă."). De aceea, în romanul lui Cristian Fulaș lumea dezintegrată, limbajul dislocat și perforant, rațiunea scurtcircuitată și, cu precădere, tăcerile care însoțesc mecanica (sau absența) gesturilor sunt ceea ce sunt în actualitatea sensului lor, dar și în logica posibilului: "vreau să dorm și telefonul ăsta bâzâie continuu ar trebui să îmi aduc aminte de unde se oprește dar nu pot nu pot nu pot să mai fac nimic în afară de a privi fâșiile astea de lumină colorate ca rușinea care mă urmărește ca un blestem".

Autodistrugere, dependență, dezintoxicare (mai degrabă dictată decât aleasă), recidivă, negare și, în fine, asumare - un supliciu prelung, în care trupul, mintea, relațiile trec prin experiențe-limită greu de imaginat. Și totuși: miracolul nu este efectul tratamentului impus, leac și otrăvă în același timp, cât al libertății individuale de a decide construirea noului chip. De a modela răbdător, într-o claustrare (de această dată) creatoare, un nou conținut de viață. Gândirea captivă, ruptă în fâșii, dar și co-ruptă ar putea fi prelucrată, într-un efort dezlănțuit și întemeietor, așa cum sculptorul dă formă asprimmii sălbatice a lemnului. Sau cum scriitorul construiește, bucată cu bucată, lumea textului.

În *Fâșii de rușine* lumea textului se configurează cu o concizie crâncenă: perforează scutul de protecție al cititorului și îl injectează cu o doză de autoscopie violentă. Simple, rostogolindu-se cu o rapiditate cumplită, abia atinse pe alocuri de contondența argoului, cuvintele au firescul simptomatologiei crude și inițiază, totodată, ofensiva pe câmpul de toleranță al creativității: ce și cum să scrii astfel încât străduința să fie suportabilă, iar scriitura - izbăvitoare? La întretăierea dintre metanarațiune, narațiune subiectivă, narator omniprezent și flux de conștiință alunecă *Fâșii de rușine* - cu mobilitatea tăioasă a stilului, cu anacize care verifică subtil disfuncția existenței și cu prolepse care, într-o realitate infernal dereglată, marchează totuși străfulgerările unor sensuri călăuzitoare.

Bun cunoscător de teorie literară, Cristian Fulaș e, înainte de toate, un prozator veritabil.

RUINE MIȘCĂTOARE VLADIMIR TISMĂNEANU

În memoria lui Václav Havel, Ralf Dahrendorf și Leszek Kolakowski, mari spirite care au prevăzut multe din cele ce aveau să vină.

Scriind în 1992, gânditorul polonez Leszek Kolakowski (adesea numit filozoful *Solidarității*) considera peisajul postcomunist ca fiind unul marcat de durabile moșteniri leniniste. A numit aceste reziduuri "ruine mișcătoare", referindu-se la avatarurile vechilor elite și la persistența relicvelor ideologice și culturale ale vechiului regim. Din punct de vedere instituțional, arăta Kolakowski, comunismul a murit. Moral însă, patologiile sale continuă să bântuie lumea postcomunistă. Cu înțelepciune și clarviziune, Kolakowski a avertizat împotriva unui triumfalism nesăbuit și a diagnosticat noile pericole: "Euforia este mereu scurtă, indiferent de ce o cauzează. Euforia «postcomunistă» s-a terminat și premonițiile unor pericole iminente se adună. Monstrul moare în felul său monstruos. Să vedem un alt monstru luându-i locul, o serie de lupte sângeroase între variile-i rămășițe? Câte noi state se vor naște din haos? [...] Singurul lucru pe care îl știm cu siguranță: nimic nu este sigur; nimic nu este imposibil". (Vezi Leszek Kolakowski, "Amidst Moving Ruins," in Vladimir Tismaneanu (ed.), *The Revolutions of 1989*, London and New York, Routledge, 1999, p. 51. Eșul lui Kolakowski a apărut inițial în numărul special al revistei *Daedalus*, intitulat "Exit from Communism", Vol. 121, No. 2, Spring 1991, pp. 43-56)

Cu alte cuvinte, singura certitudine a fost sfârșitul vechii ordini, tot restul a fost fluid și impredictibil. Viitorul era împovărat de toate posibilitățile, inclusiv câteva scenarii dezagreabile. Câțiva gânditori (nu mulți) au îndrăznit să iasă din starea dominantă de celebrare și jubilație și au avertizat asupra pericolelor ce stau la pândă. Printre ei, Václav Havel, Ralf Dahrendorf, Ken Jowitt, George Konrad, Jacek Kuron,

Leszek Kolakowski, Adam Michnik, Karol Modzelewski și Jacques Rupnik. O știm, de fapt, de la Arthur Koestler și George Orwell: Casandrele, profeții damnării, nu sunt niciodată bineveniți. Dar, cu toate acestea, ei pot avea, și adesea chiar au dreptate.

Protestele împotriva demagogiei și minciunilor pot rezulta în mișcări ale disperării. Falși profeți promițând recompense imediate și pedepse împotriva criminalilor cleptocrați pot specula revendicări justificate, mai ales când valorile liberale par a fi descărnate sau chiar ipocrite (vezi un articol al meu intitulat "The Leninist Debris; or, Waiting for Peron", in Arthur M. Meltzer, Jerry Weinberger, M. Richard Zinman, *Politics at the Turn of the Century*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2001, pp. 209-235).

Prăpastia crescândă dintre așteptări și realizări poate duce (și a dus într-adevăr) la demonstrații de stradă, de la Sofia la București, și de la Budapesta la Varșovia. A existat un sentiment din ce în ce mai acut că toți politicienii înșală iar clasa politică a trădat populația. Foști disidenți sunt adesea criticați aspru ca naivi și idealști. Până la decesul său în decembrie 2011, când a fost subit ridicat în slăvi, cândva celebratul Václav Havel a fost desființat de mulți din Republica Cehă (inclusiv marele adversar, Václav Klaus) ca un idealist incorrigibil. Demoralizați și nefericiți, cei mai mulți foști disidenți s-au retras din politică. Intelectualii critici, cei mai consecvenți avocați ai valorilor liberale, au fost supuși atacurilor extremei stângi și drepte deopotrivă. Mulți tineri intelectuali par mai interesați de tot felul de sloganuri anticapitaliste postmoderne și mai puțin de promovarea valorilor și instituțiilor liberale.

Kolakowski n-a fost singurul care a atras atenția asupra acestor pericole: concomitent promițătoare și îngrijorătoare, condiția postcomunistă este instabilă social și anxioasă psihologic. Scriind imediat după ceea ce Ioan Paul al II-lea a numit *annus mirabilis 1989*, sociologul Ralf Dahrendorf a anticipat ascensiunea mișcărilor clericale și militariste: "Povestea revoluției are o anumită logică internă. Vorbim mai ales de cazul în care un vechi regim care deține monopolul în politică, economie și în orice alte domenii, este înlăturat. Situația post-revoluționară este una de cvasi-anomie, în care dezamăgirea este aproape inevitabilă. O asemenea aducere la realitate nu creează un climat foarte favorabil pentru stabilirea unor instituții democratice de durată. Este chiar mai probabil să încurajeze indivizi și minorități radicale să caute puterea în numele unor scopuri și cu mijloace care sunt orice numai democratice nu. Dar nimic din toate acestea nu trebuie să se întâmple." (vezi Ralf Dahrendorf, *After 1989: Morals, Revolution, and Civil Society*, New York: St Martin's Press, in association with St Antony's College, Oxford, 1997, p. 12. Recomand cu căldură volumul anterior al lui Dahrendorf, *Reflections on the Revolution in Europe*, New York: Random House, 1990). Dahrendorf a insistat prin urmare asupra nevoii de a crea un cadru legal care ar putea preveni căderea în noi forme de dictatură.

Eseu tradus din engleză de
MARIUS STAN

STENOGRAME CU NICOLAE CEAUȘESCU CRISTIAN PATRAȘCONIU

Strania istorie a comunismului românesc (editura Humanitas, 2016) include – într-un dublu sens cel puțin – și documente care susțin calificativul (unul dintre ele, mai exact – acela de a fi "straniu") aplicat de profesorul Lucian Boia comunismului autohton. În "dublu sens" zic, fiindcă, pe de o parte, există suficient material documentar care să ateste această stranietate, iar, pe de altă parte, fiindcă, în cartea sa cea mai recentă, domnul Boia convoacă două stenograme pe care le așează la finalul cărții (inclusiv ca un soi de argument suplimentar cu care face un reglaj fin interpretării pe care o dă comunismului românesc) și care au, luate fie împreună, fie separat, o imensă valoare de parabolă, de pildă despre ce a fost cu adevărat comunismul românesc. Din punctul meu de vedere, aceste documente merită o atenție specială.

Lucian Boia le adună sub titulatura de "teatru absurdului în comunism". Primul document este din 30 martie 1977 – la trei săptămâni după odiosul cutremur, iar al doilea, din 14 noiembrie 1986, și e ocazionat de primirea unei delegații BOR de către Nicolae Ceaușescu. Lucian Boia: "aceste documente sunt «preferatele» mele, dintre toate cele pe care le-am parcurs, căutând prin dosarele conducerii supreme a Partidului Comunist. Sunt parcă mai vii decât altele, mici piese de teatru, s-ar zice un «teatru al absurdului», din păcate cu personaje și situații cât se poate de reale. În centru, firește, Ceaușescu, care ne face cinstea să ne împărtășească multe dintre ideile lui fixe; iar în jurul său, nenumărați figuranți cîntîndu-i în strună."

STENOGRAMA 1

Așadar, 30 martie 1977, ședința CPE al CC al PCR. CPE – Comitetul Politic Executiv. CC – Comitetul Central. PCR egal PCR! De față, "grii" momentului – între aceștia: E. Bobu, Burtică, Elena Ceaușescu, Dinică-Te-leagă, M. Mănescu, Niculescu, Pană, Popescu-Dumnezeu, L. Răutu, Verdet, Ștefan Andrei. Regula: Ceaușescu vorbește, ceilalți aprobă – uneori rostind câteva, nu multe, cuvinte. Cum vorbește Ceaușescu? Iată, la 3 săptămâni de la cutremur: "să știți că dacă demolăm tot Bucureștiul, va fi frumos". Cei de față aprobă în unanimitate. Apoi: doi "măgari" (termenul e folosit de mai multe ori de Ceaușescu!) – Paul Goma și Vlad Georgescu – "trebuie loviți, propriu-zis, fără cruțare. Aceasta, ca măsură generală, tovarăși, care să fie luate peste tot unde avem asemenea oameni."

Și, desigur, "străinii" trebuie să fie ocoliți sistematic: "în general trebuie să atrag atenția că chiar niște activiști de-ai noștri, care întrețin legătura cu reprezentanțe străine, ambasadori chiar, s-a creat la mese o stare de liberalism, deși avem o lege care interzice orice legătură cu străinii, decât prin organismul nostru și convorbirile nu se fac decât în mod organizat și în prezența a unei alte persoane, chiar dacă cineva știe bine limba. Nu se respectă, însă, acest lucru. Trebuie să interzicem complet să se meargă la ambasadele străine". Așadar, nimic *cool*, nimic *simpatic* – așa cum încearcă să proiecteze acum asupra comunismului românesc cei care pretind că redescoperă virtuțile ascunse ale acesteia, în fond, teribile

forme de guvernare represivă. Doar, se vede și din citatele selectate mai sus, un lider agramat, violent, coleric, ticălos – și, dimpreună cu cei care îi stau alături întru ticăloșie, conturul unei lumi, sumbre, după chipul și asemănarea celor care o conduc, de la vârful PCR.

STENOGRAMA 2

E din 14 noiembrie 1986 – și acest an, ca și mulți alții, fiind, de fapt, tot un fel de 1984 în sens orwellian. Ceaușescu este, și aici, se subînțelege, maestru de ceremonii. Umili, de regulă tăcuți, în genunchi aproape, nume de asemenea grele în epocă: Teoctist Arăpașu, Manea Mănescu, Ion Cumpănașu, Antonie Plămădeală, Nestor Vornicescu, Nicolae Corneanu. Câțiva dintre ei, numele grele și după 1989. Dacă este să aleg un citat relevant sub care stă această întâlnire pe care o consemnează stenograma în discuție, cred că este greu de găsit un altul mai potrivit decât vorbele spuse de Teoctist Arăpașu: "prețuim la cea mai înaltă valoare capacitatea geniului dvs. creator, adevărat făuritor al vieții noi din țara noastră, gândirea dumneavoastră, punând pecetea păcii și a iubirii de patrie pe tot ce zidiți și creați în scumpa noastră patrie. Fiecare nouă zidire, fiecare lăcaș, fiecare izvor de lumină și viață poartă pecetea gândirii dumneavoastră geniale, a dragostei față de popor și de țară, poartă pecetea păcii a cărei vocație o transmiteți cu toată dăruirea și atîta hărnicie în această epocă pe care o trăim cu toții și pe care, pe bună dreptate, o numim "epoca Ceaușescu". Făcînd parte din această epocă, noi sprijinim înfăptuirea ei".

Stenogramele nu sînt delațiuni, nici interpretări ale unei situații. Sînt mostre de gândire pură cu privire la un fapt sau altul. În cazul de față, cu privire la esența comunismului românesc. Cum spuneam: nu este – nici în aceste stenograme foarte inspirat alese de profesorul Lucian Boia și nici în sine în comunismul românesc – nimic *cool*, nimic *funny*. Dimpotrivă – și aceasta se vede clar și din stenograme: este ticăloșie, violență, complicitate întru ticăloșie, mediocritate fudulă, mizerie, teroare. Acesta este, de fapt, comunismul. Acesta este adevărul despre comunism – nu altul sau altele.

CU UBII ÎN P(R)OZĂ. UN ROMAN TRUE MIRROR

ANA PUȘCĂȘU

Sondarea și radiografierea spațiului cotidian, cu tot cu zonele lui marginale, în cheie minimalist mizerabilistă sau nu, constituie probabil cea mai accentuată tendință a prozei din anii 2000. Aceasta ar fi și zona în care se pot plasa, grosso modo, cele două volume *Casete martor* și *S... (Casete martor II)* ale lui Tudor Crețu, parte a aceluiași proiect literar focalizat asupra unui personaj principal pe nume Eduard Cristea. Ceea ce surprinde totuși la proza lui Tudor Crețu este nu doar faptul că lumile pe care le trasează sunt "mai puțin vizitate", ci, mai ales, modul în care imaginează întreaga arhitectură a unui ambițios proiect literar.

Dacă primul volum surprindea lumea televiziunii, cea a sistemului de educație, precum și viața de noapte a Timișoarei, în al doilea volum, apărut în 2015 la Tracus Arte, personajul pare captiv al angrenajului imprimat de sistemul administrativ, în postura de director al unei Case de Cultură din același spațiu timișorean. Întreaga funcționare a acestui mecanism este plasată sub semnul acestui S..., pornind din "săptămână (unitatea temporală a poveștii), salt, sondaj, segment și, evident, structură" și multiplicându-se la nesfârșit prin implicarea cititorului în completarea titlului posibil și s(urprinzător). De unde și cele câteva posibile perspective asupra romanului în cheia misteriosului S...

S... CA STRUCTURĂ SACADATĂ

Parte a unui proiect mai amplu, această a doua serie de *Casete martor* este, la rândul ei, delimitată în trei secvențe, după denumirile laptopurilor pe care au fost culese textele: *Toshiba Satellite*, *HPZ Book*, *Vaio Sanelli*. Textul se compune astfel dintr-o serie de fragmente de proză ce iau forma unui puzzle sau a unui șotron. De la S(ăptămâna) I, care surprinde stereotipurile spațiului politic prin pretextul narativ al unei conferințe și până la S 43, replicile personajelor par că își pierd din amploare, că se fragmentează treptat, pe măsură ce textul înaintază descompunând și recompunând succesiv o societate dezarticulată.

De altfel, jocul narativ devine evident încă de la începutul volumului, prin inserarea în text a unui articol din "Jurnalul de Științe Tradiționale". S-ar putea spune că fragmentul anticipează, într-o oarecare măsură, întreaga desfășurare narativă a romanului ce va sta sub semnul aproape apocalipticului: "Nu există, gem ecranele – de laptop, tabletă etc. – normalitate. Adevărul e dezosat". Sigur, s-ar putea completa aici, în lumea înregistrată de Tudor Crețu pe aceste *Casete martor* "adevărul e dezosat" tocmai pentru că societatea în care această noțiune este folosită abundă, în mod trist și oarecum frustrant, de tot soiul de personaje la fel de "dezosate", care definesc normalitatea după bunul lor plac/ interes.

Pentru majoritatea personajelor, "dezosarea" merge până la limita blazării, a confortului oferit fie de acceptare și resemnare, fie de limitarea totală de care dau dovadă. În cel din urmă caz, dezarti-

cularea imprimată de întregul angrenaj social devine evidentă și la nivelul limbajului, fie prin trecerea bruscă de la un registru la altul: "Nu, mă, făcu o pauză solemnă, boule. Pe Cismaș, așa, de la Bara, olaru. Da nu te superi acuma, că te-am gratulat", fie prin sacadarea treptată a replicilor. Personajele prezentate astfel ca "derivate fantasmagorice ale unui original-pretext" sunt generate și/ sau puse în mișcare de acest "vertij oniric-ficțional".

În cadrul structurii experimentale a romanului, "îngroparea" titlurilor în text conferă o respirație sacadată, un ritm alert narațiunii. O narațiune menită să mute accentul de pe povestea în sine pe exercițiile fine de observație. Pe alocuri, această fragmentare a discursului narativ ce dinamizează textul, ajunge chiar să îl proiecteze în zona dezarticulării totale: "Își dădu jos ochelarii, și-i țerse. Renunțase la cei oranj. Rame din gem congelat, de caise. Ministresei, se vopsea, în treacă făc spuz, cu zaț, îi plăceau cel mai mult. Fuma enorm și nu ieșea din geaca, șaptezecistă, de blugi. Prima dată «l-au luat» la Glimboca. Inima i s-a calcinat și ascuțit. A făcut muchii. L-au tăiat în curte, pe jos". În același timp, romanul se prezintă ca o structură deschisă, intrând în dialog atât cu secvențele din *Casete martor I* sau cu fragmente de poezie cuprinse și în prima parte a ciclului "țară, țară..." din antologia *studio live* apărută în același an, cât și cu diverse citate din Leonid Dimov, Mariana Marin sau Sorin Titel, spre exemplu.

S... CA SINTEZĂ SATIRICĂ

Pe de altă parte, același S... poate fi înțeles și în cheia unei sinteze satirice, luând tot mai mult forma unui roman *true mirror*. Răsturnarea sistemelor pe formula "*Le-am și m-au întors*". Pe dos" echivalează cu perceperea lumii și a realității prin oglinda care nu inversează imaginea, întorcând deci pe dos imaginea convențională. Iar imaginea pe care o asemenea *true mirror* o oferă nu poate să fie alta decât cea a unui sistem sufocat până la limita nebuniei de birocrație,

POEZIE LIVE

Reunind și regrupând poemele autorului din 2000 și până în 2015, *studio live*, antologia de poezie publicată de Tudor Crețu în 2015, oferă în primul rând, o perspectivă de ansamblu asupra transformărilor pe care poezia lui le-a suferit de la *Dantelăriile Adelei la Fragmente continue*, o trecere, de altfel, resimțită ca trecerea "de la implozie la explozie". De la concizia "chirurgicală" la o formulă de "live total" a poemului transformat în "circuit viu".

La fel ca în cazul romanului *S... (Casete martor II)*, și *studio live* are o structură deschisă, dialogând intens atât cu fragmente cuprinse chiar în roman, în special din prima parte a ciclului "țară, țară...", cât și cu textele altor poeți din aceeași generație. Interesantă este, în acest sens, mixarea poemelor din *Fuck tense*-ul lui Bogdan Lipcanu, într-un ciclu intitulat *Rap de partid* și care trasează, în manieră ludic-ironică, limitele unei copilării petrecute în segmentul "1989, 88, 87 etc." În același timp, ciclul "țară, țară..." pare să răspundă versurilor "scriu din nou/ nu mai lipsește decât un poem despre țară/ despre dinții metalici ai roților/ ce se macină reciproc", versuri cuprinse în volumul *Obiectele oranj*.

un sistem ce îmbolnăvește și provoacă o puternică uzură psihică și fizică: "Îmi întinse un pahar cu apă și factura. Am semnat-o. Și m-am ușchit. Ca o dihanie cu blana udă. La masă am vorbit întruna. Eram miez putred, bolnav". Pornind din acest punct, ironia și satira își vor face tot mai mult loc, ca o formă de răspuns la absurdul reglementărilor și normelor din spațiul administrativ, al întregului labirint birocratic ce dictează chiar și simpla alegere a jaluzelelor.

Într-o astfel de lume a stridentelor, a gesturilor stupid-absurde, glisând între Alfred de Jarry și Twin Peaks, prinde tot mai mult contur obsesia ciudată a mâncării, luând variate forme, de la secvențe poetice de tipul "Înfulecă și acuză și acum, la prânzurile de lucru, arată cu cuțitu [...] Și înghite, face o pauză. Până simte bulzisoru-n stomac, cum se dizolvă, se topește ca zăpada" și ajungând până la tușe de-a dreptul groțesti: "Rudolf zâmbi și sorbi. Ochii i se mieceau și înroșeau. I se pierdeau în orbite. [...] M-am dat c-un pas în spate. Speriat. Omul ăsta dă pe lături: carne, carne, carne. Miez de plăcintă, pisat. E, de fapt, un zepelin *grunevaldic*. Capul i se atrofiază". Mai mult, ciudata obsesie a mâncării pare să se răsfrângă treptat asupra întregii lumi, dându-i impresia de comestibil.

Desigur, efectul pe care îl are această lume asupra protagonistului nu poate fi altfel decât asemănător expunerii la radiații, "la ceva necurat". O expunere pe termen lung tocmai pentru că încercările de detașare, de păstrare a calmului devin inutile în cazul acestei lumi ce pare să absoarbă totul. Când absurdul societății atinge limitele insuportabilului, atunci se produc răbufniri, limitate de cele mai multe ori la gesturi imaginare de violență revoltă sau înabușite pur și simplu de "bunătațea celui înfrânt", într-un soi de religiozitate elementară.

Nu în ultimul rând, o formă de a rezista acestei societăți sufocante este și apariția ubilor, personaje miniatural-ludice, amintind într-un fel de lumea lipsită de griji a copilăriei: "Vorbesc fără l și r, ca p(r)uncii

– Ubi-s spiridușii mei. [...] Ubi, zic, sunt: incașii de sub pat, Drăcșorul, micii Vardiști – doi la număr, Melomanul, Nebu, Ubul Fermier, Căcuță, Românașul (+ curcănelul-băiețel), Berarul, Ubul Erudit. Ubuțele: Uba din Poșetuță, toate celelalte". Intervențiile lor stranii și neașteptate colorează cotidianul și destin lumea imprimată de frustrări și de senzația obsesivă de plafonare în mecanicitatea labirintică a birocrației. În același timp, aparițiile ubilor generează, pe alocuri, deschideri la nivelul textului prin dislocarea radiografiei cinice a universului administrativ și decuparea în text a unor mici secvențe-fantă de poezie cu iz suprarealist, uneori înclinând spre registrul infantil, altele dobândind chiar accente burlești.

Experimentul pe care Tudor Crețu îl propune în continuare prin *S... (Casete martor II)* este interesant nu doar prin formula hibridă (epic-liric-diaristică) pe care autorul mizează, ci și prin faptul că reușește să sublinieze paradoxul unei lumi: e o lume în care ubii sunt cei umani, în timp ce oame-nii par să se comporte de-a dreptul ubuesc.

Dacă în primele două volume Tudor Crețu propunea o poezie caleidoscopică, urmărind construirea și reconstruirea succesivă a lumii și a spațiului cotidian prin focalizarea asupra unor imagini-nucleu, în segmentul *live* poezia lui pare mai mult întoarsă spre tema scrisului în sine. Prelungită de-a lungul volumelor și al ciclurilor poetice este și senzația unui tip aparte de religiozitate și a unei dimensiuni rituale. În *Obiectele oranj* aceasta era generată mai mult de convertirea, pe linia simplității, a banalului în spectaculos ("și parcă cineva îmi despică oasele/ c-o lamă curbată de cuțit grecesc/ se mânjește pe mâini/ și s-apropie de geam să vadă/ cât de tare lucesc"). Până la *Jurnalul fantasmatic*, însă, senzația de religiozitate și ritualic este asociată căutării unei necesare clarități.

În plus, chiar și regimul gesturilor și al atingerilor pare să se modifice treptat, de la volumele de început, unde sunt uneori vagi, scurte, aproape scurt-circuitate, și până la *Jurnalul fantasmatic*, unde par să devină instrumente ce sondează cu încăpățănare lumea și o întorc pe toate părțile.

Fără a exclude jocul postmodern, Tudor Crețu propune, în partea finală a antologiei, o *Crestomație ficțională*, ce grupează texte ("Crestături"), focalizate pe analiza poeziei. Această antologie care își conține propria critică dovedește că poezia lui Tudor Crețu surprinde prin multitudinea formulelor poetice și demonstrează, în același timp, faptul că "poezia e ce nu înțelegi tu prin poezie".

EXERCITII DE INSPIRAȚIE (II)

ANDREI PLEȘU

Robert Șerban: Nu vă presează astăzi nici prietenii vechi, artiști vizuali, să deschideți o expoziție?

Andrei Pleșu: O, ba da! Acesta a fost motivul secund pentru care m-am retras, pentru că, odată intrat în această horă, îți petreci toată viața deschizând expoziții, scriind cronici, scriind texte de catalog. Și am procedat radical, în așa fel încât să nu se supere vreunul din bunii mei prieteni că am cedat într-un loc și n-am cedat într-altul. Mi s-a întâmplat de vreo două ori să-mi alunec piciorul și să scriu ceva, cu convingere, dar în general e un capitol închis.

R.Ș.: Nici măcar atelier nu mai vizitați?

A.P.: Nu, pentru că nu poți să vizitezi un atelier și să pleci "nepedepsit" de acolo. Ai vizitat, urmează expoziția și urmează tot ce derivă de aici. Am, uneori, curiozități. Mai e ceva: mi-au dispărut interlocutorii foarte apropiați. Eu am fost într-o relație de intensă prietenie cu Horia Bernea. A merge la el la atelier era mai mult decât a face meseria de critic în deplasare. Era un dialog, erau preocupări comune, era altceva. Mai am câțiva oameni din categoria asta cu care am legătură, dar, în general, nu mai sunt prezent în această lume.

R.Ș.: Și nici măcar când mergeți în străinătate? Acolo e aproape... incognito: te poți duce în ce galerie vrei, în ce muzeu, sunt expoziții peste expoziții, e Bienala de la Veneția pe care o poți vedea la pas, nu trebuie să te cheme nimeni să vorbești. De ce nu? Mă intrigă modul în care ați reușit să tăiați ombilicul cu o bună parte din viața dumneavoastră, și mai ales acum, când chiar puteți să vă satisfaceți curiozitățile ce țin de arta vizuală.

A.P.: Nu cred că am înzestrarea necesară, și dovada e că n-am apetitul. Dacă n-ai un apetit intens care să te ducă în galerii, în expoziții și așa mai departe, înseamnă că e vorba de o limită pe care dacă încerci să o forțezi devii impostor. Sigur, aș putea să improvizez. Am găsit de curând - am început să-mi fac ordine într-o arhivă personală - incredibil de multe texte, pagini de critică de artă făcută în anii '70, începutul anilor '80. Nu mi-a venit să cred! Mi-am investit o bună parte din viața mea matură în confecționarea unor texte pe care nu le reneg, dar de care am și uitat, care n-au fost asimilate în nicio construcție. M-am gândit, la un moment dat, să le valorific cumva, nu doar ca să nu le îngrop, dar poate că ar fi utile. M-am gândit să le public sub formă de dicționar al artiștilor plastici pe care i-am cunoscut. Un fișier.

R.Ș.: Mai ales că e o perioadă în care nu se prea scrie.

A.P.: Sigur. Dar mă izbesc de o chestie aici: credeți că mai are cineva cu adevărat interes pentru așa ceva?

R.Ș.: Da, cum să nu! E nevoie de bibliografie pentru perioada aceea, multă nevoie.

A.P.: Nu mai vorbesc de edituri. Cine cumpără, domnule?

R.Ș.: Nu e adevărat! Polirom-ul și-a făcut o colecție cu cărți despre artă, Humanitas are serie de autor Victor Ieronim Stoichiță...

A.P.: Despre unii artiști nici nu se mai știe..

R.Ș.: Păi, asta vă spun: nu găsești bibliografie pentru perioada aceea. Internetul începe de la un punct încoace. Sunt artiști vizuali despre care nu există niciun fel de informație, unii dintre ei nu au intrat la niște case de licitații, unde mai găsești date, vezi când s-a născut, vezi cine a scris despre el.

Sunt o mulțime de artiști despre care n-ai de unde să iei câteva rânduri - n-a scris nimeni despre ei. Există o lume care e interesată de arta vizuală, sunt colecționari, au început să apară colecționari de artă contemporană, oameni discreți, dar... prezenți în galerii, la licitații, în ateliere. Încep să apară muzee de artă contemporană... E o mișcare dinamică, dar cum nu vă mai interesează fenomenul, nu o mai percepeți. Dar ar fi minunat să scoateți o carte cu acele texte.

A.P.: Lucrurile au căpătat o stilistică nouă, și artiștii au o viață, într-un anumit sens, mai grea decât o aveau înainte, fiindcă depind foarte mult de piață. Atunci te mai salva o comandă, era Uniunea Artiștilor Plastici, care avea un rol esențial în supraviețuirea artiștilor. Ca și Uniunea Scriitorilor, de altfel. Dacă mă întreabă cineva dacă s-a făcut ceva bun în comunism în materie de cultură, eu spun: domnule, Uniunile de Creație au fost un lucru extrem de util. Cu toate "impuritățile" lor, au făcut să supraviețuiască oamenii. Da, condițiile de viață ale plasticienilor, mai ales, s-au schimbat radical. Uite, am să profit de acest dialog să întreb un editor dacă ar fi interesat...

R.Ș.: Vă găesc rapid doi până ieșim din televiziune!

A.P.: Păi nu, că n-am voie, nu mă lasă Humanitas, am contract...

R.Ș.: Atunci l-ați găsit deja.

A.P.: Aia e, că nu vor, domnule...

R.Ș.: Nu cred! Ați vorbit vreodată cu domnul Liiceanu și a spus nu?

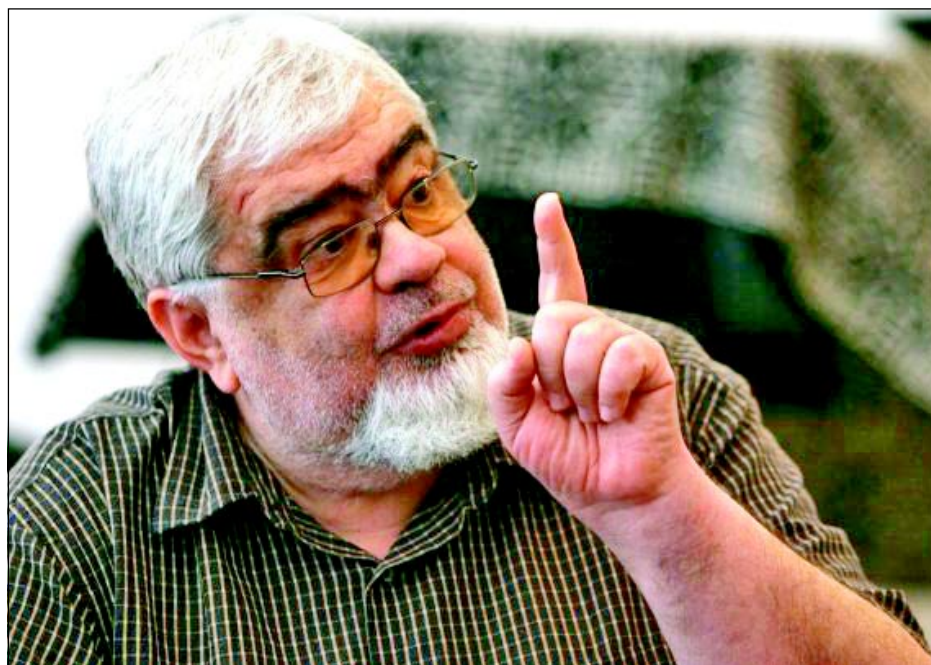
A.P.: Nici nu mi-a trecut prin cap.

R.Ș.: Dacă vreți, facem un rămășag aici că nu vă refuză. E un tip de presiune constantă pe zona asta bibliografică. E adevărat că sunt apariții costisitoare, mai ales dacă au reproducere color, dar există finanțări ale unor instituții, sunt o mulțime de granturi în domeniul vizualului.

A.P.: E de încercat, poate. Au fost artiști foarte importanți aici. Îmi vine în cap acum Teodor Moraru. Era mai tânăr puțin ca Bernea, dar a fost în grupul de la Poiana Mărului. Mai știe cineva, se mai gândește cineva la el? Și la mulți alții. Aurel Bulacu era un grafician foarte interesant. Și pe el și pe alții i-am redescoperit acum, văzând manuscrisele cronicilor scrise de-a lungul timpului. Vă mulțumesc, această emisiune devine pentru mine o provocare, în sensul asta.

R.Ș.: Când scrieți, domnule Pleșu? Sunteți azi la Timișoara, mâine la Sibiu, poimâine la Iași. Aveți momente în care tăiați legăturile cu lumea și nu mai ieșiți din casă?

A.P.: Nu reușesc. Nu reușesc și mă înfurii, pentru că viața, la vârsta mea, nu mai permite amânări mari. Când ai 35 de ani spui: "lasă că o să fac asta peste 10 ani, mă apuc mai târziu...". Ei, la vârsta mea nu mai poți să spui asta și de aceea, uneori, mărturisesc, devin răutăcios sau isteric, când mă văd înconjurat de solicitări care au toate în axa lor dorința, interesul, regia, organizarea solicitantului. Și care scot din ecuație complet eventualul meu proiect, eventuala mea libertate de a mă concentra asupra a ce mai cred că pot face. Eu, de vreo doi-trei ani, nu mai lucrez la proiectele proprii, ci reacționez la diverse invitații. Mi se tot spune "păi lasă, să vezi ce trist ar fi dacă n-ai mai fi solicitat". Nu, sunt sigur că dacă aș avea norocul să trăiesc un episod de calm, m-aș alege cu mult mai mult. Nu că răspunsul la niște invitații, mai ales când vin de la oameni cunoscuți, de la prieteni, mi se pare o corvoadă inacceptabilă. Dar adevărul este,

cum știți, că niciodată o invitație nu e monotonă, ci înseamnă un buchet de lucruri; și doi: drumurile mă istovesc, ideea să mă urc în avion, să mă urc în mașină, să mă urc în tren, mesele, unde am sensibilități, deși nu mai sunt ce-am fost... Toate astea sunt un nod, un ghem de limite care mi se pun și dau o senzație proastă, și nu e o senzație, e o realitate: sunt un om foarte ocupat. Și când ești foarte ocupat, nu mai ești liber.

R.Ș.: Pe de altă parte... Da, faci o deplasare obositoare, dar când conferențezi nu o faci în fața a 20-30 de oameni, ci în fața a 1000 de oameni, cum a fost la Timișoara, în Aula Magna, n-aveau bieții oameni loc, e important, cred. Cum vă raportați la tipul acesta de audiență? Eu cred că e regenerativ să vorbești în fața a 1000 de oameni care te ascultă. Contează lucrurile astea, sau tot spuneți: "Domnule, mai bine stăteam acasă și mai scriam 10 pagini la carte"?

A.P.: Sigur că contează. E un fel de a te încărca, e un fel de a te confirma, e un fel de a observa că, pe lângă cei care te înjură pe forum, la diverse televiziuni sau în diverse alte medii, sunt și unii care scotesc că ești plauzibil, și asta este un stimulent. Pe de altă parte, e un stimulent ca să faci ceva, dar dacă după stimulent nu urmează făcutul, ajungi la frustrare: adică ai sentimentul că ai interlocutor, dar și senzația că nu mai ai marfă. Domnul Noica, fiindcă l-am invocat la început, ne spunea din când în când: "Dragă, trebuie să iei adeseori în viață decizia să pui pe ușa ta Primim marfă. Că nu se poate tot timpul să livrezi. Trebuie să și încarci". Eu nu am destul timp cât aș vrea pentru "încărcare". Nu vă mai spun că, pe lângă solicitările astea, există și o candidă, dar o candidă criminalitate a ofertei: primesc sute de pagini de manuscrise, proză, poezie... De ce crede lumea că eu pot...? Poate să fie vina mea, că dau senzația că sunt disponibil și că mă pricep. Nu e adevărat, am și eu limite, am și eu momente de opacitate.

Mi se cer lucruri imposibile. "Vă trimit un volum de versuri, vă rog să-mi spuneți cum sunt". Și dacă vă spun, contează? Că eu nu sunt de meserie. Dați-le lui Manolescu, dați-le lui Eugen Negrici, dați-le oricui. Dar eu ce să fac cu ele? Primesc însă și proiecte culturale, proiecte de reformă a țării, proiecte de reformă a agriculturii, probleme de politică externă. Adică, mă văd falsificat de o poziție

de popularitate vidă. Am spus-o, la un moment dat, mă simt ca un ghișeu: se bate la ușă - "Domnule, vreau și eu...". De curând, mi-a trimis Horia Patapievic, care întotdeauna găsește texte pe care nu le știi, un text din Isaiah Berlin, care se plânge și el undeva - păstrând proporțiile, evident - "Am devenit intelectualul-taxi". E mai bun decât asta cu ghișeu, fiindcă implică și deplasări: Ei, la un moment dat, nu te mai țin curelele, nici sănătatea, nici energia, nici chef, și așa mai departe...

R.Ș.: Începusem să vorbim despre prietenie. Spuneți-mi, în ce fel poate deveni bătrânețea un prieten? Sau e un dușman continuu? Cum poți să intri într-o vârstă care, din punct de vedere fizic, e clar că nu e a veseliei, dar care, bănuiesc, are și avantaje? Sau n-are? Șerban Foartă îmi spunea: "O să vezi tu cum e, nu mai găsi virtuți bătrâneții, că n-are niciuna". Am zis: "nu se poate să nu aibă".

A.P.: Domnul Noica avea o insistență manieră de a salva bătrânețea de orice defecte, și pe noi ne enerva, fiindcă ni se părea un soi de utopie culturală. Spunea: "Dragă, scapi de toate servituțele care ți-au încurcat viața. De pildă: scapi de dinți - 32 de dinți, 32 de dușmani. În clipa aia, când ai scăpat de ei, câștigi o enormă cantitate de pace, de timp și așa mai departe. Toate instinctele vitale care au focusat de-a lungul vieții asupra câte unui incident care te-a dus în altă direcție se sting și ești mult mai disponibil". Și Cicero, ca să fim culturali, are un discurs asemănător... Bun, se pot găsi scuze pentru îmbătrânire... Avem o problemă în creștinism, vreau să spun în țările creștine. Iisus și cu discipolii lui ne-au învățat de toate: cum să iubim, cum să suferim, cum să murim. Niciunul nu a apucat să ne spună cum să îmbătrânim, fiindcă Iisus a murit tânăr, toți ceilalți au murit tineri. Cel mai bătrân, mi se pare, a murit Evanghelistul Ioan, dar, în general, era vorba de oameni tineri...

Știți cât aveau discipolii când au făcut grupul din jurul lui Iisus? Ioan atunci avea 19 ani, și ceilalți aveau 22-23 de ani, niște copii. Nu avem o mărturie despre bătrânețe suficient de convingătoare, dar avem mărturia unor mari bătrâni, care căpătau nu șubreenii, ci prestigiu. Prestigiul poate să fie o povară a bătrâneții. N-am soluție până acum decât să spun că e bine să iei lucrurile cu umor. Când te repezi pe scări să deschizi ușa și vezi că le cobori ca o broască țestoasă, dacă te gândești la asta te pufnește râsul, nu trebuie

neapărat să începi să plângi. Sunt situații în care poți să te recalibrez pe altă formulă, pe altă schemă funcțională. Tineretea e, în fond, chiar așa de glorioasă? Câte derapaje, câte suferințe, câte...

R.Ș.: E adevărat. Citeam recent mărturisirea unui poet, ce e și laureat Pulitzer, care spunea, citez din memorie: "N-am impresia, îmbătrânind, că mă înțelepțesc, ci dimpotrivă. Nu mi se pare că în momentul în care înaintez în vârstă adun cu mine o experiență care-mi folosește. Rămân cam același". E adevărat? Poate că mai multa tihnă - cu bătrânețea ai mai mult timp să te privești în interior și să ai raporturi mai distante sau, oricum, nu atât de imediate cu realitatea -, s-ar putea să-ți creeze o perspectivă mai favorabilă înțelegerii lumii, decât în tinerețe, când ești un om al acțiunii.

A.P.: Teoretic așa ar trebui să fie, dar practic nu se întâmplă chiar așa, pentru că 1. neajunsurile bătrâneții te determină să te concentrezi pe tine foarte mult, devii propria ta temă de reflecție și de subzistență. Și 2: pentru că dacă devii, dimpotrivă, o instanță suverană care oficiază, devii Conu' Leonida. Sigur, există un cumul de experiență, există o acumulare de incidente și de întâlniri destinate care contează, dar nu este o garanție că bătrânul e cineva care livrează înțelepciune. Nu. Îmi aduc aminte de o vorbă a părintelui Andrei Scrima, era călugăr când mi-a arătat, odată, o fotografie din tinerețe și mi-a spus: "Eram tânăr și nebun. Acum sunt bătrân și nebun!"

R.Ș.: Era un tânăr frumos, am văzut câteva fotografii.

A.P.: Da, arăta bine.

R.Ș.: Vă cerea ieri cineva o adresă de mail și i-ați răspuns "Nu am". Nu v-am crezut, dar vă întreb: chiar n-aveți mail, n-aveți o... astfel de relație cu lumea asta nouă?

A.P.: Cum să nu am!

R.Ș.: Înseamnă că a fost un răspuns de autoapărare.

A.P.: Nu i-am dat? Nici telefonul?

R.Ș.: Nu, nu, era domnul acela, inginer, care voia să schimbe lumea...

A.P.: A, nu, acela nu i-am dat-o pentru că ar fi însemnat un dialog fără sfârșit. Era un domn inginer care era nemulțumit și de comunism, și de capitalism, și ne cerea imperativ să venim cu soluția. Dar atunci, pe loc! Eu primesc mereu tipul ăsta de reacție, scriu un articol, din cele săptămânale, unde mă leg de lucruri care nu-mi plac. Ei bine, întotdeauna se găsește cineva, uneori mai mulți, care spun: "Domnule, cu critica e ușor, veniți cu soluții! Implicați-vă!". Deci, oamenii vor să-i rezolve. Nu poți întotdeauna, nu poți

mai niciodată și nici nu-i treaba ta să-i rezolvi. Problemele de care se izbesc ei nu stau în buzunarul unui observator care atrage atenția - ăsta e rolul meu. Domnul acela, deci, mi-a cerut mailul, dar m-ar fi întrebat, probabil, zilnic, ce soluții avem. Și așa fi răspuns, până n-aș fi obosit, că n-am nicio soluție și că trebuie să le căutăm. Dar până să găsim soluția globală, să ne facem fiecare treaba. Dacă fiecare român, fiecare cetățean al planetei și-ar vedea serios, dedicat și cu afectivitate de treaba lui, lucrurile ar merge mai bine, indiferent de marile "provocări" globale.

R.Ș.: Apropo de treabă: sunteți scriitor, la ce lucrați?

A.P.: Cele două articole săptămânale la care m-am angajat îmi iau foarte mult timp.

R.Ș.: Deși par scrise cu o mare ușurință și dintr-o suflare, aproape dictate. M-am și întrebat dacă nu aveți pe cineva căruia i le... povestiți, plimbându-vă prin casă.

A.P.: Asta e una din probleme: dau senzația că scot din condei panglici, fără prea mare efort, dar eu știu cât mă costă, începând de la căutarea subiectului și terminând cu punerea lui în pagină. În afară de articole, am în proiect, și am strâns ceva material pentru asta, o carte despre destin. Foarte riscantă... N-am să vin cu o soluție la problema destinului, am să încerc să adun laolaltă reflecția despre această problemă existentă în cultura lumii și să fac și eu mici note de subsol. Poate ajută. Nu vreau să fac o carte compactă, cum vorbeam - nu mai cred în tratate. Gabriel mi-a povestit că Imre Tóth, care a fost un excelent eseist și profesor de istoria științei, de istoria matematicii, înainte să plece din România a scris o carte cu un succes uriaș în anii '70, despre paradoxele eleate în fenomenologia spiritului.

Ei, bine, a plecat, a ajuns profesor la Regensburg, ceea ce nu e puțin lucru, dar a spus: "Scrim pentru 50.000 de cititori, acum scriu un articol specializat, despre geometria non-euclidiană, și știu că mă citesc cinci inși în lume, anume ăia care știu subiectul". E, dacă scrii tratate riști să ai cinci cititori. Competenți. Nu sunt contra unor tratate care să răstoarne lumea, dar eu cred că trebuie ieșit în întâmpinarea cititorului și cu o formă de cordialitate, care să plece de la cunoștința faptului că el nu mai e cititorul de acum 100 de ani. E un cititor hărțuit, ocupat, înconjurat de o mulțime de alte apeluri, ispite, încercări, alunecări "co-laterale", și atunci trebuie să îl agăți cu lucruri mai condensate, dar care să meargă pe întrebările lui fundamentale.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

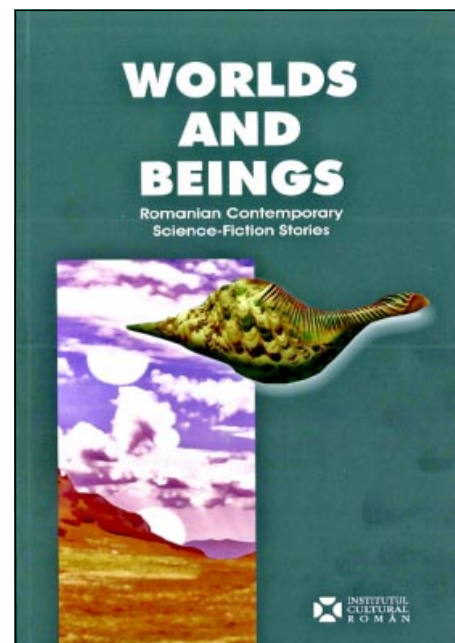
SF-UL ROMÂNESC ÎN TRADUCERE ROBERT KOVACS

În mod paradoxal, lucrări sau artiști din spațiul autohton SF se bucură de o mai mare apreciere peste hotare decât la noi. Indiferent dacă în chestiune este filmul, muzica sau cartea, în epoca satului global publicul străin reprezintă un nesperat receptor al unor produse artistice destinate în primul rând audienței interne. Cu atât mai important este acest segment pentru o literatură de nișă precum SF-ul, care în România a cunoscut după 1989 o adevărată explozie, urmând mai recent traducerea și exportul. Astfel, antologia în limba engleză *Worlds and Beings*¹, apărută anul trecut cu ajutorul Institutului Cultural Român și avându-l ca editor pe Horia Gârbea, este un proiect ambițios ce își propune să realizeze o prezentare de ansamblu a scenei SF românești contemporane, conținând proză scurtă produsă în ultimii 25 de ani și destinată în principal publicului străin. Volumul cuprinde 25 de povestiri scurte, abordând tematici diverse, scrise în maniere divergente și tratate într-o sumedenie de registre stilistice. Autorii incluși sunt fie veterani recunoscuți ai genului, dar și voci noi și inovatoare. Caracterul pluralist este în linie cu conceptul pe care și-l asumă antologia, însă diversitatea lucrează într-o oarecare măsură în detrimentul unității structurale a volumului. Cu toate acestea, există paralele ideatice între povestiri, în conținut observându-se două tendințe care reprezintă "firul roșu" al volumului: narațiuni pline de suspans, în stilul *Zonei Crepusculare*, cu un final neașteptat, însă care uneori par să se potrivească mai degrabă în genul horror sau fantastic; și cele care își însușesc tradiția SF-ului social, în care întrebările centrale se raportează la natura umană aruncată în situații extreme.

Bineînțeles că pe alocuri întâlnim și tente de hard SF. Un exemplu cu valențe umoristice este *Amnesia* lui Cristian Mihail Teodorescu, în care legile fizicii și geneza vieții terestre sunt explicate pe un ton glumeț de însăși enitatea din care decurg, echivalată cu Dumnezeu. Alteori, se întrevede o tendință care merge către cyberpunk, precum în *Angels, Come out of your Tombs!* de Dan Doboș, sau în fragmentul din romanul scurt *A Hooker in the Awesome Inland*, al lui Michael Häulicä.

Narațiunile scurte încadrate primei tendințe predomină, și includ excelenta povestire a Ștefanei C. Czeller, *Where Are You Pedalling, Comrade Vasilescu?* Aici se valorifică cu adevărat bogăția de semnificații a mitologiei urbane românești ceaușiste și contemporane, jocul dintre cele două fiind construit prin intermediul călătoriei în timp, realizată de protagonist cu un (nici nu se putea altfel) Pegas roșu. Cele două lumi, anii '80 și prezentul, se suprapun, elementele comune ne surprind și, în final, suntem martorii unei meditații ambivalente asupra zburcișmei tranziției în mijlocul căreia se află societatea românească și astăzi. Alte povestiri demne de amintit subscrise acestei tradiții sunt aventura lui Marian Truță, *The Clouds and the Sky*, și *All of the Remaining Days* al lui George Lazăr. Ele se focalizează pe întâmplări stranii pe care personajele nu le înțeleg și din care nu se pot elibera, idee de altfel veche în conștiința noastră culturală.

Numeroase alte povestiri își trag însă esența din genul SF-ului social, studiind consecințele adaptării oamenilor la condiții nemaiîntâlnite. Textele incluse aici dau dovadă de o remarcabilă inventivitate când vine vorba de condiții vitrege și regimuri opresive, deseori tratate în cheie ironică. Spre exemplu, în *Back to Black* al lui Viorel Pîrligraș, ori *Flight Over the Silent Mountain* al lui Dănuț Ungureanu. *Omohom*, povestirea lui Cristian Tudor Popescu, demonstrează degenerarea provocată de opresiunea cutumiară, frica irațională de a contraveni datinei moștenite de la un strămoș

mitic. Astfel, tradiția social SF-ului este puternic reprezentată și capătă deseori o mare putere de convingere; în același timp, se remarcă o ambivalență cu privire la posibilitățile prezentate, reflectând o atitudine matură față de mai tradiționalele satire distopice.

Restul volumului e alcătuit din povestiri eclecticte și poartă urma influenței literaturii speculative internaționale. Astfel, *The Princess from the Mirror* de Sebastian A. Corn amintește mai mult de fantasticul naiv, accentul căzând pe imaginație și pe construcția narațiunii în jurul elementelor specifice basmului, fără ca aceasta să devină alegorie, ci mai degrabă concretizându-se într-o deconstrucție a basmului, în anti-basm. *I Remember the Baker*, a lui Lucian Vasile Szabo, este o altă lucrare-unicat, apropiindu-se ca tematică de întâmplările inexplicabile. Notele autoreflexive și introspective îi conferă o înrudire cu Philip K. Dick sau chiar o vagă calitate kafkiană, deși este posibil ca autorul să fi intenționat o apropiere de Poe, pe care îl evocă obsesiv în cursul narațiunii.

Cea mai bună povestire o reprezintă, în opinia mea, *Grey-Ray. The Duty*, a lui Häulicä, o proză plină de dinamism și autenticitate care virează către un SF modern, plin de acțiune și întretesut cu concepte tehnologice imaginative care emană o forță expresivă aproape electrizantă.

Traducerea merită și ea o mențiune, deși calitatea ei variază de la povestire la povestire. În ciuda anumitor mici scăpări mai degrabă tehnice, în ansamblu traducătorii au surprins esența curgerii narațiunilor și au reușit, în unele cazuri, să translateze satisfăcător concepte intraductibile și expresii argotice specifice românești, ușurând astfel drumul către posibilitatea experimentării unei zone mai greu accesibile celor neinițiați în culisele culturii noastre.

Având în vedere varietatea remarcabilă a prozelor din *Worlds and Beings*, generalizările nu își au locul. Însă tocmai prin virtutea acestui fapt, cititorul, fie el din afara granițelor sau din interiorul lor, are acces la o selecție reprezentativă din întreg spectrul SF-ului de la noi. Și deși prozele din acest volum nu sunt toate de aceeași valoare, ele reușesc cu succes să surprindă o parte din tendințele, preocupările, obsesiile și nevrozele nu doar ale acestui gen, ci într-o bună măsură ale întregii culturi românești. *Worlds and Beings* reușește, așadar, în ambiția de a se prezenta ca o carte de vizită a scenei românești de SF, chiar dacă nu este sub nicio formă antologia definitorie a acesteia.

¹ *Worlds and Beings*, Institutul Cultural Român, București, 2015, 246 p.

DESPRE SOLENOID

MIRCEA CĂRTĂRESCU

Textul de față a fost rostit în data de 1 aprilie 2016, în Aula Magna a Universității de Vest din Timișoara, în cadrul Conferințelor UVV (organizatori principali profesorii universitari Marilen Pirtea, Mădălin Bunoiu, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți, precum și doamnele Lavinia Țiplea și Miruna Năchescu). Publicăm discursul de mai jos în chip de omagiu adus marelui scriitor cu ocazia împlinirii unei vârste solare!

Mă bucur foarte mult că suntem împreună în această după-amiază, în sfârșit, de primăvară. Vă mulțumesc că ați rupt din timpul acesta atât de frumos ca să veniți într-un spațiu închis pentru o oră și jumătate de intimitate artistică și literară. Mulțumesc celor care m-au invitat la Timișoara: fac un mic turneu prin țară cu taraba mea de cărți. Am fost până acum în șapte orașe, ieri — la Arad, iar acesta este punctul terminus, unde vorbesc despre *Solenoid*, carte care înseamnă foarte mult pentru mine. Sunt un om realment modest, căruia nu-i plac superlativile. În niciun caz nu mă numesc "cel mai important, cel mai mare". Nu m-am comparat niciodată cu alți scriitori, deși am avut modele pe care le-am admirat și le-am iubit. Dacă am făcut-o vreodată, cu invidie și cu iubire oneori, a fost cu Mircea Cărtărescu din tinerețe, cel care scria *Poemele de amor*, cu cel de mai târziu, care scria *Travesti*, *Orbitor* și așa mai departe: o serie de astfel de autori de care, prin forța lucrurilor, mă simt apropiat și nu mă pot desolidariza, pentru că trăiesc în aceeași piele și în același creier cu mine. Doar cu ei mă compar și între noi nu există "cel mai mare" sau "cel mai mic": suntem congeneri și gemeni.

Înainte de a începe să vorbesc despre *Solenoid*, aș vrea să vă spun câteva lucruri despre cum se arată uneori în mintea mea ceea ce am mai numit de câteva ori "edificiul literaturii": ce înseamnă pentru mine literatura. Căci *Solenoid* este și o carte despre literatură. S-a spus de multe ori că este o carte despre om, despre mântuire, despre destinul nostru al tuturor. Adevărat, dar e, în același timp, și o carte despre ceea ce a făcut posibilă raportarea la destinul nostru: literatura. Într-una dintre scrisorile către logodnica sa, Felice Bauer, Franz Kafka spunea o frază rămasă uimitoare: "În definitiv, eu nu sunt nimic altceva decât literatură". M-a obsedat din momentul în care am citit-o. Cred că aveam mai puțin de treizeci de ani când am întâlnit-o în corespondența lui Kafka și întotdeauna m-am întrebat ce a vrut să spună.

Cum e posibil ca un om să nu fie nimic altceva decât literatură? Cum poate să-și transforme mintea și trupul, inima și creierul, în literatură? Această frază a declanșat în mintea mea o meditație pe care simt nevoia s-o reînnoiesc întotdeauna: în privința propriei mele arte, pe care am ajuns și am hotărât s-o slujesc de acum patruzeci de ani. În acest timp, și eu am făcut puține lucruri în afara literaturii. Am ajuns să mă gândesc la ea ca la un edificiu, un fel de monument, poate un cenotaf, construit pe mai multe niveluri. M-am gândit la edificiul literaturii ca la un fel de alegorie a actului literar. Se vede bine și de departe pentru că e construit pe o movilă, pe un deal uriaș, pe una din acele ridicături specifice unor anumite culturi care servesc, de fapt, drept mormânt, osuar pentru ființele acelor vremuri.

Acesta e mormanul cărților mediocre. Toată literatura lumii se construiește pe literatura proastă și mediocră. Dar nu trebuie să îi subestimăm nicio clipă cărțile; sunt valoroase, constituie partea de sub nivelul mării a aisbergului, cea mai masivă. Nouă

zecimi din literatura lumii e alcătuită din acest gen. O puteți numi ca germanii, *Trivialliteratur*, "literatură de consum", "literatură comercială". Pentru mine, este onorabilă: constituie golurile din edificiu. Dacă un templu ar fi alcătuit numai din plinuri, nu am putea intra, nu ne-am putea închina în interior. Templul e alcătuit în același timp din plinuri, structura de rezistență a clădirii, dar și din goluri, incinte, spații vide. Spațiile pline nu ar putea exista fără spațiile goale. Astfel, întregul edificiu literar se construiește pe această uriașă literatură, destinată oamenilor care n-au ajuns la deplină maturitate, adolescenților, spiritelor aventuroase, celor care iubesc erotismul, aventura, capa și spada, explorările extraterestre. În cea mai mare parte, ea nu are un potențial axiologic de valoare propriu-zisă; contribuie însă la înălțarea literaturii valoroase. Fără această movilă uriașă, castelul ar avea mult mai puțină vizibilitate.

Primul nivel al edificiului literaturii ține de profesionalismul literar. Uneori s-a spus că aș fi un profesionist al literaturii. Este una dintre alegațiile ciudate; poate e adevărat. Foarte mulți autori sunt profesioniști ai literaturii, dar dacă un autor rămâne numai atât, merită foarte puțin stima mea. La acest prim nivel sunt oameni în stare să scrie literatură așa cum un tâmplar e în stare să facă mese sau scaune ori un orfevrier, obiecte de aur. Este vorba despre meserie, despre felul în care un autor învață să scrie literatură. După ce a învățat, va ști întreaga sa viață. Aceasta e definiția profesiei: un lucru care se învață și nu-l mai uiți, din care îți poți câștiga existența. În acest prim nivel al literaturii, autorul învață să construiască narațiuni, poeme, să scrie eseuri, să facă orice lucru la un nivel acceptabil, onorabil. Foarte multe romane, poeme, lucrări dramaturgice au evidentă, absolută, uneori unică această caracteristică a faptului că ies dintr-un meșteșug, că autorul e în stare să îmbine o narațiune, să creeze niște personaje, să construiască o intrigă, așa cum un tâmplar poate face, cu ajutorul unor instrumente, obiecte de mobilier.

La acest nivel există o mulțime de autori mai buni sau mai răi (cam toți ar trebui să aibă și acest nivel la baza artei lor), care reușesc să creeze opere lizibile literar. Însă foarte multe astfel de opere par scrieri carente, cărora le lipsește ceva. Poate ați întâlnit romane de familie sau romane ale construcției unui caracter, așa-zise Bildungsromane, sau cărți despre o anumită tematică, care par foarte bine îmbinate tehnic, dar parcă nu au suflet, ceea ce cu toții așteptăm de la literatură. Le citim, uneori cu plăcere, apoi le lăsăm deoparte. De obicei, o scriere care conține doar acest nivel al unei bune stăpâniri a tehnologiei literare nu se mai recitește. Or, după părerea mea, adevărata lectură e relectura. Numai acele cărți pe care am simțit nevoia să le recitim măcar o dată merită să fie în panteonul nostru interior. Nenumărate romane, poeme, creații literare sunt făcute să fie citite o singură dată și apoi lăsate în tihna rafturilor de bibliotecă. Spre deosebire de toate meseriile din lume, literatura nu are numai acest nivel. Dacă s-ar mărgini la el,

CONFERINȚELE UVV

MIRCEA CĂRTĂRESCU

ar fi uniplanară, unidirecționată.

Că să capete volum și profunzime, literatura trebuie să crească, să urce pe scări către un al doilea nivel, mult mai restrâns decât primul. Edificiul literaturii are o formă de zigurat sau de piramidă cu trepte. Al doilea nivel probabil că-l bănuieți. Avem o opoziție eternă între meșteșug și altceva, superior: este nivelul artei propriu-zise. M-am întrebat adesea: de ce prețuim mai mult artistul decât meșteșugarul? De ce nu ne mulțumim cu obiectele simple pe care le face orice om care știe să mănuiască lădița cu scule? Pentru că lădița cu scule nu este suficientă. La al doilea nivel al edificiului literaturii avem marii artiști ai cuvântului, cei care reușesc să transforme literatura în artă. Ea nu mai este doar o etalare de perfecțiune meșteșugărească; ei nu sunt cei care știu cel mai bine să facă personaje, o intrigă, lucruri de bază, ci aceia care sunt în stare să transforme joaca cu cuvintele în magie, în alchimie, să creeze opere superioare, punându-ne simțul estetic la contribuție. Nu e nevoie de simț estetic să apreciezi o masă, dar dacă este o masă cu intarsii, peste care s-a adăugat un alt nivel, care putea să lipsească din punct de vedere utilitar, dar care nouă ne e necesar ca apa și ca aerul, pentru că reprezintă spiritul din noi, deci dacă este o masă ornamentală, cu stil, *Chippendale*, de pildă, ajungem să o vedem cu alți ochi, ochii celui însetat după experiența artistică.

În literatură acest lucru se traduce prin următoarea înălțare: artiștii literaturii sunt artiști ai cuvântului. Dacă îmbinarea de cuvinte ar fi lucrul cel mai important în artă, cum uneori pare, aceștia ar fi cei mai mari scriitori ai lumii. Să ne gândim la un singur exemplu: Vladimir Nabokov. Vladimir Nabokov, în *Lolita*, *Ada* sau aproape toate romanele, se dovedește a fi un astfel de magician. În *Lolita*, romanul cu cel mai minunat subiect din lume din punctul meu de vedere, nicio combinație de cuvinte, nicio frază nu poate fi sărită fără ca acest lucru să fie o mare pierdere. Ne va părea rău, nu vom mai putea percepe continuarea alineatului, fragmentului. *Lolita* nu e o carte în sensul normal al cuvântului; ea seamănă mai mult cu o uriașă moleculă în care fiecare cuvânt are o funcție aproape chimică și trebuie să existe acolo pentru ca această uriașă construcție să se poată numi *Lolita*. Deci nu putem sări nimic.

Borges spunea la un moment dat că e o prostie să scrii romane uriașe, de peste

500 de pagini pentru că, în definitiv, orice roman poate fi rezumat la 3-4 pagini. Poți să faci un rezumat, cum s-a întâmplat să se facă, în mod ironic și ludic, la *Război și pace* sau *Doctor Faustus*, în câteva rânduri. Până la urmă, orice carte o poți rezuma într-o singură frază: "Un băiat iubea o fată". Borges avea dreptate în 90% din cazuri: un roman uriaș e o pierdere de vreme și pentru autor și pentru cititor pentru că, de fapt, îl poți rezuma în 10-20 de pagini, chiar dacă se pierde foarte mult. Însă există cărți care nu pot fi rezumate decât în exact același număr de cuvinte pe care îl au. Nu le poți comprima, așa cum nu poți comprima apa. Nu poți comprima minunea estetică. Esteticul este așa cum este, așa cât este, nu poate fi redus la o esență.

Cineva spunea că *Solenoid* e un roman îngrașat artificial, că ar putea lipsi 500 de pagini și n-ar observa nimeni. Într-adevăr, câteva pagini ar putea lipsi, dar dacă ar lipsi 500, romanul n-ar mai fi *Solenoid*; însăși dimensiunea unei cărți reprezintă o figură de stil. Nu este întâmplător că *Pâlnia și Stamate*, roman absurd al lui Urmuz, are patru pagini și jumătate, pe când *Război și pace* are 1500. Anumite lucruri nu pot fi spuse decât într-un anumit număr de pagini. Un sunet e dat de vioară, altul de violă, de violoncel, de contrabas. Fiecare are o cutie de rezonanță specifică tonalității, registrului în care instrumentul cântă. La fel, un haiku și *Divina Comedia*: amândouă poezii, cu dimensiuni extreme. Unul extrem de redus, celălalt, imens. De ce? Pentru că poți exprima anumite lucruri numai într-o formă extrem de concentrată, cum este un haiku de Basho, de pildă, iar altele, care țin de ideatie, de musculatura cerebrală a uriașelor idei cosmogonice, nu pot fi exprimate decât într-un număr foarte mare de pagini. E nevoie de spațiu, de rezonanță.

Cine sunt acești autori care trăiesc la nivelul al doilea al literaturii? Sunt ceea ce noi numim marii stilști dintotdeauna: Flaubert, Mallarmé, Nabokov. Din literatura română, Radu Petrescu sau Mircea Horia Simionescu. Sunt oameni care au împins literatura până la rafinamentul extrem, artiștii literaturii, care trăiesc într-un aer mai rarefiat și mai subtil decât simplii meseriași ai literaturii.

Dacă literatura ar avea numai aceste două niveluri, meșteșugăresc și artistic, nu și-ar îndeplini încă scopul pe pământ.

Deasupra există încă unul. Cine ar putea trăi la acest al treilea nivel, și mai restrâns în privința numărului de autori care au acces la pisc, acel loc privilegiat de deasupra meșteșugului și artei? Ca să vă dau o idee, am să vă povestesc un mic fragment dintr-un roman pe care îl iubesc foarte mult, al unui autor pentru care am o adevărată venerație și care se află acolo, la al treilea nivel al literaturii: J.D. Salinger. Îi găsește pe doi frați din faimoasa familie Glass, Buddy și Seymour, unul scriitor și celălalt - vizionar, un fel de profet, în fața oficiului de recrutare. Începe al Doilea Război Mondial și au de completat un formular care conține și rubrica "profesie". Buddy Glass scrie "autor profesionist", iar Seymour începe să râdă și nimeni nu-l mai poate opri. Fratele lui îl întreabă: "Dar de ce râzi? Asta sunt! Sunt autor profesionist". Iar Seymour spune o frază - n-am putut s-o uit niciodată, mi-a rămas înfipțată ca un cui în frunte, ca și fraza lui Kafka de la început ("Nu sunt nimic altceva decât literatură") - de fapt îl întreabă pe Buddy: "De când este literatura profesia ta? Eu credeam că e religia ta".

Deasupra nivelului meșteșugăresc și artistic mai există, deci, un nivel: al scriitorilor pentru care scrisul e o religie, un act de credință, al autorilor care nu scriu numai pentru a pune în valoare splendoarea extraordinară a literaturii, ci scriu despre om, despre destinul uman. Ceea ce scriu ei nu e la fel de bun din punct de vedere meșteșugăresc ca romanele autorilor de la primul nivel, nu la fel de splendid din punct de vedere artistic ca romanele, poemele autorilor de la nivelul al doilea. Nu sunt la fel de buni meșteșugari și artiști, dar sunt teologi ai literaturii, oamenii cei mai însemnați din edificiul literar. Se ridică deasupra meșteșugului și artei, trăiesc în aerul cel mai rarefiat, de la limitele limitelor gândirii și literaturii, ca să dea seama acolo despre ceea ce înseamnă ființa umană, destinul omului pe pământ: întrebări eterne de mai multe feluri (metafizic, filosofic, teologic, gnoseologic și chiar gnostic, pentru că despre asta este vorba până la urmă).

În cazul acestor autori, și numai al lor, literatura ajunge în vârful cunoașterii umane, unde se anulează diferențele dintre știință, artă, gândire filosofică, toate zonele cunoașterii oficiale și altele, neoficiale, la care se referea Baudelaire când spunea: "Îmbătați-vă! Îmbătați-vă cu orice! Îmbătați-vă cu vin, îmbătați-vă cu sex, îmbătați-vă cu poezie!" În acel vârf mistic al literaturii se îmbină toate aceste modalități de cunoaștere. Poezia devine una cu știința, filosofia, cunoașterea prin mescalina, psilocibină ș.a.m.d. Foarte puțini autori ai lumii, cei pe care-i citești și recitești an de an, (Musil, Joyce, Kafka, Dante, Dostoievski, Homer) ajung să trăiască în acest aer al cunoașterii supreme a unui adevăr revelabil pe de o parte, prin știință, pe de alta, prin arte sau prin alte mijloace de cunoaștere.

Cum au ajuns acești autori până acolo? Vă trimit la un alt fragment din altă carte, a lui John Barth, *The Sot-Weed Factor/ Neguțătorul de tabac*. Există o scenă în care poetul din secolul al XVII-lea, personajul central, ajunge în fața unui munte și vede cățărându-se o mulțime de inși. Întreabă pe cineva cine sunt; i se răspunde că sunt scriitori care încearcă să urce cât mai sus pe panta literaturii. Legende spun că pe vârf trăiesc niște oameni care n-au trebuit să se cațere niciodată și că, de altfel, nu așa vei ajunge unde trăiesc adevărații autori, cei mari cu adevărat. "Dar cum au ajuns aceștia acolo?" I se răspunde iarăși un lucru extraordinar de frumos: "Erau acolo deja înainte ca muntele să se fi înălțat". Muntele s-a înălțat

cu ei, deci ei n-au trebuit să se cațere.

Există un fel, o specie de autori care nu trebuie să facă eforturi extraordinare pentru a deveni cunoscuți, pentru a-și îndeplini visul interior de a se exprima, de a se transforma în literatură. După părerea mea, acești autori sunt superiori celor de la nivelul al doilea. Nabokov a avut întotdeauna o problemă cu Dostoievski. În faimoasele lui cursuri de literatură, se referea foarte des la acesta, întotdeauna depreciativ. Spunea că nu știe să scrie cu adevărat, că uneori e melodramatic, alteori patetic. A avut doar cuvinte injurioase despre opera marelui său înaintaș rus. E adevărat, Dostoievski n-a scris niciodată perfect, ca Nabokov; nu există comparație în această unică privință. Dar în toate celelalte privințe nu există comparație în favoarea lui Dostoievski. Fiecare pagină, indiferent cât de prost scrisă, e parte din sistemul gândirii lui originale despre destinul uman. Astfel, orice pagină a lui Dostoievski valorează mai mult decât toată opera lui Nabokov, după părerea mea. Este diferența între maturitate artistică și maturitate sapiențială.

Eu aș construi un ultim nivel deasupra acestor trei: răcnetul suprem, uneori la propriu, al literaturii. Aș plasa aici autorii foarte puțini, poate unul singur, cu câteva variante, pentru care literatura e trăire fără rest, totală, fără nevoia publicării, împărtășirii, autori pentru care publicul este Dumnezeu, Absolutul însuși, care au construit scrieri ca niște gheizere ce se îndreaptă direct către cer, fără să mai coboare apoi înapoi către oameni. Cred că bănuieți la cine mă refer în primul rând. Kafka, pe care l-am citat și în *Solenoid*, este mai mult decât un autor pe care-l iubesc, este Autorul, Scriitorul însuși, tocmai pentru că nu a fost niciodată scriitor, ci mult mai mult. Mă mai refer la alți câțiva autori umili, necunoscuți, care au construit opere uriașe în singurătate, nefiind niciodată omologați, rămânând diletanți, amatori de geniu.

L-am citat întotdeauna pe unul dintre cei mai enigmatici autori: s-a numit Darger și a trăit până la 80 de ani ca om de serviciu într-un spital din Chicago; spăla culoarele. Nimeni nu a aflat cine a fost până când nu a fost găsit mort în cămăruța sa. Când proprietarii au intrat în garsonieră, au văzut ceva incredibil și colosal, ca și cum ar fi intrat în Sfânta Sfințelor și Chivotul ar fi început să strălucească extraordinar. L-au găsit pe Darger adormit întru Domnul cu capul pe birou. Camera nu avea pat, deci dormise în fiecare noapte cu capul pe biroul plin de texte și de ilustrații. Au fost găsite două romane terminate, unul de 25.000 de pagini, celălalt de 15.000 (cele mai mari scrieri ale unui om care a trăit vreodată) și zeci de mii de pagini de jurnale, ilustrații, picturi strălucitoare, extraordinare, de o mare iluminare paradisiacă, dar și de o imensă cruzime, aproape satanică, însumând una dintre cele mai mari opere ale unui artist brut, care n-a făcut parte din zona artistică, nu a pictat și scris întreaga viață decât pentru sine, nu a arătat niciodată nimănui scrierile sale.

Există, deci, artiști la limita nebuniei, a posibilității umane de a se exprima pe sine prin intermediul artei. Aceștia, foarte puțini, sunt pentru mine ca un fel de zeițăți tutelare ale literaturii. Între ei a fost și Vergilius, unul dintre cei mai mari poeți ai lumii. A scris *Eneida* și, pe patul de moarte, la 31 de ani, a lăsat unui sclav porunca de a-i distruge opera. Numai faptului că acel sclav - ca și Max Brod mai târziu, în cazul lui Kafka -, a îndrăznit să nu dea curs ultimei sale dorințe, îi datorăm existența *Eneidei*. Acest artist extraordinar a renunțat la întreaga

Mircea Cărtărescu acordând autografe în Aula Magna a UVT

sa operă scrisă, la posteritate, celebritate, orice alt beneficiu legendar în care crede orice scriitor. Iată că există și autori de acest fel.

Romanul *Solenoid* vrea să prezinte viața unui astfel de om. Este, într-un fel, o proiecție foarte subiectivă a mea, care trădează ura de sine a celui care joacă jocul, care ar fi vrut să fie Kafka, dar nu a fost niciodată. A celui care a preferat să-și publice cărțile, să facă toate parafernaliile din jurul actului unic și intranzitiv de a scrie, să vină în fața dumneavoastră și să stea de vorbă în loc să-și ardă scrierile la sfârșitul vieții scurte și memorabile. E reversul vieții de autor pe care am dus-o de patruzeci de ani încoace, care câteodată mă înspăimântă îngrozitor. Vocea care se aude în această carte scrisă la persoana I este cea a unui alter-ego, a unui autor pur, așa cum am visat întotdeauna să fiu și nu am reușit în realitate. E un geamăn al meu, care trăiește într-o altă dimensiune. Ca să ajung la acest om care-mi seamănă și nu prea, într-un fel îmi e identic și în alt fel îmi e diametral opus, a trebuit să fac un fel de artificiu narativ, cu care începe cartea, de fapt, după 250 de pagini de acumulări. V-aș ruga să aveți puțină răbdare, suspendându-vă judecata până la scena în care un tânăr poet citește la un cenaclu. De aici începe totul: e criticat aspru atât de marele critic care conducea cenaclul, cât și de colegii săi poeți. Este inversul situației din realitate.

În adevăr, eu am dezbătut absolut la Cenaclul de Luni în 1978, la 22 de ani, cu un poem care apare și în roman cu același nume, *Căderea*. Era primul poem adevărat pe care-l scrisesem la 20 de ani, imediat ce am terminat armata și m-am întors acasă. Atunci mi s-a năzărit un poem foarte lung, de treizeci și ceva de pagini, un fel de coborâre în spirală dinspre Paradis înspre Infern. Avea șapte părți, fiecare cobora încă un nivel, dinspre creier spre viscere, dinspre abstract către concret. Era un poem făcut pe un fel de tablou sinoptic. Modelul era în Joyce, T. S. Eliot, Ezra Pound, autorii pe care îi citeam și iubeam în acel moment. În realitate, poemul meu a fost foarte laudat și de criticul care v-a vizitat de curând, Nicolae Manolescu, și de colegii mei de generație din acel moment. Asta m-a încurajat să scriu literatură; era primul poem pe care-l citeam în public. Faptul că el a fost bine primit a fost de bun augur. Mi-am imaginat în roman aceeași scenă inversată, în oglindă: toți mă făceau praf, criticul dădea un verdict de respingere absolută și nu mai apucam să ajung scriitor, ci un simplu profesor de școală generală la

o școală de la marginea Bucureștiului, din capătul Colentinei, așa cum am și fost timp de zece ani, ultimii ai comunismului românesc, din 1980 până în 1990.

Situația seamănă mai mult decât orice cu o mică parabolă, pe care o întâlnim de data aceasta nu în literatură, ci în fizica teoretică. E vorba de acea povestioară inventată de Erwin Schrödinger, unul dintre marii fizicieni din povestea minunată a fizicii cuantice, pentru ca oamenii să înțeleagă mai bine cum stau lucrurile în această lume stranie în care nimic nu e ce pare a fi. Legile noastre intuitive nu mai funcționează; există legi poetice, bizare și contradictorii, nu cele care guvernează fizica newtoniană. Ca oamenii să poată înțelege ce înseamnă o suprapunere de fază cuantică - pentru că acest gen de fizică spune că toți trăim în astfel de suprapuneri -, el a imaginat povestea unei pisici, faimoasa "pisică a lui Schrödinger". Este vorba despre o pisică închisă într-o cutie, în care mai există un revolver legat, printr-un mecanism, de un proton. În momentul în care protonul se dezagregă, revolverul e declanșat și pisica - ucisă. Schrödinger spune: "Atâta vreme cât cutia este închisă, nu putem ști dacă pisica e vie sau moartă", pentru că nimeni niciodată nu poate spune precis momentul în care un proton se dezagregă.

Se poate întâmpla în clipa următoare, peste 500 sau 500 de milioane de ani, nimeni nu poate ghici înainte de a se deschide cutia dacă pisica e vie sau moartă. Spunem că, de fapt, pisica se află într-o suprapunere cuantică: într-una dintre fazele cuantice e vie, în cealaltă fază cuantică e moartă, numai când deschidem cutia putem afla. Ea sare într-una dintre cele două faze cuantice, pe când cealaltă dispăre. Această frumoasă povestioară, de fapt, două variante; una tare și una slabă. În varianta slabă, deschidem cutia și vedem dacă pisica e vie sau moartă și nu se mai întâmplă nimic. În varianta tare se întâmplă ceva uluitor: când deschidem cutia, pisica pleznește, în sensul că se despart cele două faze cuantice: pisica moartă - pisica vie. Nu numai pisica se desparte în aceste două faze cuantice, ci universul întreg pleznește, într-un univers în care pisica este vie și într-un altul, complet diferit, în care pisica este moartă.

V-am spus această povestioară ca să înțelegeți ce se întâmplă cu personajul meu. Eu și personajul din *Solenoid* am fost timp de 22 de ani unul singur, iar în momentul în care lectura la cenaclu a funcționat ca un fel de deschidere a cutiei, ne-am rupt în două.

Continuare în pagina 18

Urmare din pagina 17

În viața obișnuită am rămas eu, cel care am devenit scriitor pentru că am fost lăudat la cenaclu, care sunt acum în fața dumneavoastră. Cel din *Solenoid*, care n-a mai scris niciodată, a rămas un simplu profesor și totuși, într-un fel, s-a realizat cu adevărat ca scriitor. Eu am rămas la nivelul scriitorului care a jucat jocul conformist: merge la simpozioane, vorbește, are traduceri, își publică cărțile etc. Un autor normal care nu are nimic cu care să se laude. Celălalt a devenit scriitorul pur, adevărat, Kafka însuși. Cel pe care îl auziți vorbind în *Solenoid* e unul dintre scriitorii aflați acolo, foarte sus, unde aș fi vrut să fiu și eu. Toți scriitorii vor să fie acolo, dar n-am reușit decât până pe la jumătate. El reușește pentru că scrie numai pentru el însuși; rezultatul e *Solenoid*, care nu e cartea mea, ci a lui, pe care o scrie și o distruge, pentru că alege la sfârșit viața, nu moartea. Aceasta e, în linii mari, povestea din *Solenoid*.

Este, pentru mine, o carte și o experiență foarte diferită de cele dinaintea, unde am încercat să fac scrieri pur estetice, cât de înalt am putut. În *Orbitor*, poate cu excepția celui de-al treilea volum, mai ancorat în etic și în istorie, am mers pe estetic până la greață. Nu am o carte mai estetizantă, mai adânc obsedată și fascinantă de ea însăși, de propriul stil, de textura fiecărei pagini. Sunt câteodată cuprins de o extraordinară admirație pentru cel care a scris *Orbitor*, citesc pagini și mi se pare că n-aș mai putea să le scriu. Mi se par inaccesibile și mă simt cuprins de un fel de invidie prostească. În *Solenoid* n-am mai încercat să fac asta, nu veți mai găsi pagini perfecte stilistic, ca în *Orbitor*. Nu e scopul acestei cărți să fie la fel de strălucitoare, minunată, adamantină ca anumite fragmente din *Orbitor*.

În *Solenoid* am renunțat la tentația hiperestetizării pentru o alta, a adevărului. Adevărul în literatură e lucrul cel mai greu de atins pentru că ne stă în cale tentația perfecțiunii. Or, unde este perfecțiune, nu mai pot încăpea alte valori. O veche poveste talmudică spune că lumina intră în lume prin crăpăturile lucrurilor. Dacă lucrurile ar fi perfecte, n-ar putea pătrunde lumina în noi. E o metaforă a imperfecțiunii necesare, iar *Solenoid* e o carte imperfectă, cu pori, permeabilă. Dacă pui *Orbitor* ca pe o băcuță pe apă, nu ia apă; fiecare suprafață e dată cu ceară. *Solenoid* se îmbibă de apă, se impregnează, pentru că între timp mi-am dat seama că apa este adevărul, că această îngreunare a obiectului artistic cu zgura vieții, cu tot ce ni se pare o trădare a esteticului, de fapt este benignă pentru opera de artă. Opera de artă nu trebuie să fie numai estetică; trebuie să încerce să depășească arta, către ceea ce s-ar numi "marile întrebări", "marile probleme", care nu sunt de ordin poetic decât în ultimă instanță. Ele pot fi de ordin filosofic, etic sau oricare altul.

A doua mișcare a cărții mele, dincolo de foarte multe episoade de tot felul, onirice, fantastice etc., este una etică: "ce ai alege?" Când Irina, personajul feminin, pune această întrebare, trecem în etapa a doua a demonstrației. Într-o casă în flăcări care, firește, e o metaforă a lumii, ai de ales să salvezi un copil sau o mare operă de artă. Nu poți scoate amândouă lucrurile, trebuie să te hotărăști intuitiv, nu ai mult timp la dispoziție, trebuie să faci ce îți spune propria inimă, propria interioritate. Vezi copilul care plânge într-un colțisor încă neatins de flăcări și vezi atârnată pe perete o minune artistică, *Retablul din Gent* sau *Gioconda*, orice mare pictură unică, de neînlocuit, parte din istoria umanității. Ce vei alege? Personajul meu

alege întotdeauna, dincolo de orice explicație și tentație, să salveze copilul, iar personajul feminin, un fel de *advocatus diaboli*, încearcă să-l disuadeze: "Dar dacă copilul va fi autist și va crea uriașe probleme părinților săi?" Personajul spune: "Tot copilul va fi ales." "Dar dacă copilul va deveni Adolf Hitler, un ucigaș în serie care va aduce o suferință imbecilă întregii lumi, va umple lumea de sânge?" Răspunsul este "Tot copilul îl voi alege"; și așa mai departe.

Din acest moment, un fel de virare către problemele noastre adevărate, nu numai estetice, ci de alegere de zi cu zi, cartea începe să se îndrepte spre final, ca o ființă care a mers la început în genunchi, dar apoi își îndreaptă coloana vertebrală. Romanul e piramidal: al treilea moment, după acestea două de cumpănă, e cel care vorbește despre posibilitatea mântuirii. În această carte există două feluri de mântuire, din care unul e respins cu imensă teamă și cutremurare, cum ar spune Kierkegaard, nu cinic sau nihilist, ci după o mare luptă interioară. Celălalt e calea regală pentru fiecare om, după părerea mea. Primul moment e cel al mântuirii care vine dintr-o lume superioară, de undeva de sus. Ca să arăt cum funcționează această mântuire despre care vorbesc toate credințele, toate religiile lumii, am imaginat una dintre cele mai bizare situații: trimiterea unui om cu un mesaj de mântuire, de bunăvestire, într-o lume enorm inferioară, a sarcopților râiei, care trăiesc în canale, în propria piele a unui om.

Cel care coboară să aducă acest mesaj, care se micșorează enorm și pătrunde printre acarieni, e însuși personajul central, care devine un fel de înger ce aduce vestea cea bună. Dintr-o dată, are un fel de revelație zguduitoare: mântuirea în acest fel nu e posibilă pentru că acele ființe dintr-o lume enorm inferioară, pe un alt plan al existenței decât cea de deasupra, care aduce sau vrea să aducă salvarea, au alte organe de simț, alte limbaje, își exprimă altfel un alt fel de sentimente, sunt impenetrabile la lumina care vine de deasupra, nu au cu ce s-o perceapă, nu au organe de simț pentru această revelație. Și atunci revelația nu se produce. Cele două lumi continuă să existe la o membrană departe una de cealaltă, fără ca trecerea din una în cealaltă să fie posibilă.

Acest lucru l-am augmentat cu ideea celei de-a patra dimensiuni, arătând că printr-o anumită disciplină spirituală se poate pătrunde printr-o ușă într-un perete, care pare iluzorie, doar desenată, dar care, la un moment dat, se deschide printr-o revelație, printr-un fel de lucrare superioară. În momentul în care personajul meu încearcă să iasă prin această ușă ca să se salveze de unul singur, își dă seama, la sfârșitul romanului, că nu o poate face, pentru că mântuirea individuală e de neînțeles. El dorește să se mântuiască prin dragoste, odată cu toți ceilalți oameni, deci refuză un mod de a se salva din valorile lumii, istoriei, pentru a accepta un alt fel de salvare, omenesc și imediat, prin darul extraordinar care ni s-a făcut tuturor: dragostea. Are revelația că omul nu vrea să descopere alte lumi, cu ființe superioare lui, ci își caută, ca să se mântuiască, tot semenii, fără de care oamenii nu pot să funcționeze, să existe ca oameni.

Cam aceasta ar fi povestea metafizică a cărții. Îmi cer scuze că a trebuit să încerc un fel de exegeză a propriei scrieri, dar vă rog să mă credeți că nu vreau să o impun nimănui. Îmi privesc cartea ca orice critic, din afară, și am încercat să îmi dau seama despre ce poate fi vorba pentru că, sincer, n-am știut când am început și nu o știu nici astăzi. Cartea mea e la fel de enigmatică pentru

Mircea Cărtărescu împreună cu Marilen Pirtea și Mădălin Bunoiu

mine cum este și pentru unii dintre dumneavoastră, care v-ați apucat de ea sau ați și terminat-o. A pornit la drum fără să știu unde duce, am mers până la 700 de pagini fără să am idee și abia în ultimele 200 și ceva de pagini s-a lămurit. E ca și când cartea ar avea o structură piramidală și abia în vârf, apăsând un comutator, în ultimele 50 de pagini, s-ar lumina toată structura, de sus până jos. Cred că oricare dintre cititori a avut această mică revelație: numai ajungând în acel punct unde este comutatorul, cartea se limpezește. Până atunci, poate să semene cu un miriapod care fuge pe toate drumurile deodată.

Vreau să vă spun alte câteva lucruri despre cum am scris, concret. Metoda mea e foarte ciudată chiar și pentru mine însumi. Scriu cu un anumit ritual pe care îl respect întotdeauna - numai diminețile, foarte puțin în fiecare sedită, cam o pagină, o pagină și jumătate. Ciudat este că scriu literatură numai de mână, nu pe computer, continuu, fără să șterg, fără să rup pagini, fără să adaug, fără să scot. Dau la editură cărți practic terminate, pentru că nu e nevoie să le editez. Ele se editează pe măsură ce scriu, singure, în acest proces de scriere-citire prin care lucrez. Cum e posibil? Nu știu, este absurd, stupid, n-am întâlnit niciodată un autor care să scrie așa. Gândiți-vă la o fabrică de automobile, cu secțiuni. Într-una se face caroseria, într-una anvelopele, în alta partea electronică, motorul, apoi toată mașina e gata de asamblare.

Cum lucrez eu? Imaginați-vă o fabrică de automobile care începe să facă mașina pornind dinspre bot și înaintând către capătul din spate. Mai întâi face plăcuța cu numărul de înregistrare, apoi o bucățică din bara inițială, o secțiune din carburator, din elicea de răcire, prima secțiune din motor, a doua, a treia, ca niște felii de tomograf. Așa e fiecare pagină a mea: felii de tomograf dintr-un obiect pluridimensional, pe care îl scriu de parcă aș avea o imprimantă 3D. Cum Dumnezeu să faci ca în aceeași pagină să ai o secțiune din plafonul mașinii, oglindă, volan, motor și pneurile roților din față? Nu cred că s-ar putea face o mașină în felul acesta, dar e felul în care îmi scriu cărțile. În fiecare pagină coexistă bucăți din diferite locuri ale mașinii, decupate una după alta, în loc să am un plan inițial și să îi înnegresc fiecare pătrățel. Felul meu de a scrie îmi dă o mare bucurie, scriu cu mare plăcere, într-o stare de adâncire în propriul meu interior.

Astăzi am scris de la 10 la 12; la ora 12 las stiloul jos sau pixul jos, mă ridic în picioare, ies din birou și din acea clipă am uitat cu desăvârșire de cartea mea, nu mă

mai gândesc la ea deloc, indiferent dacă sunt la început, la jumătate sau la sfârșit. Ce fac în restul timpului? Ce faceți și dumneavoastră, absolut orice: mă plimb, mă joc cu fiul meu, stau de vorbă cu Ioana, soția mea, ne uităm la filme, la seriale, ne jucăm pe computer, citim, dar niciodată nu mă mai gândesc la cartea respectivă. Într-un fel, este cum spune Iov la un moment dat: "Cum îndrăznești tu să vorbești despre Dumnezeu și să-l critici, tu, care nu știi cum se formează oasele copilului în pântecul mamei?" Așa se formează și cărțile mele: cu foarte puțină intervenție din partea mea. Se încheagă singure într-un fel care le este propriu, așa cum se fac figurile de origami. Sunt ca niște cocoloașe care, când le arunci în apă, se desfac: apar un nufăr, o lebădă ș.a.m.d. La sfârșitul oricărei cărți de-ale mele, am întotdeauna această surpriză. Arunc un ghemotoc în apă și văd ce apare.

Cu *Solenoid* am avut bucuria extraordinară să apară ceea ce am vrut, cartea pe care am visat-o, mi-am dorit-o în momentul respectiv. Nu mai scrisesem nimic interesant de nouă ani de zile, ceva care să îmi spună ceva mie însumi. Mă simțeam la sfârșitul carierei: am aproape șazeci de ani. Nu puteam spera să mai scriu o carte care să mă mulțumească. Și acest mic miracol s-a produs. Am fost foarte încântat că am reușit să termin cartea aceasta, în condiții de mare stres (din alte motive decât cele literare), și să v-o împărtășesc.

Din fericire, a fost foarte bine primită și le sunt recunoscător tuturor celor care au scris despre ea, mi-au trimis mesaje, tuturor cărora le-a spus ceva. Întotdeauna am fost foarte recunoscător celor care mi-au citit cărțile pentru că, până la urmă, Kafka sau ne-Kafka, bucuria unui autor este să fie înțeles și iubit. Kafka însuși nu era chiar atât de kaffian. La un moment dat, se spune că a intrat într-o librărie și a întrebat câte din cărțile sale s-au vândut. Publicase o mică culegere de povestiri. Librarul i-a spus: "S-au vândut douăzeci și una de cărți". Scrie atunci în jurnal că a fost extraordinar de fericit: douăzeci le cumpărase el însuși și se întreba cine a fost acea ființă omenească ce i-a cumpărat o carte. Adaugă: "Este ca un frate al meu, necunoscut". Pentru Kafka, era un miracol să îi fie cumpărată o carte! Eu mulțumesc, la fel, fiecăruia dintre dumneavoastră care ați cumpărat, împrumutat, v-ați apucat în vreun fel de o carte de a mea. Vă sunt infinit recunoscător.

Transcriere de
ALEXANDRU ORAVIȚAN

CLEVELAND-UL ROMANILOR (I)

VIOREL MARINEASA

În 1905, românii din Cleveland, majoritatea ardeleni, lucrători în siderurgie sau la construcția căilor ferate, cer sprijin eclezial în țară, iar episcopul Vasile Hossu din Lugoj îl trimite în Statele Unite ale Americii pe preotul greco-catolic Epaminonda Lucaciu, aflat atunci la Roma. Tatăl său, cunoscutul memorandist Vasile Lucaciu, îl îndeamnă să facă pasul: "Te du la neamul tău expatriat și lucră!" Și, într-adevăr, în 21 octombrie 1906 are loc sfințirea Bisericii greco-catolice *Sfânta Elena*, prima biserică românească de peste Ocean. Tot lui Epaminonda Lucaciu îi este atribuită înființarea celui dintâi ziar românesc din Lumea Nouă (*Românul*, 1905). Confruntând mai multe surse, se desprinde concluzia că aproximativ în același timp s-a pus temelul celei dintâi biserici ortodoxe române (*Sfânta Maria*) din SUA, tot la Cleveland, prin osârdia părintelui Moise Balea, cel care, în 1906, pornește tipărirea în limba română a ziarului *America*. Iar dacă te întorci mai mult în timp, afli că, încă din 1902, ființa în Regina (Canada) o parohie ortodoxă română. Cât despre gazete, efemeride în românește, au apărut, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, la New York, fiind editate de evrei români.

Dincolo de competiția pentru întâietate, vie și astăzi, pe măsură ce apar alte și alte documente și atestări, rămâne realitatea unei diaspore puternice, active, adesea incomodă pentru cei care dețin puterea în România: vezi, printre altele, impresionanta scrisoare de solidarizare a românilor din SUA cu cei ce au protestat în țară față de încălcarea dreptului la vot al compatrioților aflați în străinătate (noiembrie 2014). Unul dintre semnatarii acesteia este preotul Petru Sfînea, care păstorește comunitatea greco-catolică a românilor din Cleveland, Ohio. Absolvent de Istorie la Universitatea Babeș-Bolyai (UBB) din Cluj și de Teologie la Blaj, doctor cu o teză aflată la întâlnirea celor două domenii, dumnealui a avut ideea organizării unui simpozion internațional așezat sub numele/ spiritul tutelar al lui Epaminonda Lucaciu și axat pe etapele istorice parcurse de Biserica Greco-Catolică în America de Nord, dar și pe momente ale martiriului îndurat de aceasta în timpul regimului comunist din țara-mamă.

Proiectul a prins viață în intervalul 12-14 mai a.c. Doamna Delia Lucaciu-Lichardopol (trăitoare la New York) a povestit că, la sfârșitul anilor cincizeci, bunicul "Minonda" (scăpat miraculos de pușcărie și retras într-un sat din nord-vest) le scria întruna lui Hrușciiov și președintelui SUA pentru a se plânge de soarta Bisericii Greco-Catolice, însă bunica avea grijă să rupă scrisorile. O întregă Biserică a fost arestată în România anulului 1948, din ordinul politicilor aflați la cheremul Moscovei. "Liberalism limitat" dintre anii 1964 și 1971 aduce eliberarea din închisori a episcopilor greco-catolici, dar, paradoxal, și arestarea și condamnarea unor foști preoți de același rit. Comunicarea profesorului Marius Bucur (UBB Cluj) a urmărit cum s-au reflectat în documentele Securității vizitele pe care le-a făcut în țară, în perioada 1968-1983, preotul Mircea Todericiu din SUA. Dosarul de urmărire informativă s-a deschis de la sine. A fost urmărit pas cu pas. Securității îl considerau trimis al Vaticanului.

Mulți dintre foștii colegi deveniseră informatori zeloși. Todericiu a discutat cu preoți greco-catolici care au trecut la ortodoxie, cu alții care au opus rezistență, cu patriarhii ortodocși. El a venit cu sugestia constituirii unei biserici catolice românești pe rit latin. Episcopii (Ploscaru, Todea, Dragomir) au refuzat categoric proiectul. Concluzia: în demersurile sale, preotul venit din America a fost oarecum manipulat de Securitate. Cosmin Budeancă, expert al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER), a avut o intervenție situată în zona de interferență a documentului cu mărturiile obținute pe calea istoriei orale: persecuțiile la care au fost supuși preoții în primele două decenii de comunism s-au repercutat dramatic asupra familiilor, asupra urmașilor din a doua generație (vezi cazul lui Grigore Rîțiu - clericul care a dat primul impuls Cimitirului Vesel de la Săpânța -, cel al protopopului de Lugoj Nicolae Brînzeu, precum și cel al tatălui dramaturgului Visky András, preot reformat și promotor al betanismului în România).

Revenind la istoria mai veche, Biserica Română Unită cu Roma a trecut prin grele încercări atunci când Inocențiu Micu-Klein a fost îndepărtat din scaunul episcopal. Înlocuitorul său, Petru Pavel Aron, a pledat, erijându-se în ideolog al generației sale, pentru constituirea unei comunități solide, pentru autoritate în Biserică, pentru revenirea la spiritul Bisericii primare, atacând în schimb pietatea populară tradițională. Toate acestea se desprind mai cu seamă din *Păstoriceasca datorie dumnezeieștii turme vestită* (Blaj, 1759), a concluzionat profesorul Ovidiu Ghitta de la UBB Cluj. Un studiu bazat pe însemnările olografe din afara textului liturgic de pe cărțile vechi românești a realizat (amintindu-mi de întreprinderile similare ale regretatului Valeriu Leu) Doina Dreghiciu de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia. În opinia cercetătorului Dumitru Suci (Filiala Cluj a Academiei Române), pentru românii transilvăneni nu a existat revoluție la 1848, ci "Război Național" împotriva centralismului maghiar de stat, tradus în acțiunea pentru federalizare și pentru crearea Marelui Ducat în ținuturile preponderent românești, cu împăratul în rol de mare duce și cu guvern național având sediul la Blaj.

Documentele bisericesti ale epocii pun în evidență doleanțele ardelenilor: *tisturi* (funcționari) români, "crăime română vrem și noi", *Landsturm* național... Investigația lui Gabriel Rustoiu, director al Muzeului Unirii, a avut în vedere consemnările din presa ardeleană și din fondurile bisericesti, fie greco-catolice sau ortodoxe, despre emigranții din America, în perioada 1866-1918. Astfel, prima știre de presă, apărută în *Temeswarer Zeitung* și preluată de gazeta *Unirea* din Blaj se referă la generalul George Pomuț. Ziarele mai relatează despre dificultățile de adaptare ale emigranților, lipsiți de pregătire profesională și incapabili să înțeleagă mecanismele sindicalismului; despre goana după aur; despre porturile de îmbarcare etc. *Telegraful român* (1902) pomeneste de cele 35 de fete plecate spre Nebraska pentru un concurs de măritis, după ce au consultat un album cu bărbați buni de însurat. În fine, *Revista teologică* (aprilie 1907) anunță că în America funcționează primele biserici românești.

CU POFTĂ DE SPACE-OPERA

DANIEL VIGHI

Am dibuit prin bibliotecă o carte faină a lui Radu Pavel Gheo cu o dedicație către subsemnatul și către fiica noastră, Ioana, pentru care îi mulțumim după nisaiva ani. Cartea se cheamă *Fairia - o lume îndepărtată* și ne încredințează despre ce minunat este să scrii așa cum îți vine de la imaginarul creator. Toată viața mi-am dorit să scriu science-fiction. Încerc (cu invidie colegială) să-mi închipui ce bucurie, ce party imaginar sardanapalic a trăit autorul, scriind-o.

În ce mă privește, am trăit pe lângă autorii de fanzine, i-am ascultat, prin ani, la H. G. Wells și la cenaclul Paradox, pe Mircea Oprea și Hobana, am ascultat proze de-ale autorilor science-fiction cu nostalgia de a scrie și eu măcar o poveste space-opera, mai ales din astea mi-ar plăcea. Nu am apucat s-o fac, chit că la vremea marilor și neuitatelor lecturi din vremea copilăriei și a primei adolescențe așteptam cu sufletul la gură să vină cutare zi din săptămână și să apară la tutungeria din Radna, manageriată de un ungar care fuma "duhanul din pacla de Naționale" cu țigaretă din lemn de cires: acolo poposea din capitală colecția de povestiri științifico-fantastice a lui Adrian Rogoz, cu mirolante coperte cu rachete și roboți. Revin și spun că Radu Pavel Gheo scrie în *Fairia* lui un fel de basm-feeerie în care povestește super, ca să vorbesc ca în vremurile noastre.

Drept mulțumire pentru dedicație și cartea cu *Fairia*, îi dăruiesc lui Gheo un fragment dintr-o proză cu ațăări science-fiction la care scriu acum, în care am în fundal un fel de ceva de-a lui Wells, cu mașina pentru călătoria prin timp. Personajele sunt ardeleni și bănăteni în drum spre America în anii 1902-1908. Numai că, mânat de curiozități de locatar de bibliotecă, bag (și) chestii livrestii. Promit să ajung în cele din urmă și la space-opera adevărată! Dacă voi putea să nu bat câmpii epici!

* * *

"Mult ne uităm ca vițelul lui baci Iosif Oancă la poarta lui cea nouă pe când baba Zana strigă din mijlocul uliței textul pe care, spre norocul babetelor neștiutoare, îl talmăcește pescarul Șoani, cel cu un picior de lemn, bărbatul cam bețiv al măistoriței Ilonka-neni, nevasta lui, care mătura după fiecare reprezentare de la sala de mozi Radna: mozi sive cinematograf, cum spunem noi astăzi, cei care mergem la Cinema Shopping City Timișoara și servim popcorn, în timpul cât se dă mozi, tot așa cum cei din vechime crântăneau bomboane albe și negre, iar cojile scuipate cu meșteșug pe dușumelele îmbălsămate cu motorină erau măturate între reprezentații de respectiva măistoriță Ilonka-neni. Și pescarul Șoani, cel cu un picior de lemn, se ridică din luntrița lui de pe malul Mureșului, și le spune babetelor că vorbele lui sora Zana spun de litera jidovilor de-i zice Vav care se pronunță și ca un fel de U. "Mă, babe", zice Șoani, "Vav este litera a șasea din AlefVeit-ul ebraic și se păsălește (potrivește n.n.) cu numărul șase din Kabbalah". "Bă, babelor", zice, "forma lui Vav este ca a unui cârlig cu care prind io somnii cei mari din cotul Mureșului, de-i zice Alimanul Popilor, din raionul Lipova și despre care s-a mai scris la romanul Insula de vară al Blegosului Meloman din cartea de față care acolo, în carmul acela, era un june care se masturba toată ziua, bună ziua și se tologea¹ fain în arătările lui de labagiu², când cu Sophia Loren, când cu Claudia Cardinale.

Acum să povestim și despre cum ajungem de la Moara lui Baumann din colțul de stradă care duce spre intrarea falcică la cimitirul din Lipova, dar nu o apuci pe acolo, pe strada care se arată pe mâna stângă cum mergi la stațiunea balneoclimaterică, la "ape acre", cum i se zice mineralwasserului care curge acolo de la țevă. Și cum mergi drept înainte, nu pe mâna stângă, dai de o căsuță mititică, un mai nimic cu streșinile ruginite, cu burlanele găurite de rugină, în care pe vremuri a fost sinagoga, sefardă la începuturile ei, adică prin veacurile stăpânirii otomane, de când datează și Subdughenele, adică Bazarul. Bețicul Iosif Oancă din Rădnuța, care se pregătește să plece la imigrație la America, povestește - stau mai mulți cu el, acolo, la birtul Vulturul Negru al lui baci Păvăloc Trăilă, clădovan din Cladova - și ascultă povestea. "Mă, bețaci", zice, "cum mergi drept înainte de la Moară dai peste biserica sinagogă și dacă te salți la poarta îngustă apuci și la cimitirul jidovesc, cu zece pietre dintre care una este a unui vărut al lui domnu' doctor Assael Asriel a cărui piatră de mormânt se află la cimitirul din Timișoara din anul 1636, Jahve să-l hodinească! Văruț' din Lipova hodinește aici, iar despre dom' doctor a scris naratorul meloman blegos în *Istoria din cutia de pantofi*, la anul 2013, în care a reproduces ce stă scris pe piatra roasă a mormântului din cimitirul evreiesc din Timișoara de pe Calea Lipovei (calea către lipovenii israeliți și către sinagoga lor mititică în al cărei pod - ehe, așteptați numa' să vedeți ce-i acolo!). Ascultați numa' ce vă zăc, iubiți ortaci bețaci: la sinagoga mărunțică de pe ulița din Lipova, care duce drept înainte de la Moara lui Baumann către stațiunea balneoclimaterică cu apă acră, în podul prăfuit de vreme se află într-un dolaf (dulap, în graiul locului, n.n.) ruinat, o terfelogitură de carte plină de molii, carii și praf gros care se cheamă Sefer Ha Temunah, adică, pe limba 'tălienilor mătușii Chițorana din Șoimos, "Libro della Figura", plină cu poruncile halakhiche, care sunt toate cele 613 mitzvot, țucu-vă, adică poruncile de la Tora, din cartea Makkot care se ține în terfelogiturile pline de praf Misnah și Talmud. Și Sefer HaTemunah a fost dibuită de ardeleanul Johannes Kelpius din învățătura pe nume *Kabbala Denudata, sive Doctrina Hebræorum Transcendentalis et Metaphysica Atque Theologia* a baciului Christian Knorr von Rosenroth din care a buchisit tânărul sighișorean Hantzi Kelpius, la anul 1683, înainte de a merge la America. Na, așa să știți voi, ca niște nimea'-n drum ce vi-s³!

1 citește verbul a se tologi cu înțelesul literar-domnesc de partidă de sex, n.n.

2 citește onanist, n.n.

3 Citește, și nu te speria, adică "niște nimea'-n drum ce sunteți voi", adică "voi vi-s, noi ni-s, eu mi-s"!

CREPUSCUL (V)

PAUL EUGEN BANCIU

O reclamă ce ne împinge spre trăirea fiecărei clipe de viață are ca protagoniste două efemeride într-un peisaj mirific de început de lume, undeva într-un luminiș de deasupra unei pânze de apă. Verdele copacilor, aburul albastru de deasupra lacului, lumina ce vine pieziș spre privitor punând în prim-plan imaginea săltăreței ființe de o zi creează imaginea universului viu. Într-un timp comprimat în doar douăzeci și patru de ore se petrece totul: naștere, procreare, îmbătrânire și moarte. Accentul clipului publicitar e pus pe primul și al doilea segment de existență, după care totul intră în eternitate, pentru că și efemeridele, după ce-și împlinesc datul perpetuării, intră într-o zonă a griurilor, a indiferenței, a inutilității lor ca ființe, circumscrise unui ceas interior, unei surprinzătoare reduceri a existenței la doar un singur individ așteptându-și sfârșitul.

Efemeridele nu-și pot învinge destinul, nici nu știu nimic despre el, nu luminează precum stelele, nu-și înfrâng emanația luminoasă precum găurile negre din univers, nu au o gravitație proprie, nu trăiesc din ceea ce le-ar putea furniza memoria, pentru că visul lor e chiar expierea, ieșirea dintr-o lume în care au intrat doar pentru o zi. Savanții ne spun că particulele nucleare trăiesc și mai puțin. Ceva le deosebește de efemeride, ceva le apropie. Și, la urma urmelor, la ce le-ar putea folosi efemeridelor memoria, proiectele, rațiunea, sentimentele, spaima morții, amarul înfrângerilor, exuberanța victoriilor? Viața de o zi e ea însăși o exemplaritate a necesității, întâmplarea este chiar venirea lor pe lume, întâlnirea partenerului pentru a procrea, încât într-adevăr întreaga lor viață se rezumă la doar două scurte perioade de pe la început.

Cum să ne raportăm timpului unei efemeride? Pentru oameni, la scara celor șaptezeci și ceva de ani pentru care sunt pregătiți să existe, totul se rezumă la un nimic de o zi pe care-l pot petrece pe malul mării, scufundați în alcool, sau între nuri unei femei, în comă, pe crestele munților sfidând cerul și pământului rămași la poale, în chinuri sau plini de fericire. "Dumnezeu nu joacă zaruri!", repetă Einstein, rămânând undeva într-o zonă imprecisă a relațiilor lui cu o ființă supremă care ar fi dat impulsul inițial întregului univers, iar în particular acestui mic univers dintr-o provincie a galaxiei unde se află sistemul solar și singura, până acum, știută, planetă cu viață pe ea.

Că avem nevoie de zei o spun înșiși marii cercetători din toate domeniile, chiar dacă zeul respectiv este cel recunoscut de religii sau rațiunea umană. Ceva trebuie să stea în centrul imaginării, al sentimentelor, al descoperirilor tot mai surprinzătoare din varii domenii științifice. Poziția ambiguă a unor mari gânditori ai lumii față de un Dumnezeu suprem care s-ar afla la capătul de început al tuturor, un Dumnezeu care încă prefilează între degete dimensiunile mereu mai multe descoperite de cercetători ale spațiului și timpului, cum și jocul ciudat pe care omul secolului al XXI-lea îl face intersectând mereu realul cu virtualitatea, visul cu viața,

face ca în mintea omului de rând, nespecializat în vreun domeniu științific, dar dornic să afle de ce există, unde se află și care sunt acele litere, prima și ultima din mersul universului, să rămână într-o confuzie totală, undeva la mijlocul drumului între credință și rațiune, între materialitate și un idealism de factură solipsistă, în care nu mai au importanță decât viața lui și gândurile despre nemurirea sufletului.

Cărți precum ale lui Stephen Hawking, Bill Bryson ori Friedman pot speria, pot nedumeri cititorul de rând, în măsura în care ele nu au cum să fie înțelese pe de-a întregul, deși se vor niște cărți de popularizare a cercetătorilor din cel mai delicat domeniu al macro- și microcosmosului, niște cărți menite să prezinte la nivelul publicului larg idei din cercetarea fundamentală a materiei. Oameni, altminteri iubitori să afle idei noi, continuă să susțină însă că trăiesc doar în două dimensiuni, una spațială și alta temporală, or, la marii fizicieni apar câte patru din fiecare, atât pentru spațiu, cât și pentru timp. Apar formele virtuale ale spațiului și timpului pe care omul de azi, deprins cu virtualitatea ca un fel de realitate palpabilă, dar care nu are o legătură directă cu individul uman, cu viața lui, nu le poate intui. Și-atunci se întreabă firesc cum poate arăta o dimensiune virtuală a timpului, când chiar timpul real e atât de relativ încât frizează un fel de virtualitate. Poate că matematic totuși este logic și ușor de intuit, dar nu toți oamenii sunt deprinși cu mai mult decât aritmetica elementară. Și totuși, există un dincolo de ceea ce vedem și mai cu seamă simțim, un dincolo care ne guvernează existența într-o aceeași măsură ca și pe cea a efemeridelor. Noi, oamenii, problematizăm, ne încrâncenăm să credem că deținem un adevăr unic despre toate cele văzute și nevăzute, ca într-un final să descoperim dependența noastră totală de niște factori pe care nici nu-i putem lua în calculul nostru elementar. N-avem cum, pentru că nici nu-i cunoaștem.

Acestea toate și pentru că în calculele noastre intervin două dimensiuni ce par să contureze imaginarii noastre comune: pe de o parte un materialism strâmt, îndreptat spre propriile noastre interese, de o concretă necunoscută în vreo altă epocă, ce împinge jocul vieții într-o etalare ce se află la limita impudorii, iar pe de altă parte, un palier legat de virtualitatea care-l înconjoară. Combinația dintre cele două direcții ale existenței noastre vizează viața în elementul ei cel mai profund. Nimeni nu poate spune încotro ne îndreptăm acum, nimeni nu poate da o direcție raporturilor dintre virtualitate și realitate, sau câte noi dimensiuni se vor mai descoperi în viitor timpului și spațiului etern. Cel uman e acela pe care-l vedem, îl conștientizăm, îl problematizăm.

Fericite efemeridele care pot intra în eternitate ca și frumoșii noștri din basme, imediat după ce își îndeplinesc menirea de a perpetua, fără să mai rabde dimensiunea deshidratării până la clipa finală, căci aromele timpului nu-i afectează decât pe cei bătrâni.

JURNAL DE FAMILIE

PIA BRÎNZEU

1850. Stră-străbunicul meu, ciobanul Onea Turcu, s-a așezat lângă Petroșani, în satul Coroești-Jiu, cu 1200 florini de aur (sau 40 de sute rele, cum erau numiți banii devalorizați de către austrieci în 1832). Deși a pierdut o treime din valoarea lor, a putut totuși să își asigure cu ajutorul lor "o bună rânduială", adică o gospodărie cu 40 de vite, 16 cai și peste 100 de oi și capre. S-a căsătorit cu Maria, fiica lui Mihai Brînzeu, și pentru că s-a "înginerit", trăind mulți ani în casa socrului, i-a luat și numele.

Onea Turcu, devenit Brînzeu, știa citi și era un om autoritar, cu multă vază, încât se spunea că oamenii își lăsau căciula afară când intrau în casa lui. Cu toate acestea, a refuzat să fie primar în sat, deși primarul de atunci era analfabet. Tot așa era și factorul poștal: corespondența i se pune în ordinea caselor și el știa din memorie unde era o scrisoare de dat și unde nu.

Ciobanul a fost cel care l-a învățat pe străbunicul meu, născut în 1851, să scrie și să citească. Apoi l-a dat la școala elementară de la Hațeg, unde se preda în trei limbi și copiii țaranilor români ajungeau să vorbească fluent germana și maghiara. În 1875, străbunicul s-a căsătorit cu Maria Oneasă, care avea pe atunci doar 14 ani, dar era dintr-o familie cunoscută în sat, pentru că un strămoș al ei luase parte la luptele napoleoniene din Italia.

Bunicul descrie în memoriile sale casa lui Mihai Brînzeu, în care s-a născut în 1883: "Avea o cameră spațioasă de locuit și o magazie alături. Tavanul era lucrat artistic, cum rar se mai vede. Avea vatra focului, deasupra căreia, cam la înălțimea de 1,20 m, era construit 'caleniul', care închidea 'unghețul' cu vatra focului, pentru a-i capta fumul. Acesta ieșea pe o deschizătură ce avea 'caleniul' la tavan; deasupra deschizăturii era un acoperiș, ca fumul cu eventualele scântei să nu meargă direct la acoperișul casei, ci să se răspândească în pod. Podul astfel încălzit servea iarna de adăpost găinilor și de uscătoare porumbului, ce se recolta necopt pe deplin. Iată de ce în Ardeal nu se știa de pelagră, teribila boală de peste munți, dar, totuși, și la noi se simțea o mare plăcere când se trecea de la mălaiul din pod la cel din 'cotarcă'.

Această casă avea data construcției gravată pe uștierul drept, în partea din târnaț: '1846 ianuarie 16 zile'. Moșul Onea a stat cu socrii în această casă timp de 15 ani, apoi în 1865 și-a construit în aceeași 'bătătură' o casă cu două camere, cu cămări proprii, cu șură și grajduri, dar fără poiată. 'Poiata' era o construcție lungă, cu pereți de bârne la spate și la cele două capete, iar partea dinainte era deschisă; ea servea la adăpostirea animalelor de casă contra ploii și a zăpezii, nu și contra frigului. Pe vremea mea numai oile se mai lăsau în poiată, celelalte animale se închideau în grajduri.

Casa moșului era podită cu scânduri, pe când cea veche, în care am crescut eu, era numai cu pământ bătut. Vatra focului avea 'tăpșan' (bordură de lemn) în față, ea fiind mai ridicată. Lângă vatră exista în fiecare casă, deja pe vremea mea, un cuptor de gătit pentru iarnă, construit din cărămidă ori din piatră.

Casele de bârne de pe valea Jiului nu se tencuiau pe dinafară, numai dinlăuntru, dar și aici iată cum: peste bârne nu se băteau lanțuri (late), ci pene făcute de țigani-lemnari ('bănieși'); între acestea se arunca lut, un mortar de var, după cum nu se dădea nici pe deasupra cu var, ca să albească, ci se 'muruia' cu un pământ alb. Muruiala aceasta se repeta și la Paști, în fiecare an; ea nu se cojea și nu se îngălbenea, ca varul.

În 1893, pe când bunicul avea zece ani, străbunicul l-a întrebat ce alege: plugul sau învățătura? Copilul fiind firav la trup, dar bun la cap, a ales învățătura. A făcut școala la Hațeg și Orăștie, facultatea la Budapesta și Viena, așa cum făceau mai toți ardelenii acum un secol, și a ajuns 'domn' la Lugoj. Regreta însă că a plecat din sat și cita adesea din poetul pe care l-a cunoscut la Budapesta: "De ce m-ați dat de lângă voi / De ce m-ați dat de-acasă? / Să fi rămas fecior la plug / Să fi rămas la coasă". Dar Goga, spunea bunicul, nu a simțit cu adevărat jalea acestor rânduri, fiind fiu de intelectual. Numai copiii de țaran, smulși din mediul lor, au cunoscut durerea înstrăinării provocată prin despărțirea de tot ce le era mai scump: părinții, căminul și natura. De ele se lega farmecul copilăriei.

Nici nu s-ar mai fi putut întoarce: dincolo de casa din Coroești începea zăvoaiul cu albia Jiului. Povesteste bunicul: "Încetul cu încetul, Jiul a venit tot mai aproape, a dus cu el ograda, balta, curtea și chiar și locul unde fusese casa moșului, vândută în 1910 și transportată în altă comună. A distrus astfel sufletul tatei: durerea aceasta, împreună cu durerea cauzată de moartea mamei și ducerea pe front a fratelui meu, au făcut ca în dimineața zilei de 12 octombrie 1914 să fie găsit mort în pat. Avea 63 de ani".

BOOKFEST MMXVI CLAUDIU T. ARIEȘAN

I. Atmosferă admirabilă în acest an la Festivalul Internațional al Cărții de la Romexpo, cu un început de vară capricios, dar compensat de lansări memorabile și, iată, creșteri semnificative ale cifrelor de vânzare precum și ale numărului de exemplare vândute, fiindcă toate editurile conștiente de miză au lovit în suflul publicului cititor cu reduceri masive de preț. Și aplicate nu la titluri prăfuite de colbul anilor sau greu vandabile, ci chiar la volumele de curând intrate pe piață. Chiar dacă microfoniile lansărilor suprapuse au fost mai numeroase și mai enervante ca oricând, evenimentele de promovare în sine au devenit mai elegante și mai puțin pompieristice decât până acum, fie că s-au desfășurat pe multe scene disponibile, fie în fața sau chiar în inima standului respectiv.

Și, să nu uităm, spectacolul monden recurent al vedetelor literare de la noi și din Israel (țara invitată din acest an), concurate de cele artistice, politice sau cu dubioasă notorietate media! Cinci zile de stăpânire a cărții scrise asupra celorlalte modalități comunicaționale care mie, cel puțin, mi-au reconfortat încrederea în recrudescența poftii de lectură la români! Trend notat, de altfel, și în multe țări occidentale, ba și prin Japonia, țara ce a promovat mai întâi lecturile pe device-uri electronice, unde cererea de carte tipărită a cunoscut un spor spectaculos în ultimii doi ani.

II. Acum despre cărți. Prea multe bune și interesante ca să le prezentăm, pentru moment, în detaliu. Să purcedem, așadar, în ordine cronologică: M. Terentius Varro, ediția bilingvă *De lingua Latina (VIII-X)*, traducere de Viorica Popa (distins conferențiar universitar la Universitatea din Bălți, Republica Moldova), prefață de Lucia Wald, introducere de Claudia Tărnăuceanu, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 2016, 200 p. – coleg de generație și amic mai bine orientat politic și, prin urmare, mai longeviv al lui Cicero, socotit, pe bună dreptate "un părinte al lingvisticii europene" și cel mai mare enciclopedist al culturii romane, comparabil doar cu Plinius cel Bătrân ca anvergură și forță intelectuală.

O colecție bilingvă de patrimoniu a culturii noastre, pornită în 1958, indispensabilă pentru bizantinologi și extrem de utilă pentru toți filologii și istoricii, este revitalizată după trei decenii

de adormire artificială: "Scriptores Byzantini", vol. X: Manuel Paleologul, *Sfaturi pentru educația împărătească*, ediție critică, introducere, traducere de Simona Nicolae, prefață Nicolae-Șerban Tanașoca, Editura Academiei, 2015, București, 212 p. Opera parenetică de veac XV este fascinantă și dă măsura unui impozant umanist creștin ce a coincis cu un însemnat bazileu și comandant de oști, personalitate renescentistă de referință a Orientului european.

O lectură absolut remarcabilă pentru o monografie istorică de specialitate oferă Sam van Schaik, *O istorie a Tibetului*, tradusă de Ovidiu-Gheorghe Ruța, Editura Polirom, Iași, 2016, 286 p., în tot mai solida colecție "Historia" a casei editoriale ieșene. Mistere, meditație sacră, metafizică și geografie mistică, începând cu secolul al VII-lea și ajungând până în prezent – autorul desfășoară pentru noi un veritabil palimpsest cultural cu nenumărate straturi heremeneutice ce cată a descifra o lume magică, încărcată de forță spirituală și mereu fascinantă pentru cei sincer îndrăgostiți de arcele transcendenței.

Ce să mai vorbim de mai vechea traducere-eveniment a tomului de absolută referință semnat de Chaim Perelman și Lucie Olberechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, traducere de Aurelia Stoica, prefață de Michel Meyer, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 2012, 694 p., carte reeditată despre care prefațatorul spune că "între ontologie, cu o suplețe îndoelnică, dar infinită, și raționalitatea apodictică, matematică sau silogistică, dar limitată, Perelman a luat cea de-a treia cale: argumentarea, care raționează fără a constrânge, dar care nu obligă nici la renunțarea la rațiune în beneficiul iraționalului sau al indicibilului".

În fine, un nou manual academic de referință pentru actuala generație de teologi, istorici și filologi clasici este Constantin Voicu, Lucian-Dumitru Culda, *Patrologie*, vol I-III, ediția a II-a, Editura Basilica, București, 2015 – lucrare impresionantă de peste 1500 pagini ce aduce la zi încercarea de profil neterminată, dar încă de neocolit a Părintelui Profesor Ioan G. Coman.

Cărți splendide și grafic și structural, toate acestea și altele asupra cărora vom poposi în episodul următor al investigației noastre bibliofile.

FIVE5 ADRIANA CARCU

Acesta este numele unei expoziții internaționale de arte vizuale, care a avut loc recent într-o galerie din Amsterdam. Mă hotărâsem, de cum am aflat, să merg la vernisaj, pentru că trei dintre artiștii care expuneau îmi sunt prieteni și ocaziile de a ne revedea, devenite tot mai rare, nu pot fi ratate. Nu la mult timp după aceea am aflat că Eugen Gondî, Constantin Răducan și Sax Moradi au urmat împreună Liceul de Arte Plastice din Timișoara și că îi leagă și pe ei o prietenie veche. Cum se întâmplă de obicei, după un schimb de mesaje am rămas înțeleși să ne vedem la vernisaj pe 22 mai la ora 4 fix.

Înaintând cu greu prin ploaia unui mai foarte capricios, ajung la galerie cu zece minute întârziere. De la colțul clădirii masive, care găzduiește vreo 200 de ateliere, zăresc silueta lui Tică Răducan și mă simt pe loc cuprinsă de un sentiment plăcut de familiaritate. În galeria plină văd oameni așezați la mese, flori în vase de sticlă, priviri zâmbitoare. Îl văd pe Gondî acordându-și tobele și dau mâna cu Sax, care mă prezintă întregii asistențe drept sora lui. Pe când dau să-mi găsec un loc, galerista și un critic își încep prezentările, firește în olandeză. Am în sfârșit timp să privesc lucrările. În fața mea se desfășoară un peisaj plastic multicolor compus din desen, pictură, colaj, papier mâché și film. Din sângea tobelor, desenele lui Gondî reiau tema non-comunicării și a obiectivizării imaginii, într-o succesiune obsesivă din care contururile enigmatice ale singurătății se transformă în formule abstracte și în încifrări simbolice.

În imediata lor vecinătate, pânzele lui Sax Moradi explodează într-o exuberanță cromatică, în care bucuria culorii este contrazisă de contorsiuni expresioniste ale formei, într-un un amalgam sofisticat ce îmbină naturaleța naivă cu citate din marii maeștri. Reverența adâncă făcută lui Van Gogh ia forme suprarealiste pentru a se așeza în cubism, ca visele atunci când depășesc puterea imaginației.

Urmează lucrările lui Constantin Răducan, o tihnită așezare în semn pe două panouri în unghi drept, perfect armonizate cromatic, ce alături simboluri ale mâinii cu trei instrumente de suflat, însuflețite parcă de același gest. Un colț radiant, secționat de sclipetul argintiu iscat de căderea unui înger, care îmbie la nostalgie și la meditație. Parcursul vertical este încheiat de Erik Meijer, singurul artist autohton, într-o desfășurare de peisaje calme, întinderi marine și deșisuri ordonate rousseauist, de verde și albastru.

Modelajele lui Mihail Bădică, venit din Danemarca, secționează spațiul expozițional cu un cortegiu de personaje, aflate pe o platform îngustă, care la prima vedere par să ilustreze un exercițiu ludic, dar care la o cercetare mai atentă explorează o tipologie a suprarealului izvorâtă din abisurile existenței noastre. Aplauzele mă trezesc la realitate. Ne îmbrățișăm. Vorbim.

Gondî începe concertul de jazz cu un intro de tobe acompaniat electronic. Simt deja acea mângâiere fluidă a instrumentului, cel mai bine redată de cuvântul *smooth* și care, nu știu de ce, mă face să mă gândesc la un whisky vechi. Trioul, excelent servit de contrabas, atacă teme cunoscute, care, conduse de o complexă mașinărie ritmică, respiră cu naturaleța unui organism, dezvoltându-se pe nebănuite trepte și paliere melodice.

Gândul mă duce la clubul de jazz din Timișoara, de acum mai multe decenii, și la prospețimea cu care, schimbându-se, jazzul rămâne mereu același. Gondî, aflat în centrul unui halou polifonic, creat de subtile alternanțe de texturi și registre, încheie concertul cu un solo care îmi pune lacrimi pe obraji. Melodicitatea este, după cum se știe, atuul suprem al unui toboșar, dar eu ascultându-l acum pe Gondî aud armonii. La sfârșit, când îi spun că a construit la tobă castele de sunet, îmi reproșează că laconismul caracteristic că mă las iar pradă romantismului românesc. Romantism care până la urmă nu mă va împiedica să mă bucur în cea mai pragmatică manieră că toți trei prieteni au vândut lucrări.

Și parcă pentru a da un touch de irealitate și un plus de fast întâlnirii, seara se încheie într-un mod "ultradecadent" (ca să-l citez din nou pe Gondî): ne trezim transportați acasă de limuzina albă și interminabilă, pusă la dispoziție de proprietarul atelierelor.

STÎNGĂCII ASPIRAȚIONALE

RADU PAVEL GHEO

M-au amuzat dintotdeauna stîngăciile lingvistice involuntare – și nu mă refer la agramatismele stridente, calcurile neghioabe din engleză sau neolimba de lemn a politicianilor și jurnaliștilor, precum cele pe care Radu Paraschivescu le-a reperat (și antologat) cu o acribie dublată de un imens simț al umorului. Pe mine mă atrag stîngăciile "aspiraționale", cele care vădesc un efort creativ încărcat de bune intenții, dar subminat de sărăcia mijloacelor.

În Timișoara (și în Banat) descopăr neconținut astfel de stîngăcii benigne, a căror naivitate nu supără, ci mai degrabă înduioșează. Cauzele vor fi fiind și cultural-istorice, deși sîntem departe de epoca în care Camil Petrescu, pe-atunci tînăr jurnalist stabilit temporar în Timișoara, descoperea amuzat modelul de tunsoare "tăiere primprejur" sau oferte de gustări numite "ceva cald pentru gură". Totuși ceva-din nesiguranța lingvistică de odinioară a rămas, iar asta nu cred că ține neapărat de lipsa de educație. Poate chiar dimpotrivă. Există aici un "etos al instruirii", despre care a scris Virgil Nemoianu și care, printre altele, valorizează implicit limbajul "înalt", considerat un semn al educației și, în consecință, al unui statut social superior. Nici nu-i de mirare, căci subdialectul bănățean are un bogat fond lexical propriu, iar localnicii simt foarte acut diferența dintre graiul bănățean și limba română literară, marcă a educației și statutului. Cînd eram copil, știam că dacă în casă se strică vreun obiect, el trebuie "cichit" și doar domni de la oraș spun că îl "repară". Însăși limba literară avea o etichetă specifică și relevantă: "pră mare". A vorbi "pră mare" însemna a vorbi ca "domni ai marii", ca oamenii educați.

Și cine nu și-ar dori măcar să sugereze că ar poseda acel limbaj înalt, că știe să vorbească "pră mare"? E un defect mărunț, născut din aspirații sociale firești și exploatat în România Mică a secolului trecut de magistrarele texte ale lui I.L. Caragiale. Mie îmi place să îl descopăr aici, să-i urmăresc specificul local. De exemplu, oricine a citit anunțurile matrimoniale din rubricile de mică publicitate ale publicațiilor locale a putut vedea cum bărbații își trec adesea printre calități și pe aceea de "pedant" – fiindcă și doamnele singure caută mereu "domni pedanți". Fumător-nefumător, bogat-sărac, cu sau fără mașină, perechioul ideal trebuie să fie neapărat pedant. Asta deoarece, spre deosebire de limba română literară, în limbajul comun din regiune "pedant" are o conotație exclusiv pozitivă. Așadar, domnilor, oricum ați fi în restul țării, în Banat e bine să fiți pedanți – adică îngrijiți, curați, manierați, cu unghiile tăiate și hainele călțate.

Un farmec aparte au însă anunțurile oficiale sau semioficiale. Într-o zi, cînd treceam pe lîngă o curte interioară încadrată de mașini parcate pe trotuar, am văzut pe poarta respectivei curți un anunț foarte "pră mare": "Vehiculele staționate neautorizate vor fi sancționate cu costuri". Să recunoaștem: mesajul e clar și, în același timp, manierat (sau "pedant"). Nici vorbă de "Parcați aici, ofer pompă pentru umflat roțile" sau "Ai grijă, parchezi pe barba ta!" Nu, vehiculele staționate neautorizate vor fi ridicare. Cu costuri! Cam greoi, însă limba jurnalelor românești din Austria suna mai rău.

Iar dintre toate mesajele de felul ăsta pe care le-am văzut în Timișoara, cele mai înduioșătoare texte aspiraționale sînt cele venite de la instituții oficiale. Cum nu aparțin cuiva anume, ci au un emițător impersonal și un destinatar public, ele sînt însuși limbajul oficial întruchipat. Parcă îl și văd pe funcționarul creator care se chinuie să găsească traseul cel mai scurt spre mîntea, inima și bunul-simț ale cetățeanului orașului, iar în cele din urmă născocesc acest text angajant:

ÎMI IUBESC ORAȘUL.

ADUN RESTURILE PRODUSE DE CÎINELE MEU.

Înțeleg apelul. Pricip și mesajul. Da, ne iubim orașul, vrem să-l păstrăm curat. Dar ce resturi are cîinele meu? Resturi de la masă? Resturi rămase după ce a lucrat la strung? Resturi de cîine călcat de mașină? Sau, în caz că descifram corect textul, de ce să asociez iubirea față de oraș cu "adunarea resturilor" de sub coada cățelului? Toată construcția asta miroasă a sfială de țaran bănățean nevoit să vorbească "pră mare". Prin comparație, în Iași – oraș cu tradiție în folosirea artistică a limbii române – același tip de mesaj sună astfel: "Excrementele canine NU sînt un bun fertilizator. Strînge după cățelul tău!" Mai radical, mai imperativ și mai clar – și fără "resturi produse".

Căci pînă la urmă în astfel de texte importantă e transmiterea eficientă a mesajului. De aceea nici excesul ludic nu e întotdeauna bine-venit. De dragul jocului lingvistic, poți rata scopul – cum s-a întîmplat, pare-mi-se, cu niște containere menite colectării selective a deșeurilor din Timișoara. Cineva s-a gîndit să le facă așa, mai neconvenționale, ca și cum ideea în sine nu era destul de neconvențională pentru România. Așa că pe fiecare container a apărut cîte o etichetă de identificare jucăușă. De exemplu, pe containerele pentru doze de aluminiu era desenată o creatură marină metalică, deasupra căruia scria "MeDoze". Adică, înțelegeți, meduze, dar nu chiar meduze, ci doze metalice. Medoze. Containererele pentru recipiente de plastic aveau inscripția "PETște" și un desen cu un pește – probabil, de plastic. Deci nu chiar pește, ghici, ghicitoarea mea, ce-i dacă e de plastic și e pet-ște? Din păcate, cetățeanul mediu nu e tocmai un hermeneut, așa că n-a prea băgat în seamă nici medozele, nici peștii, care ruginesc acum prin parcurile orașului, mărturii muribunde ale unui demers ratat.

Și, cum românul – deci și bănățeanul – s-a născut poet, închei cu un mesaj mobilizator care apare cînd și cînd pe ecranele din autobuzele moderne ale regiei de transport timișorene: "Dacă ești călător, apropie cardul de validator, fiindcă dacă vei valida, tramvaie mai curate și mai frumoase vei avea..." Poezia mai are cîteva versuri, pe care n-am reușit să le rețin niciodată, fiindcă dispar prea repede de pe ecran. Bănuiesc că sînt la fel de reușite ca și cele de mai sus. Dar măcar aici ideea e clară, deși poezia e șchioapă: dacă vei valida, lucruri frumoase se vor întîmpla. Ar fi păcat să nu recunoaștem bunele intenții administrative din spatele cuvintelor. Mai ales cînd îți stîrnesc și un zîmbet – în lumea asta fără de umor, în care mergem la validator.

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT ȘERBAN

Duminică, 29 mai 2016

Am fost cu Tudor în Parcul Botanic, unde am tot căutat, zadarnic, o fetiță drăguță foc, cu care s-a jucat acum câteva zile. Am bătut, la pas, tot parcul. Nimic! În cele din urmă, s-a împrietenit și s-a jucat cu o altă fetiță, și ea extrem de simpatică. Au rîs, au alergat, s-au ținut de mîna. La plecare, după ce și-au luat la revedere, Tudor m-a întrebat... conspirativ:

- Tata, de ce fetele care sunt frumoase seamănă?

Latră cîinii în cartier. Inclusiv Nera, nebuna de cătea a vecinilor, cu care, de două luni, e imposibil să stabilem un dialog. Cu căteua, nu cu vecinii! Tudor mă chestionează despre ce se întîmplă de-i așa o zarvă.

- Nu știu... Sper să nu fie cutremur, zic eu calm și detașat.

După două-trei minute, timp în care cîinii latră fără întrerupere, Tudor conchide:

- Tata, nu e cutremur, înseamnă că fac cîinii chef!

Sâmbătă, 4 iunie 2016

Zece ceasuri face trenul de la Timișoara la București. Dar și de data asta a întîrziat. Trei sferturi de oră. Data trecută, de la București spre Timișoara, a făcut 12 ore. Două în plus. Timp berechet de citit. A ajuns să-mi placă mersul cu trenul fiindcă mă țintuiește în scaun, cu cartea-n mîna. Nu mă perturbă nimeni. Câte-un telefon, poate. Sau vreun pasager cu chef de conversație. Dar am învățat să mă încrunț și să nu dau replici. Ori să mă mut pe alt loc. Și să citesc.

În gară mă așteaptă Cristi Fulaș și doamna sa. Mergem la Bookfest. Să luăm de citit. Dar și să dăm la alții, eventual. N-au prea fost vizitatori pînă azi, iar cumpărători, aproape deloc. Nici acum nu e nimeni, însă e abia 10. La standul CDPL îmi văd cartea, dar editorul nu a venit încă, așa că nu pun mîna. O raită prin târg, cât se poate. Azi va fi... vîrf de lansări, de public, de vânzări. Și, în jurul prânzului, e deja înghesuială. O mulțime de cunoscuți. Mai toată lumea lansează cărți sau prezintă cărți. Ad-hoc, se stabilește lansarea antologiei lui Mihai Barbu și Ion Barbu, *Sticle pentru minte, inimă și literatură*, care a apărut, full-color, la Charmides. Citim, cei care ne nimerim acolo, poezia care ne-a fost antologată, facem poze, dispărem la alte lansări, la

alte standuri, la alte cărți... Pe la 17, regret că nu stau și mîine și că voi pleca dimineață înapoi. Sunt edituri pe la care n-am trecut, oameni cu care n-am apucat să mă văd, cărți nici măcar răsfoite. Dar, de fapt, așa a fost de fiecare dată, chiar și cînd am stat pe toată durata târgului. Seara, lansare cu cartea de la CDPL. Prezintă Un Cristian și Eli Bădică. Ce bine e să nu te aștepți că ai putea avea public: sala e aproape plină. Iar eu, ca să nu mi se vadă emoțiile, vorbesc continuu, cu voce tare.

Duminică, 5 iunie 2016

Cartea de poezie a lui Gelu Diaconu, *Resurse umane*, se deschide cu un text care-mi place, *gelu e tînăr. Zice așa poetul: pentru că s-a născut azi/ și merge rar la frizer/ iar atunci cînd se hotărăște/ o roagă pe frizeriță/ să-i pună părul într-o pungă/ iar cînd ajunge acasă/ alege firele albe/ apoi le arde într-o scrumieră/ gîndindu-se că astfel/ își incinerează bătrînețea.*

Luni, 6 iunie 2016

Astăzi ne-am jucat cu Tudor în curtea de la blocul alor mei, "rațele și vînatarii". După ce a hotărât că Bunu stă pe margine și ne face galerie, iar Ari, poze, Tudor zice:

- Eu sunt vînat, tata e rață, iar Buni e vînatăoară.

Miercuri, 8 iunie 2016

Înainte de întîlnirea cu elevii unei clase de a IV-a de la Moisil, care vor să vadă că există cu adevărat "scriitorii contemporani", fac un mic tur prin Piața Bălcescu, fiindcă am ajuns, ca orice oltean cu nume nemțesc, mai devreme. Pe geamul librăriei, pe care Nicolae Bălcescu o cheamă, stă lipit un anunț: "Nou! Avem cărți de colorat pentru adulți". Mă umflă rîsul, mă opresc să fac o poză, mă vede librăreasa și mă invită înăuntru, să-mi arate... marfa. Rădem amîndoi, ea mai tare decît mine. Mai ales că, îmi mărturisesc, "nici nu știți ce bine merg astea".

Duminică, 12 iunie 2016

Tudor îmi spune conspirativ:

- Tata, tu știi că ducele sunt bomboanele săracilor?

- Așa se zice... Dar de unde ai aflat tu asta?

- De la copiii de sub dud, cînd mîncam ducă.

JURNALISM DE TINERETE

ALEXANDRU RUJA

Corneliu Coposu, *Din cele trecute vremi. Jurnalist la Cluj (1935 — 1938)*

Ediție alcătuită, îngrijită și studiu introductiv de Marin Pop, cuvânt înainte: Cristian Fulger, Editura *Caiete Silvane*, Zalău, 2016, 452 p.

După ediția realizată din publicistica lui Corneliu Coposu de către istoricul literar Mircea Popa — *Semnele timpului, articole politice, meditații, atitudini* (Timișoara, 1997) —, a apărut o ediție din publicistica de tinerete, alcătuită și îngrijită de Marin Pop și realizată "în cadrul programului de cercetare științifică al Muzeului Județean de Istorie și Artă — Zalău". Ediția cuprinde articolele publicate de Corneliu Coposu în ziarul "România Nouă" din Cluj, în perioada octombrie 1935 — aprilie 1938. Meritul ediției este că a salvat, prin publicare, articolele din această perioadă de tinerete a lui Corneliu Coposu, că le-a redat circuitului public, în condițiile în care colecțiile de ziare și reviste, pe lângă faptul că sunt rare, găsindu-se doar în marile biblioteci (și nu în toate), se și deteriorează prin trecerea timpului. Nu este o ediție critică, cu note și comentarii despre evenimentele redată în articole, cu informații și date despre toate persoanele și personalitățile cuprinse în articole. Sunt câteva note de subsol, dar despre personalități cunoscute și despre care există suficiente date (spre exemplu, Gh. Tătărescu, Ion C. Inuleț, Onisifor Ghibu, Vasile Goldiș, Ion Mihalache, A.C. Cuza, I.G. Duca ș.a.).

În schimb, ediția este bine comparimentată și facilitează cititorului selecția articolelor în funcție de problematica de care este interesat: I. "Din cele trecute vremi", II. *Cenzura, eterna poveste*, III. "Vorbește Maniu", IV. *Spiritul Blajului*, V. "Sălajul grăiește țării", VI. *Cultură — Religie — Artă*, VII. *Socio-economic și politic*, VIII. *Clisee clujene*, IX. *Portrete*, X. *Externe*, XI. "De Sâmbătă". Principiul selecției și așezării articolelor în diverse capitole este unul interferent, de la cel tematic (ponderent) până la cel literar/stilistic.

După încheierea studiilor universitare, tânărul Corneliu Coposu devine jurnalist la "România Nouă", publicație condusă de Zaharia Boilă. În articolele publicate aici, se dovedește un redutabil polemist, așezat pe baricade de partid și urcând spre forța verbului care mușcă necruțător dinspre convingerile politice constante și nestrămutate în timp. Virtutea polemistului este întreținută la Corneliu Coposu de patosul politicianului, dar al unui politician cu convingeri ferme, nu al unuia care se mișcă dinspre o opțiune spre alta după cum îi dictează și îl presează propriile-i interese. Format în apropierea lui Iuliu Maniu, el a avut, după cum o dovedesc articolele, consecvența și intransigența acestuia. Meschinăria politică îi este străină lui Corneliu Coposu, care rămâne statornic în apărarea celui care i-a fost mentor — Iuliu Maniu —, dar și a propriilor convingeri, pe care, odată formate și consolidate, nu le va părăsi. Atitudinea politică este implicată în articolele din ziarul "România Nouă", iar autorul lor este un combatant al cauzei naționale, un apărător al ideilor promovate și susținute de Iuliu Maniu. Dar nu despre atitudinea politică a lui Corneliu Coposu vom scrie noi aici, despre aceasta pot să vorbească mult mai bine specialiștii în științe politice și istoricii.

Citind articolele acestea ale freneziei

tineretii, am reținut semne ale talentului literar. Este limpede, din felul în care sunt construite articolele, că autorul lor este bine așezat pe un eșafodaj cultural/ literar. Nu știu dacă în perioada studenției și-a exersat talentul în publicațiile studențești, dar este limpede încă de la primele articole publicate în "România Nouă" că are simțul cuvântului, înțelege și stăpânește bine forța acestuia, cunoaște și folosește retorica frazei, plasticizează expresia și menține tensiunea exprimării. Este o evidență că tânărul jurnalist era atent la cuvânt, pentru că sunt destule articole în care sancționează "prostia" exprimării, "ortografia oribilă și revoltătoarea indecență literară".

Reacționează prompt la orice semn de manifestare a inculturii. Când un notar, într-o scrisoare oficială (prin care afirmă că nu poate plasa ilustratele cu chipul lui Gh. Șincai, fiindcă în localitate "nu avem intelectuali, se restituie portretul dlui Șincai, pe care nu se poate plasa. Nu se poate satisface acele ilustrații, în lipsă de monedă") este agramat, reacția tânărului jurnalist este necruțătoare. "Noi nu excepționăm ortografia oribilă și revoltătoarea indecență literară, din «adresa» dlui notar. Nu pretindem unui funcționar din Vlașca să cunoască noțiunea de «monedă» sau înțelesul verbului «a satisface». Nici nu protestăm atunci când în fruntea acestor ineptii și peste mângălitura unui analfabet se așterne stema țării. Suntem perfect convingși că în tot satul nu există nici un intelectual. Dar compătimitim pe mucenicul națiunii, pe Gheorghe Șincai, pe «domnul Șincai», al cărui «portret» nu are darul să intereseze pe d. Notar din Crevedia."

Diatriba și ironia își dau mâna în fraza tânărului jurnalist, rezultând un text care descalifică. Interesant de observat că descalificarea nu vine dintr-o perspectivă politică, ci din una culturală. Și nu este singurul articol de acest fel. Nu scapă de verbul vertiginos al jurnalistului nici personalități ca Octavian Goga sau Nicolae Iorga; este adevărat, critica nu se îndreaptă asupra operei, ci asupra atitudinii politice. Tânărul jurnalist își ia măsuri de precauție și nu amestecă poezia cu politica, pe poetul

Goga cu politicianul Goga ("Pentru a preveni justificări și explicații inutile, anticipăm că Octavian Goga a fost acel care ne-a stăpânit odinioară sufletul, îmbrăcând în versuri nepieritoare povestea suferințelor noastre din trecut și că este departe de noi intențiunea de a încerca să punem la îndoială valoarea incontestabilă a poeziilor lui"); el îl consideră pe poetul Goga "bardul neîntrecut al durerilor noastre, din veacul de vitregie ce a încâtușat Ardealul românesc". Dar, în același timp, acuză fără menajamente, afirmând că "viața publică a dsale este încrustată de joscicii, fapte mici și urâte, care nu se împacă cu etica noțiunii de energie" (pamfletul a pornit de la o conferință a lui Ion Chinezu ținută în cadrul grupării "Gând Românesc" din Cluj, despre "Octavian Goga ca energie ardeleană").

Articolele despre Nicolae Iorga arată fără reținere felul în care jurnalistul mânuiește arta pamfletului (*Bietul Iorga; Ne-am cam plictisit, domnule Profesor; Trăiască domnu Iorga! Ura!*). Evident că forța negației vine și din afecțiunea adâncă pe care tânărul Corneliu Coposu o are pentru Iuliu Maniu. Îi ia apărarea lui E. Lovinescu (clar că este tot o săgeată trimisă spre N. Iorga) când acesta a fost respins de la Academie, într-un articol care arată o bună cunoaștere a operei lovinesciene (*Lovinescu a căzut...*). Este de remarcat la jurnalistul Corneliu Coposu eleganța stilului, chiar în polemica acerbă. Polemistul acuză, dar nu jighește, respinge idei și atitudini, dar nu lovește, prin cuvânt, persoane.

Tânărul Corneliu Coposu a citit cu pasiune literatură, cunoaște opera scriitorilor, poate face aprecieri și comparații. Un poet amintit în articole este Aron Cotruș, cântărețul inegalabil al Ardealului. Discutând creațiile artistului plastic maramureșan Vasile Kazar, jurnalistul face trimitere la poezia lui Cotruș. Scriind despre răscoala lui Horia, își intitulează articolul cu versurile lui Aron Cotruș din ampla sa simfonie poetică — *Horia: "țaran de cremene, cum n-a fost altul să-ți semene, Horia!"*

Articolele despre învățământ, ca o componentă esențială a culturii, chiar dacă nu sunt multe, au consistență și nu sunt atinse

de morbul efemerității. Jurnalistul abia ieșit din amfiteatrele Universității afirma fără ezitare (ceea ce nu știu astăzi sau se fac că nu știu diriguitorii învățământului) că școala de la sat (din mediul rural, se zice astăzi) trebuie sprijinită, ajutată să reziste. "Școala rurală trebuie sprijinită, cu tot dinadinsul, căci ea este legată, fatal, de existența țării ca factor determinant în concertul statelor europene și a neamului nostru, ca popor civilizat. Învățământul primar este artera vitală a spiritualității, care luminează conștiința țărănimii, garantând, mai presus de orice instituție, închegarea noastră națională".

Atunci, problema mare era mai ales lipsa școlilor și a cadrelor didactice calificate; acum, marea problemă este lipsa elevilor. Situația nu ar trebui privită altfel nici astăzi; școala primară din mediul rural ar trebui păstrată, ar trebui să funcționeze, indiferent de numărul elevilor; un învățător (astăzi, un profesor pentru învățământul primar) ar trebui să existe în sat, chiar dacă acolo sunt doar doi sau trei elevi. Nu principiul economic trebuie să domine când este vorba de a-i învăța pe copii, cu atât mai mult pe cei mici, din învățământul primar.

ARHETIPUL GELOZIC

O lucrare ușor specioasă, dar și cu destule elemente de inedit, extinsă și bine documentată, cu o temă interesantă și incitantă — *gelozia* — este cartea Crinei Borcut: *Gelozia — dimensiune arhetipală a ființei. Manifestări în literatura română și universală* (Timp Moldova, Iași, 2015, 396 p.). Dacă nu originalitatea este punctul său forte, se cuvine apreciat felul în care, mai ales în partea teoretică, a fost selectat și ordonat un material extins, autoarea reușind să reliefeze mai întotdeauna esențialul. Sunt expuse, încă de la început, cu claritate, direcțiile cercetării și intențiile de realizare. "Ideea centrală care va străbate lucrarea de la un capăt la altul, conducând-o spre câteva concluzii pertinente, va fi, așadar, cea a *arhetipalității geloziei*, polemizând cu ideea — modernă — că gelozia ar fi doar o deprindere a persoanei, dobândită prin exercițiu, de-a lungul devenirii sale".

Cartea urmărește, în capitole bine departajate, problema geloziei, dinspre conceptualizare, prin arhetipul ființial, spre reliefarea felului în care ea s-a manifestat prin personajele unor opere emblematice din literatură: I. *Despre gelozie*; II. *Gelozia — dimensiune arhetipală a ființei*; III. *Manifestări gelozice în literatura română și universală (Arhetipalitate gelozică în context literar/ cultural; Arhetipalitate gelozică în context psihologic/ antropologic; Arhetipalitate gelozică în context ontologic/ metafizic)*. În partea de dezbateri teoretică, Crina Borcut a parcurs o bibliografie semnificativă din perspectiva interpretării geloziei și a eforturilor de explicare a manifestărilor gelozice.

Tot în partea de clarificare teoretică a problemei, o secțiune de remarcat este *Gelozia și maestrul său*, cu secvențele *Gelozii cerului. Dimensiunea mitică și religioasă a geloziei și Gelozii pământului. Dimensiunea umană a geloziei*. Aici comentariul se încarcă de valoare culturală, prin trimitere la cultura vechei Elade, la textul sacru — *Biblia* — cu precădere la *Vechiul Testament*, ori la civilizațiile asiatice. Tot aici este de reținut punctul de vedere referitor la "gelozia ca Umbră a ființei", iar simbolistica ambivalentă a umbrei va deschide drumul cercetării și spre alte interpretări, după cum va întări argumentația din capitolul referitor la gelozia în literatură.

Aplicarea schemei teoretice, construită în primele două capitole, pe texte suport alese din literatură este bine condusă de autoare, printr-o abilă deconstrucție a sensurilor și simbolisticii textului literar, pentru a răspunde manifestării cu precădere a geloziei, de la *Creatorul îndrăgostit, dar gelos pe Opera creată*, la mai larga galerie a gelozilor din operele literare, până la conturarea *ontocronotopului gelozic*. Din proza lui Rebreanu, Camil Petrescu, Ibrăileanu, Anton Holban intră în galeria creatorului gelos: Puiu Faranga (*Ciuleandra*), Ștefan Gheorghidiu (*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), Emil Codrescu (*Adela*), Sandu (*Ioana*). Acceptând codul de lectură fixat prin grila teoretică, aceste personaje se pot regăsi, cu diferențe specifice de manifestare, în același vertij generat de gelozie. (AL.R.)

MESAJE DESPRE TALMACIREA POEZIEI

ILIE GYURCSIK

*În memoria poetului și excelentului
traducător Ion Covaci (1940-2010)*

TITLUL

Ca preludiu pentru o proiectată serie de analize poetice, deja botezate de cineva "Mici hermeneutici de pe malurile Begăi", comentez mai jos amuzant-instructivul schimb de mesaje cu un bun prieten care și-a pus în gând să-mi verifice capacitățile interpretative, trimițându-mi spre comentare două poezii.

DEDICAȚIA

De Ion Covaci mă leagă enorma dragoste de poezie, amintirea unei prietenii minunate, deși efectiv scurte, titlul de "complice al unui dușman antistatal, anti-partinic și al Uniunii Sovietice, naționalist-sovin, împăciuitorist etc.". Asta numai pentru că, în forul de conducere UTM din care făcusem parte în anul al doilea al studenției mele bucureștene, îndrăznisem să votez împotriva excluderii lui din UTM și, deci, și din Institutul Maxim Gorki, unde Ion tocmai fusese nou-demascatul "dușman". Termenii "complice" și "impăciuitorist" erau doar crimele mele (ultimul termen fiind proaspăt lansat în jargonul de partid al epocii, cum se va afla mai târziu, de Ion Iliescu, pe atunci prim-secretar al Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România). Ion, revin acum la prietenul meu, și-a putut continua studiile la Universitatea din Iași după o perioadă de "reeducare prin muncă", el va mai fi fost student în anii în care, la Școala Generală din comuna Tomnatic (Timiș), îi foloseam textele poetice (aflate într-un voluminos caiet lăsat de autor în custodia mea) la orele de analize gramaticale.

A fost un excelent traducător profesionist (din mari poeți ruși, dar și al unor romane de Dostoievski, Mihail Bulgakov, Alexandr Grin ș.a.). Prima lui carte (poezie, proză, traduceri) apare abia în anul 2002. Gh. Grigurcu își începe prefața cu cuvintele: "Ion Covaci a fost unul dintre cei mai inteligenți și mai înzestrați tineri pe care i-am cunoscut vreodată". Iar Ana Blandiana își încheie prezentarea de pe coperta a IV-a a cărții *Trident* (Ed. Mustang, București 2002) cu cuvintele: "poezia mărturisită astăzi ar fi putut gira un nume remarcabil al generației '60. E adevărat, însă, că în materie de poezie, important e nu când apari, ci cât durezi". Pe exemplarul dăruit mie, amintind de fosta noastră calitate de "complici", Ion conchidea: "Păcatul nostru va fi fost că nu am dușmănit pe măsură, fiind prea ocupați să iubim cu asupra de măsură". Aș fi adăugat: "destinal".

MESAJELE

1. Într-un prim mesaj, datat 23 martie 2003, dar primit de mine abia în 29 a lunii, Ion îmi trimite o poezie, eu presupunând că e scrisă de el, întrucât altfel, conform semioticii epistolare elementare (domeniu în care mă consider chiar expert), ar fi însoțit-o cu numele autorului, așa cum făcuse în săptămânile din urmă, când mi-a transcris versuri de-ale unor prieteni de-ai săi: Paul Drumaru (pe care apucasem să-l cunosc în 1958), respectiv, Adi Cusin.

Iată textul:

NECUNOSCUTA FEMEIE// Dintre-nșelătoarele amante/ Mi-a rămas în minte numai una/ Încărcată greu cu diamante/ Și purtând pe frunte – nouă – luna// Mă-nvelea cu șalul de-ntuner/ Și stăteam alături tăcuți./ Trupul fin i-l cuprindeam eteric:/ «Spune, tu,

de ce nu mă săruți?»// Ea tăcea și mă-nvelea mai tare./ Tănuț o lacrimă zvânta./ Nu-ndrăzneam să-i pun vreo întrebare./ Ce durere grea o frământa.// Dar o dată către zori de ziuă./ Când pleca de obicei grăbit./ Inima, ca un ciocan în piuă./ Îi bătea, și-atuncea mi-a vorbit:// «Trebuie să rupem legătura./ Te iubesc așa de mult acum./ Că mi-e arsă de-nsetare gura./ Un sărut – și te vei face scum!// N-am iubit pe nimeni niciodată./ Toți i-am sărutat pe câți i-am vrut/ Și-au pierit ca floarea scuturată./ Te iubesc, nu pot să te sărut.» // N-a mai fost de-atuncea la-ntâlnire./ Dar eu știu că nu mă va uita./ Când s-o stinge marea ei iubire, / O, atuncea mă va săruta!

2. Îi răspund detaliat abia a doua zi, cu mesajul:

"Câteodată mă simt așa cum se va fi simțit acel doctor — dacă ar fi fost real și nu dintr-un banc răsuflat — la care vine un ardelean să-l întrebe ce să facă el cu oul lui stâng, că-l doare rău, la care doctorul, zâmbind îngăduitor și superior, îi zice: — Apoi, bade, eu sunt doctor în drept!". — Of! Bată-vă să vă bată — exclamă țaranul — n-aș fi bănuț că fiece coi ajuns-a să aibă doftorul lui!". Așa și eu, poate nu ca medicul din snoavă, nu mă prea cred doftor în poezie, ci, doar așa, un 'generalist'. Bancul mi-a venit în minte, per-vers cum mă știi, în cauza giuvaierelor (în text: 'diamante', care pot fi false, ca și amantele), cum se mai spune eufemistic... fuduliilor.

Oricât îi s-ar părea de ciudat, Messire, bancurile și poezia au un lucru foarte important în comun, rostul, care și face ca un text să fie un banc ce se va 'scutura' repede, ca floarea din vorbele amantei, iar un altul să fie o poezie mereu 'vie' (iar în jargonul meu, mereu 'existentă', cu mare 'rost'). Ceea ce le este comun e faptul că ambele implică, altfel și în cu totul altă măsură, un proces al transformării unei chestiuni umane, comportamental-antropologice, într-o problemă de limbaj, dar care te determină, ca cititor/ascultător, 'să vezi altceva' sau 'altfel' ceea ce ți se părușe doar că ai 'văzut', deci 'înțeles' inițial, cu alte cuvinte, de-acum 'vezi' o altă chestiune umană. Dar, și aici intervine marea diferență dintre răsturnarea întreprinsă de un banc, față de aceea săvârșită în poezie, în primul caz, nu află nimic nou, nimic care să nu-ți fi fost cunoscut dinainte, reamintindu-ți un lucru pe care necesitățile de comunicare univocă ne fac să-l 'uităm' — dar niciodată total —, adică faptul că expresiile limbajului curent sunt prin definiție ambigue, având mai toate sensuri uneori atât de opuse, încât devin reciproc incompatibile.

După ce am auzit de bancul de mai sus pot, eventual, să numesc orice specializare îngustă drept 'fieceare coi cu doctorul lui', fără ca de fapt să propun și un sens nou, ci doar o turnură provocatoare, comic-vulgară sau ironică unui sens deja cunoscut. Cu alte cuvinte, folosesc doar o nouă 'ornamentație', dar după o schemă din cele mai vechi, care ține de retorică și nicidecum de poetică. Apoi, evidențierea răsturnării trimite automat la contextul în care ea se produsese pentru noi întâia dată. De aceea nici nu ne mai amuză bancurile o dată (re)cunoscute, or, amuzamentul e mai singurul efect și rost al unui banc și e destul să ți se evoce vag contextul originar ca să-l dezumfli imediat pe vorbitor, spunându-i, neelegant și nici amabil: — da, știu, cunosc

bancul (tot așa și răsturnarea lingvistică pe care ar fi instituit-o acel banc — care se și numește 'poantă' —, devenise pentru tine ceva ca un truism, de unde și fomula: 'e răsuflată', deși expresia bancului fusese auzită și folosită o singură dată!). Rostul cognitiv al bancului nu e cunoașterea, ci recunoașterea, nu noul, ci precunoscutul, doar temporar uitatul.

Poezia e poezie nu prin ornamentația ei retorică (atât de analizată de belferii și țatele culturale, cum numea Gombrowicz nu numai criticii de sex feminin), ci în pofida retoricii. De cele mai multe ori poezia, 'dă nume' unui sens resimțit deja (uneori și) de cititor, dar rămas 'de nespus', conform aceluși, unde e cuvântul eminescian. Vorba poetului instituie o spunere pentru acest ceva, 'de nespus' până la el și în afara lui (contrazicându-l flagrant pe Wittgenstein, cel din Tractatul logico-filosofic și fraza-i logocentrică finală, repetată până azi ad nauseam: 'Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă'). Abia spus ori rostit (ce minunat cuvânt românesc, prin care vorbirea e cununată cu rostuirea!), sensul mut devine deodată elocvent-accesibil cunoașterii, gândul și ideea putând servi de-acum drept 'ipoteze' (etimologia ne spune că acestea ar fi niște teze de sub alte teze, ceva ca un temei, ca o proptea pentru judecățile, care tot idei se cheamă, dar deja într-un alt sens) pentru șiruri — uneori nesfârșite — de reflecții și judecăți ulterioare.

În timp ce ultimele două sunt în puterea și la îndemâna iscusinței noastre, gândul și ideea, 'îți vin' sau nu (asemeni viselor, cu care s-au confundat adesea, dar de această dată, ideea se naște la propriu în orizontul trezirilor noastre), nu pot fi provocate prin puterea rațiunii și cu atât mai puțin prin voință (strădanie, iscusință, meșteșug etc.), de aici fenomenul numit, acum mitic, dar în fond foarte adevărat, inspirație, har, dar. Iar ideile cu adevărat poetice, încă neatestate, 'îți vin', poate, mai frecvent chiar atunci când mânuiești cuvinte și sensuri obșteșc accesibile. Dar invenția unui cuvânt nou, — dacă e 'radicală', cum spune jupân Eco, pentru sensul cu totul nou ce ți s-a dăruit —, nu reușește uneori/deseori să confere nume sensului respectiv, ci produce,

cum se mai întâmplă, o expresie obscură, ce nu-și poate exhiba 'rostul' până la a fi strașnic suspectată că n-ar avea de fapt nici unul.

În consecință, Calea Regală a poeziei presupune crearea unui context în care o expresie (uneori doar vreo rădăcină lexicală) deja atestată cu toată pletora ei de semnificații să nu poată fi și înțeleasă (numai!) din perspectiva lor, ci să găzduiască de-acum o semnificație absolut nouă, transformându-se parcă și ea totodată. Deci contextul expresiei este cel ce obligă vechile sensuri să moșească și pentru cititor/ascultător ivirea noului gând (sens, idee). Sfântul Pavel, cunoscut până mai ieri drept Saul, prigonitorul credincioșilor, ar fi putut descrie actul propriei revelații ca: 'Am văzut un cer nou și un pământ nou'. La alte proporții, orice inspirație poetică transpusă corect în text produce 'inspirație' și cititorului: acesta e obligat de contextul expresiei literare să 'vadă' (înțeleagă, priceapă) noi sensuri (= 'nou cer') și să 'vadă' (simtă, perceapă) că pentru el și cuvintele respective sunt deasemenea noi (= 'pământ nou').

Noutatea este aici atât de cutremurătoare încât cerul nemaivăzut nu va mai putea fi despărțit de pământul abia descoperit, așa cum Luceafăr înseamnă în limba română altceva decât în engleză sau în limba bantu, practic nemaiputând fi tradus în afara contextului (ca și microcontextul 'De ce nu-mi vii', de care aminteai, unde avem un cu totul alt 'pământ' decât în formula 'nu-mi vine în minte', deși diferența gramaticală, de 'humus', ai zice, dintre cele două expresii, e nesemnificativă, doar de persoană), ci numai și numai obligând luceafărul bantu să primească cerul eminescian, transformând totodată vechea expresie pe care o folosiseră băștinașii respectivi pentru a arăta planeta ca o stea, căreia savanții îi spun Venus.

Dar lucrurile stau exact la fel și pentru 'sâmburii tremurători' ai messirului Cusin sau pentru 'în podea/ liniștea scârțând se-nșuruba', a jupânului Paul (Drumar). Poți citi de zeci și sute de ori expresiile, ele sunt proaspete ca-n prima zi, poezia despărțindu-se hotărât și definitiv de șmecheria iscusit retorică a vreunui Bulă. [Fiindcă veni vorba. De multe ori mă întrebam — și eu retoric — oare

'poet' nu e chiar numele civil al oricărui Bulă în expresia 'Românul s-a născut poet?', tot așa sau taman invers, cum Bach ar fi un nume doar ceva mai notoriu pentru orice componist-urechist de manele? Și oare ce-o fi câștigat semantic cuvântul 'luceafăr', scos cum este mereu din contextul strict eminescian? A devenit un clișeu de doi bani, bun de atribuit și vreunui poetaș de doi (euro)cenți, cum se fac plățile mai nou. Invers decât la Alecsandri, transformăm cu voioasă și ticăloasă dezinvoltură (ea însăși instituționalizată!) 'renumele' în... 'poreclă', 'etichetă', 'clișeu']

Rostul cognitiv al poeziei este unul absolut: întâmpinarea (încă)de-ne-rostitului într-o rostire (expresie), doar aparent sau doar temporar-iluzoriu familiară, a (încă)de-ne-înțelesului.

Dar oare ce-au de-a face toate cele de mai sus cu versurile tale Messire? Absolut nimic! Am simțit însă nevoia să-ți reîmprospătez sensul unor locuri comune pentru a mă face eu însumi cât mai transparent în tot ceea ce-ți voi spune.

Poezia ta abordează, aparent, un truism retoric perfect: sărutul care ucide. Expresia evocă două-trei filme astfel intitulate, ca și titlurile probabile și posibile ale genului de cărți care vor fi fost astfel ecranizate. Diamantele din prima strofă accentuează aspectul de decor, specific filmelor din seria 'roz'. La acest truism se vor adăuga altele evocate în încercările poeziei de a le clătina semantică.

Prima clătinare de truism. Sărutul este un 'preludiu' cunoscut al 'cunoașterii' biblice (=actul sexual). De reținut faptul, cunoscut îndeobște, dar uitat mai recent, sub impactul producțiilor 'sexi' și 'porno', că prostituțiile nu sărută clienții, ci doar propriii lor 'pești', respectându-se astfel principiul capitalist conform căruia nu ai voie să amesteci afacerile cu plăcerea (mai nou se vorbește și de nu știu ce 'conflicte de interese'). Se pare că amanta lirică de aici folosise în trecut-i sărutul tocmai ca pe o armă, deci, sau așa îi ceruseră 'afacerile', sau jucase ea însăși ori doar experiența ei fusesse folosită în filmele amintite mai sus (cam spre aceste semnificații ne va conduce și 'concluzia' poetică).

Or, amanta lirică 'arde' de iubirea pe care și-o refuză. Clătina constă în faptul că iubirea e despărțită de sex, preludiul cunoașterii, de cunoașterea biblică, aceasta din urmă devenind într-un fel doar un 'preludiu' ce va fi... întrerupt, nemaiajungând la sărut [Invers decât la Bulă: '- Ce e sărutul? Nu-i decât o cerere adresată etajului întâi ca să afli/știi dacă-i liber parterul']. Sărmana amantă, avea de ales între preludiu (sărut) fără sex (obiectul' cunoașterii fiind 'aspirat' înainte de a se consuma cunoașterea biblică propriuzisă) și, respectiv, sex fără preludiu.

Eroul liric pare să acorde preferință acestei amante hollywoodiene (cu reminiscențe vampirice transilvane!), fiind parcă gata să-și dea viața pentru a cunoaște un/ o astfel de strașnic/ă preludiu/ iubire. Hiperbolă romantică? Iar asta, după sentimentalismul lacrimogen-retoric din strofa a III-a?

Concluzie: Sexul ca act suprem de iubire/cunoaștere e banalizat, o 'afacere' a naturii umane, iar sărutul-preludiu este neoromantic hiperbolizat și demonizat. Ideea poetică e interesantă prin ciudătenia sa, dar banalizată la rândul ei și de mantia-i lirică prea desuetă.

Ceea ce reproșez poeziei e faptul că n-a exploatat lingvistic întreaga arie a 'guri' uscate', de pildă, a vampirizării prin sărut a răsufării/duhului/ spiritului la care poate duce atenta cercetare a cuvintelor din acesta zonă. 'A lăsa fără suflare' se spune pe la noi, în locul suflării și răsufării fiind preferate în text: 'diamantele', 'lacrimile', 'floarea scuturată' (semnificația expresiei, a scutura florica' înseamnă în jargon... a urina)...

Iartă-mă, Messire, dar mi-s furios! De ce mă vei fi obligat să-ți vampirizez textul?!

Dar nu uita: sunt doar un pârilit de 'generalist', nicidecum vreo autoritate în 'dreapta' scriere a versurilor!

Și n-ai absolut nici un fel de scuze să-mi prezinți! Ce dracu, suntem prieteni. Iar miracolul prieteniei e — pentru mine — în imediata proximitate față de acela al vieții. De mai mare n-am cunoștință.

3. Iată și răspunsul sosit în aceeași zi:

"Cunoști principiul covacian: 'Orice situație clară e preferabilă oricărei situații neclare?' IC

În atașament e reprodus un nou text:

ȘTIU PURITATEA// Știu, puritatea nu rodește./ Fecioarele nu nasc copii./ E marea lege-a maculării/ Tributul pentru a trăi./ Albaștri fluturi cresc omizi./ Cresc fructe florilor în jur./ Zăpada-i albă neatinsă./ Pământul cald este impur./ Neprihănit eterul doarme./ Văzduhul viu e de microbi./ Poți, dacă vrei, să nu te naști./ Dar, dacă ești, te și îngropi./ E fericit cuvântu-n gând./ Rostit, urechea îl defaimă./ Spre care o să mă aplec/ Din talere — vis mut sau faimă?// Între tăcere și păcat/ Ce-o să aleg — cirezi sau lotuși?/ O, drama de-a muri de alb/ Sau moartea de-a învinge, totuși.

4. I-am răspuns entuziast ("Cu-inima-la-loc-sărită", cum semnasem):

"Am descoperit mai târziu cel de al doilea Attach. Felicitări pentru poezie! Ești cu mult mai credibil în poezia filosofică (cea mai poetică prin natura ei înseși) decât în cea neoromantic-erotică. E faină, domnule! Felicitări!"

Transcriind acum (2016) cele de mai sus (după un model des întâlnit la L. Ciocârlie): N-am dorit să atenuez (atunci, în 2003) bucuria de a citi un cu totul alt text decât cel anterior, deci nu l-am mai comentat. Noul text "clătina" corect clișeele purității, dar, poate, nu într-un totuși imprevizibil pentru un cititor mediu.

5. Răspunzând la mesajele de mai sus, Ion mi-a scris:

"Este extrem de plăcut, bătrâne, să fii supraapreciat de un tip ca tine. Dacă ar mai trăi, Mihai Beniuc ar fi fost, cu siguranță, încântat de splendida analiză a 'Necunoscutei'.

Blandianei, proprietara 'purității', chiar am să-i transmit entuziasmul tău.

Adevărul e că m-ai dat gata: ești doctor în toate punctele cardinale (inclusiv zenitul și nadirul, acesta din urmă - latent).

IC"

Final:

Am fost deci victima naivă (cum mai sunt uneori/ deseori victimele) a unei mistificări: textele comentate de mine nu erau ale lui Ion, ci al lui Mihai Beniuc, respectiv Ana Blandiana. Dar în loc să mă certe că m-am lăsat înșelat ca un novice în de-ale poeziei, nefiind în stare să recunosc textele, pe care un profesionist (e drept: în poezia autohtonă) ar fi trebuit să le recunoască atât în sine, cât și ca diferite de cele care îi sunt proprii doar lui Ion Covaci însuși, cu marea-i generozitate cunoscută de mine încă din tinerețea bucureșteană, Ion nu și-a precupețit laudele, resimțite însă de mine ca nemeritate, abia trecut cum eram prin experiența unei mistificări neevitate.

(2003, 2016)

POEME DE SIEGFRIED GEILHAUSEN

Siegfried Geilhausen își construiește discursul cu un aparent calm, cu o simplitate a versului care te îndeamnă la recitare. Totodată, poezia conține profunzimi sublimă, formulări care îți rămân adânc încrustate în minte. Unele versuri au consistența esențelor pure. Fie că sunt porțile întredeschise spre zona sacralului sau că aparțin urbanului, versurile au sonoritatea zepelinelor care survolează lent cerul. Plăcerea jocului este evidentă, fiind vorba de texte scrise în limba română. Din ea se nasc imaginile puternice, atent șlefuite, care se imprimă pe retină. Citirile și recitirile versurilor te situează în poziția privilegiată de călător prin atemporal, plutind în sfere înalte. (Daniela Șilindean)

O DUMINICĂ BIBLICĂ

Duminica este sfântă
Flori în păr
Pălării fără vrăjitor
Fuste atât de colorate
Ea miroase atât de bine

Antrenorul de aur așteaptă
Copiii cuminiți
Mama plânge de bucurie
Tata poate vorbi
El cântă ca un cocș

Deschide porțile
Ca mâna lui Dumnezeu
O cursă pentru cele mai bune locuri
Să-l cunoască pe Adam
S-o admire pe Eva cu rușine
Pastorul roșește

Diavolul nu e departe
El lasă îngerii să cânte
El seduce credinciosul
Predică pe ecran
Dorințele în fereastră
Nu ne lasă să trăim

Duminica sacră pentru noi

O PROGNOZĂ PENTRU MATINALI

Cerul doarme
Vreau să mă trezesc
Mă uit ziua în oglindă
Mă uit și nu aud nimic
Lucrez și nu simt nimic

Cerul își vopsește fața
Merg pe căi
Fără țintă ca în amorțea
Vise pe trotuar
Nu mă lasă să trăiesc

Cerul își pierde fața
Aud motivele
Nu le înțeleg

Citesc și apuc lumea
Mă gândesc și nu simt nimic

Cerul e aproape
Urc la munte
Merg în față și în spate
Vârful e adânc
Săriți! Iadul dă viață
Ținta e aproape
Trebuie să mă trezesc

Ușa de iarnă
Primăvara-mi arată calea,
Mă lasă să fug, să mă joc.
Simt, gust viața,
Vreau mai mult.

Vara mă orbește,
Aprinde viața mea.
Văd doar întunericul,
Nu înțeleg ziua.

Toamna nu are culoare,
Ceata este prea densă.
Mă înec în păcat,
Lasă-mă să mă eliberez.

Timpul a călătorit mai departe,
Iarna este de vânzare.
Plătesc viața mea,
Mâinile goale, pline de nimic.

O HARABABURĂ COLORATĂ

Ochii verzi te urmăresc,
Bucle negre devin pline de culoare,
obrajii roz te înfățișează.
Vacile maro nu sunt catolice.
Marea turcoaz îți zâmbeste,
Zăpada albă te seduce,
Părul gri te îndeamnă.
Câinii violeti nu latră.

Diavoli roșii te caută,
Îngerii portocalii te protejează,
Razele galbene te capturează.
Șerpilor bej nu zgărie.

TREI POETI POSTDOUĂMIȘTI

Mariana Gunță este studentă în anul III la Facultatea de Litere a UVT. Frecventează, de mai bine de 3 ani, Cenaclul "Pavel Dan", elevă fiind la prima descindere aici. Este prezentă în antologiile "Cuprins ...", Ed. Brumar, 2014 și "La negru", Ed. Miriador, 2015. Poezia ei își revendică tensiunea dintr-o simbioză ambiguă între frustețea și autenticitatea instinctului poetic (trădând, uneori, seducția puseurilor suprarealiste) și o tușă, lucid temperată, de sorginte minimalistă. Se iscă, de aici, efectul pregnant al unor "derizorii" și fantasmagorice coșmaruri existențiale.

Ana Maria Chițulean a absolvit Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara, secția Limbi și Literaturi, Română-Engleză, promoția 2015. În prezent urmează un master de literatură și cultură în cadrul aceleiași Universități. Participă la întâlnirile literare de la Cenaclul "Pavel Dan" al CCS din Timișoara. Prezentă cu poeme în antologia Taberei de la Săvârșin, *La negru*, Editura Miriador, 2015. Ana Maria Chițulean își povestește *eul liric*, un *eu* obiectivat, travestit (mai degrabă) în ipostazele deloc "feminine" ale impactului cu o lume a cărei agresivitate e sugerată subtil, cu forță expresivă și cu efecte poetice remarcabile.

Inginer constructor dar și absolvent de filosofie la Cluj Napoca, în pofida discreției în care pare să se complacă, **Max Tunia** este numele unui poet (pseudonimul lui Mircea Pascariu din Arad) cu un timbru liric distinct, poemele sale înscenând, cu har, mici parabole ironice, parodice. A mai publicat în *Steaua*, *Vatra*, *Tribuna*, *Familia*, *Arca* și *Luceafărul*.

EUGEN BUNARU

MARIANA GUNȚĂ

Am un pachet de servetele parfumate
Le trag mirosul puternic pe nări
Când bucătăria miroase
A ceapă prăjită

Mă întind pe primul loc rece găsit
Nimic nu merită încercat azi

O să înnebunesc
îmi spune
știi că nu minte
și eu mă simt la fel

Fața asta am târât-o
mult la oglindă
în apartament
cineva curăță

în brad
nu mai bat clopoței fermecați
de când nu mai există
moș crăciun
răsucesc draperii atinse de păianjeni
și regatul lor
este cu mult peste al nostru

am lipit un abțibild pe laptop
a lăsat o pată neatinsă de praf
și vigoarea unui gri încins

între timp
aprind aragazul
pe ochiul care merge mai bine

Lichidul din pahare
pufnește în razele diluate din geam

Guri mari de euforie
Împodobesc schimbatul în pijamale
privesc articulațiile cum se adulmecă
una pe alta
Sunt un nerv coagulat
retezat și luat cu fărâșul
înapoi în pat

stela trebuia să primească un măr
o dată
pe săptămână
i-am dat vreo șase

mă gândeam să nu pătească ceva
mi-a mulțumit
și m-a recunoscut de-atunci încolo

(când stela a lovit odată în poartă
când și-a recunoscut mama pe drum
când nu și-a păstrat niciun mânăz
când a vrut să galopeze sălbatic
când stela a fost dusă la abator)

duminica se schimbă în bătaia de degete
aici
ascult nodulii copti ai căștilor
și îi storc

aici e cald și plăcut și mirosul de gutui
este mai puternic decât altădată

de la scaun și până la ușă
trec povești cu furculița și bobul de
mazăre
cu leopardul și antilopa
mai multă amorțeală
calc pe oriunde se poate călca
iar cum aici e cald și plăcut
desfac din borcane
câteva fire
le trec prin urechea acului
parcă friptura
este o pânză de calitate
pe care fermentează culori

ANA MARIA CHIȚULEAN

în tura de noapte
văd oameni care coboară scări
prăbușindu-se.

Îngenunchiați printre vertebrele
balustradei

în febra vinovăției și a fricii
recunosc bărbați care m-au atins
temperaturi de 40 de grade
avorturi și pneumonii
părinți siderurgiști

aberații geometrice.

frica e în noi
umezeală
picăturile de apă care se scurg

de pe elementii
parchetul care se umflă sub calorifer
te vizez în picioarele goale și mâneci
scurte
cu mâinile curate
dinți negri
pe malul mureșului
aduni pietricele una câte una
le arunci înapoi
ne topim împreună pe fundalul acestor
sinucideri spectaculoase.

cred în toate formele de lumină
lumina roșie a ledului de la monitor
în întunericul asfixiant al fricii de locuri
închise
lumina verde a toasterului de lângă
tresărirea extatică a stomacului
lumina portocalie a întrerupătoarelor
tensiunea electrică accidentele
lumina fosforescentă a bicicliștilor
singuri
și impactul

sâmbăta când ne întâlnim, cineva sună
la vulpea ucigașă:
servicii deratizare pentru localuri, garaje
și nave spațiale.
suntem toți niște cârțițe
dar
dacă-ți păstrezi ochii închiși
n-o să te împiedici niciodată în
furtunile pompelor
de joasă presiune
nebulizatoare și termonebulizatoare
vom trăi de acum poate trei sau cinci
ani liniștiți.

tata ajunsese invincibil
printre
vapori de isobutan
rezistent la temperaturile înalte
aștepta deflagrația

MAX TUNIA

să trecem mai departe
prin nimicul
proprietar de iederă galbenă
înjură joacă fotbal și
(ce frumos acest și)
acoperă tot pe banii ei

cum ar fi scrumierele
mormintele-pereți
cupa regelui de la 21:30
apoi îți spune
man
am putea fi prieteni
tu spui
eu întrebând
ea zice da
să zburăm ca în filmele comice
unde nimeni nu știe ceva despre
telecomandă

în acest moment ea roșește
iar iacob începe să cânte la acordeon

maimuța galactică
plutea pe liane / uneori
pe sfoară din cânepă
noi trăiam pe o planetă
aflată în spatele ei
exact în punctul în care
nu se putea scărpinga
din cauza asta aveam un trai bun
noaptea priveam firele
de păr vecine
străluceau și ne dădeau încredere
că nu suntem singuri
în universul albastru
de parcă sufeream
cu-adevărat de fobia
singurătății
iacob adormea auzindu-i
bătăile inimii cam o dată la un an
noi vibram altfel
un lucru e sigur
când trăiești nu scrii
la cealaltă masă se vorbește despre
vânătoare și baschet

din cauza asta s-au inventat
pauzele de trăit
când lumea tratează dobânzi
pariază pe minutul 45
apoi înjură delicat la fiecare bară

alteori se inventează poduri
unde sinucigașii învață să zboare
pe propria lor răspundere
deci am și poze selfie cu ei
chiar jucau table cu iacob

e frig e curent
dar nimeni nu vrea să plece
toți dau un fel de extemporal

CONTINENTUL GRI

SCRIITORII ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

CERC DIZOLVAT, OM SCOS DIN SLUJBA

Securitatea manifestă tenacitate în "cazul Nicolae Stoia". Intră în atenție încă din 1977, când sursa "Herman" îl pune pe gânduri pe maiorul Indrei. În 1981, suspiciunile firave deveniseră certitudini: omul inițiasă un cerc de antropologie culturală, care nu avea deloc un damf marxist. Este semnalat în 1982 că ar căuta o călăuză pentru a trece fraudulos frontiera, ca astfel să ajungă în Republica Federală Germania. În noiembrie 1983, informatorul "Sanda" anunță organele că Stoia Gluck Nicolae întreține legături cu un cetățean din Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, prin care transmite informații pentru postul de radio *Europa Liberă*. Între timp, deoarece făcuse cerere de plecare definitivă în Germania, Stoia își pierde postul de la Muzeul Banatului și (re)devine clasă muncitoare. Situație demnă de toată atenția, din moment ce Securitate întocmește următoarea...

NOTĂ DE ANALIZĂ
16.02.1984

A materialelor obținute în dosarul de urmărire informativă dusă asupra numitului STOIA GLUCK NICOLAE

Numitul STOIA GLUCK NICOLAE este născut la data de 20.01.1947 în Timișoara, fiul lui Traian și Maria, de naționalitate și cetățenie română, absolvent al Facultății de filologie, în prezent lucrează ca lăcătuș la întreprinderea "6 MARTIE" din Timișoara, neîncadrat politic, cu domiciliul stabil în Timișoara str. M. Kogălniceanu nr.17, ap.1.

Este căsătorit cu STOIA GLUCK ANA OLGA, de profesie medic stomatolog la policlinica din Bocșa, jud. Caraș-Severin, unde face naveta și are împreună cu ea trei copii minori.

La data de 03.12.1983 s-a deschis dosar de urmărire informativă asupra lui STOIA GLUCK NICOLAE, pe linia problemei "ETERUL", deoarece informatoarea "SANDA" în luna noiembrie a aceluiaș an l-a semnalat că ar întreține legături cu un cetățean din R.S.F. Iugoslavia, care vine frecvent în Timișoara și preia informațiile de la unele persoane pentru postul de radio "Europa Liberă". Tot informatoarea a mai făcut remarcă că STOIA GLUCK NICOLAE ar fi una dintre persoanele de la care se iau informații pentru postul de radio mai susamintit, deoarece acesta și-a format chiar felul de a vorbi ca postul de radio în cauză.

Pentru verificarea informației, pînă în prezent s-au luat următoarele măsuri

- s-a dirijat în continuare informatoarea "SANDA" pentru a stabili cine este persoana din R.S.F. Iugoslavia care se ocupă cu scoaterea unor informații din țara noastră pentru postul de radio "Europa Liberă";

- a fost recrutat un nou informator (VASILE TOMĂNEANU) care se bucură de încrederea obiectivului și are posibilități de pătrundere pe lângă acesta;

- s-au făcut investigații despre STOIA GLUCK NICOLAE la domiciliu și locul de muncă, precum și despre care s-a cerut folosirea sursei "S" interne și externe și s-au luat măsuri de folosire a filajului în cazul în care informatoarea "SANDA" ar fi semnalat că persoana din R. S. F. Iugoslavia se află la STOIA GLUCK NICOLAE.-

Deasemeni au fost identificate și verificate în evidențe persoanele care au apărut în anturajul obiectivului.

În evidențele organelor noastre cel în cauză apare cu fond rețea, din care rezultă

că între anii 1973-1975 a făcut parte din rețeaua informativă, pe linia Serviciului III, abandonându-se ca neutru muncii.

Din materialele obținute și verificările făcute a rezultat că STOIA GLUCK NICOLAE și-a depus formele împreună cu soția pentru a pleca definitiv în R. F. Germania, unde are rude din partea soției. Aceasta în R. F. Germania are o soră și un frate plecat ilegal din țară, care în ultimul timp au venit de mai multe ori în vizită la rude în România. (Respectiv GLUCK RICHARDT fost impiegat în stația C. F. R. Timișoara, care a trecut fraudulos frontiera împreună cu soția și IOST ELISABETA, care plecând ca turistă în R. S. F. Iugoslavia împreună cu soțul, au refuzat să se mai reîntoarcă în țară.) STOIA GLUCK NICOLAE are și el doi frați care au trecut fraudulos frontiera și s-au stabilit în Franța. STOIA IOAN fost vicepreședinte la cooperatie în Reșița și STOIA VASILE, fost miner în Moldova Nouă. În Timișoara STOIA GLUCK NICOLAE mai are un frate care se numește STOIA TRAIAN, pedagog la Liceul industrial nr.8, membru P. C. R. lucrat de serviciu I/A pentru manifestări dușmănoase la adresa statului nostru.

PENTRU "REZISTENȚĂ ACTIVA"

Tot din verificări a mai rezultat că STOIA GLUCK NICOLAE în cursul anului 1982 a fost semnalat că, împreună cu soția, caută o călăuză care să-i treacă fraudulos frontiera pentru a ajunge în R. F. Germania. A ales această soluție deoarece mama sa STOIA MARIA care a fost îndemnată de el să plece în vizită în Austria, de unde să nu se mai reîntoarcă în țară, a fost avizată negativ de organele noastre.

Tot în cursul anului 1982 s-au obținut date despre STOIA GLUCK NICOLAE, în timp ce lucra ca restaurator la "MUZEUL BANATULUI" că este inițiatorul unui "cerc de antropologie culturală" care este organizat pe lângă Casa de cultură a studenților din Timișoara. În acest cerc a atras și alte persoane ca MARCEL TORCEA, poet și profesor de l. română și pe JURCA REMUS, tînăr preot, neîncadrat în muncă, preocupat de a emigra în S.U.A. unde are rude și relații. În cadrul

cercului STOIA GLUCK NICOLAE a intenționat să scoată și o revistă de antropologie culturistă pe care s-o multiplice în mai multe exemplare. Programul cercului și a revistei expus de STOIA GLUCK NICOLAE, avea ca scop «elaborarea unor studii originale și realizarea unor traduceri de text din literatura sociologică occidentală, de preferință acelea care abordează probleme nemarxiste», susținînd că scopul acestor studii este de a înfrunta filozofia marxistă.

Despre acest aspect s-a făcut informare organelor de partid, cercul respectiv a fost dizolvat, iar STOIA GLUCK NICOLAE scos de la «MUZEUL BANATULUI».

În luna decembrie 1983 informatoarea "SANDA" ne-a relatat că a discutat cu STOIA GLUCK NICOLAE și acesta i-a promis că lucrările pe care vrea să le trimită ea în R. F. G. lui BOKEL HERBERT i le poate scoate din țară prin intermediul unor diplomați străini, cetățeanul iugoslav despre care i-a vorbit anterior, sau prin turiști R. F. G. care vin în țară.

A rămas stabilit că va trece pe la ea cînd cetățeanul sîrb sau turistul R. F. G. vor veni în Timișoara.

Tot această informatoare ne-a mai semnalat că STOIA GLUCK NICOLAE ar fi cunoscut pe cetățeanul din R.S.F. Iugoslavia prin intermediul lui MARIANOV BATA MIODRAG, sculptor din Timișoara.

Din luna decembrie 1983 STOIA NICOLAE nu a mai căutat-o pe informatoarea "SANDA".

[...]

Noul informator recrutat "VASILE TOMĂNEANU" ne-a informat în lunile ianuarie și februarie 1984 că STOIA GLUCK NICOLAE este prieten foarte bun cu fostul preot NEGOIȚĂ LIVIU, cunoscut de organele noastre ca pretabil la acțiuni de dezordine. În cursul anului 1983 i-a înfîlnit de mai multe ori împreună și în discuțiile avute cu ei a aflat că NEGOIȚĂ LIVIU, împreună cu alți preoți din jurul Lugojului au scris un memoriu la postul de radio "Europa Liberă" care le-a fost difuzat.-

Deasemeni, a mai rezultat că NEGOIȚĂ LIVIU are depuse formele pentru plecare

definitivă în R. F. Germania.

Printre prietenii apropiați a lui STOIA GLUCK NICOLAE au fost semnați de informator și SECHESAN GHEORGHE Olariu, profesor de limba română la școala generală nr.16 din Timișoara, membru de partid, VIGHI DANIEL, profesor la școala generală nr.15 din Timișoara, membru U.T.C., și VASILE CIOBANU, scriitor sau poet. Toți aceștia au fost atrași de STOIA GLUCK NICOLAE încă din anul 1981 în «Cercul de antropologie culturală» care a funcționat pe lângă Casa de cultură a studenților din Timișoara.

Informatorul ni l-a prezentat pe STOIA GLUCK NICOLAE ca un dușman înrăit al regimului din țara noastră, documentat în probleme de filozofie idealistă, artă, cultură, care citește mult și poate să aducă deservicii statului nostru dacă va pleca definitiv în R. F. Germania.-

La înfîlnirile avute recent cu STOIA GLUCK NICOLAE la care au participat DANIEL VIGHI și GHEORGHE SECHESAN, în cadrul unor discuții pur filozofice, lingvistice, de istoria culturii și a religiei, etc. STOIA GLUCK NICOLAE, susținut de DANIEL VIGHI, erau pentru poziția «rezistenței active», fără nici un compromis făcut actualului regim, fiind socotit de ei «singura cale de mîntuire».

STOIA GLUCK NICOLAE susține că el, cît timp a lucrat la Muzeul Banatului, a făcut pentru mulți lucrările de doctorat. Cu această ocazie a cercetat multe documente în arhive și biblioteci, fiind «stup de istoria partidului». El cunoaște foarte bine istoria mișcării muncitorești din România, în speță pînă la 23 August 1944 cît și după această dată și nimeni nu poate să-l combată.

Multe dintre aceste documente, studii ale sale, susține că le-a scos din țară, trimițîndu-le în străinătate.

STOIA GLUCK NICOLAE este împotriva teoriei și practicii revoluționare a partidului nostru și combate toate hotărîrile de partid și stat pe care le consideră «barbarii materialist-dialectice».

Filozofia materialist-dialectică o combate prin metoda metafizică venind cu argumente din filozofia greacă, indiană și pitagoricistă."

FTN 2016

EMOTIE, EXPLOZIE, ENERGIE

DANIELA ȘILINDEAN

Ajuns la a patra ediție, desfășurată anul acesta între 7-15 mai la Arad, Festivalul Internațional de Teatru Nou își păstrează, an după an, energiile bune și suflul proaspăt. În 2016, FTN a propus un inspirat *focus* TeenAGER — cu spectacole adresate adolescenților, un segment de vârstă, care și-a regăsit, mai mult ca sigur o parte dintre problemele, gândurile, ideile cu care se confruntă. O inițiativă de salut. Programul festivalului s-a bazat pe o selecție echilibrată, care s-a mulat perfect pe ceea ce selecționerul festivalului, criticul Claudiu Groza afirma: "Programul FTN 2016 include însă o multime de spectacole provocatoare, fie prin text, montare, pariu estetic sau interpretare, fie prin voga publică pe care au dobândit-o - nominalizări, premii [...], eveniment care zdruncină comodități teatrale, curajos, inovator și... tineresc".

Spectacolele pe care le-am văzut în perioada 13-15 mai au fost extrem de diferite ca factură și ca intenții, dar au avut — fără excepție — un numitor comun: au fost încărcate de acea emoție molipsitoare tradusă în stări pe care vrei să le prelungești cât mai mult în afara sălii de spectacol.

TEATRUL MUNICIPAL BAIA MARE COLUMBINUS DE STEPHEN KARAM ȘI PJ PAPARELLI

Regia: Horia Suru, scenografia: Cristian Marin, sound-design și muzică originală: Călin Ionce, coregrafia: Sophie Duncan, Video-design: Liviu Popovici Cristian, Dan Popovici

Cu: Eduard Trifa, Andrei Dinu, Eduard Bîndiu, Ciprian Valea, Dragoș Călin, Alexandra Vanci, Carina Wagner, Denisa Blag

În *Columbinus*, lumile sunt bine separate, ți-ai putea spune. Actorii intră pe scenă, se dezbracă de hainele civile, își iau costumele și rолurile în primire. Începe spectacolul structurat în două părți. Prima, redă atmosfera liceelor, are caracter universal, recognoscibil. Uneori, școala e doar un spațiu în care sunt întrezărite licare ale cioburilor de identitate, în care zidurile invizibile se înalță și fac ca relațiile să nu se închege. Un loc în care nimic nu pare să ocolească banalitatea, iar adevărurile se spun numai în oglindă. Realitatea din fața noastră este mediată, o cameră video ne face legătura cu reacțiile autentice, reprimite. Elevii nu au parte de atenție, ci de bifarea unor acțiuni, chiar dacă ele poartă nume pompoase, cum este cel de consiliere — de formă, să pună și mai clar în evidență faptul că "adevăratul eu" nu poate fi descoperit (și nici nu se dorește) cu ușurința cu care apăsăm butonul de *play*.

Naivitatea și fragilitatea sunt chestionate și prin intermediul fenomenului de intimidare. Agresiunii din partea colegilor i se adaugă indiferența din partea profesorilor, pentru o rețetă infailibilă care face ca încrederea să fie un construct din ce în ce mai îndepărtat. Ea se pierde pe măsură ce discuțiile devin de complezență, mimarea din ce în ce mai prezentă, iar apropierea e doar o circumstanță. Lumea exterioară nu mai este congruentă cu cea interioară, dialogurile sunt prestabilite și pot fi spuse cu detașare, indiferent de interlocutor. Gândurile urlă, vocea tace sau se complac în fraze fără prea mult sens, care capătă aspect de replici formale. Nimic din ceea ce e autentic nu poate răzbate.

Dacă prima parte a spectacolului reușește să contureze foarte bine o lume și să inducă

o stare generală de disconfort, cea de a doua ne plasează în mintea lui Eric Harris și Dylan Klebold, autorii masacrului de la liceul Columbine. Apăsarea e susținută și de modificările geometriei: tavanul pare că îți cade în cap, spațiul se micșorează și îți face pe tineri să își iasă din sine. Toate urletele interioare și straturile groase de frustrare se transformă în furie și în nevoia de a domina și iau, astfel, forma gloanțelor. Singurătățile asurzitoare pactizează, devin complicități într-o crimă. Tensiunea crește, ritmul e accelerat, aerul devine irespirabil.

Fiecare minut se adaugă la instrumentarul terorii. Fiecare acțiune, fiecare vorbă, fiecare gând completează sinistrul tablou al măcelului, de la pregătire la punere în practică. De la înregistrarea video la auzul conversațiilor telefonice care redau vocile îngrozite ale părinților și pe cele neputincioase ale autorităților, toate escaladările sunt credibile și te transformă în martor neputincios. Susținute cu multă forță, rolurile criminalilor (foarte bine susținuți actoricește de către personajul devenit colectiv în a doua parte a spectacolului) te provoacă să te adâncești în gânduri și amărăciune și îți dau fiori reci pe șira spinării.

Horia Suru și actorii Teatrului Municipal Baia Mare reușesc mai mult decât anamneza unui carnaj trecut, fac *descompunerea* lui metodică în *elemente componente* pentru a ne da de gândit la teme actuale, presante, la o vârstă pe care o etichetăm deseori ca *dificilă*, iar acest cuvânt servește drept marcaj de drum închis.

TEATRUL "AURELIU MĂNEA" TURDA VERTIJ

Regia: Mihai Măniuțiu, scenografia: Adrian Damian, coregrafia: Vava Ștefănescu, Andrea Gavrilu.

Cu: Vava Ștefănescu, Andrea Gavrilu, Flavia Giurgiu, Alexandra Dusa, Bianca Pinte

Vertij este un spectacol emoționant care pune în discuție problematica bolii și a identității. Memoria care alunecă e transpusă vizual în blocuri de gheață care patinează pe podea și care sunt fixate în zadar. Spațiul construit de Adrian Damian se îngustează optic, jumătățile lui se întregesc ca pentru a da încă un indiciu referitor la cele două imagini care se confruntă ca în oglindă, fără ca ele să se suprapună perfect. Față în față cu egoul mai tânăr, căutarea identitară devine o chestiune de (re)cunoaștere, fiecare pas trebuie reînvițat, fiecare privire trebuie surprinsă din nou.

Dacă la început, mișcărilor abia ating

puncte imaginare, sondând parcă rezistența aerului, ele își pierd voit coerența. Alunecările memoriei sunt transpuse în corpurile care își caută mișcărilor și se agață de orice firav gând. Picioarele par de gumă, nu mai ascultă comenzile, membrele sunt în căutare de articulații, totul se fluidizează. Carcasa sonoră induce neliniștea, respirațiile sunt prea adânci sau prea neregulate, sunetele se alungesc, mersul se compune cu repeziciune, până ajung să fie percepute drept sacadate. Universul spitalicesc e ghicit în primă fază: îngrijirile medicale sunt refuzate, halatele sunt puse cu forța pe umerii care nu le doresc, mișcărilor sunt fragmentate, aproape de necontrolat.

Momentele de respiro sunt cele în care se instaurează aparent echilibrul și albastrul fals-liniștitor din fundal însoțit cu muzica clapelor de pian. Alinarea pare a fi posibilă numai în gheața-memorie care nu mai slujește, însă, decât glisării. Profunzimea glasului care poartă textul poetic aduce chiar mai multă tulburare. Neputința e încrustată în ființa care vorbește, fiul asistă devastat la stingerea mamei și nu știe cum să trăiască această nouă realitate. Proiecția care se creează în fundal amplifică pulsunile fiziologicului, ale bolii care se răspândește nemilos.

Construirea discursului pleacă de la simplu la complex, adăugând cu fiecare frază straturi noi de suferință și nevolnicie. Fiecare adăugire e o ramificație a durerii: "Aș vrea să-mi pot lua rămas bun de la ea. Aș vrea să învăț să-mi iau rămas bun de la ea. Nu vreau nimic altceva decât să învăț cum ea știa să-mi iau rămas-bun de la ea. De la ea care nu mai știe cine e. De la ea, care nu mai știe cine sunt. Aș vrea să-i spun cât de mult o

iubesc și să învăț să-mi iau rămas-bun. Mama a uitat că m-a născut și se miră când mă vede în salon". Repererele sunt inutile. Apropierea e cea care mai poate asigura continuitatea unui timp care se construiește fără rezerve, fără trecut, fără punți, fără de urmare; are "luciditatea de diamant a iubirii care nu are trecut, nu are viitor, numai ceva imprecis și imperial, un fel de prezent care nu e, în nici un caz, trecerea de la trecutul imediat la imediatul-viitor. Un fel de prezent în care totul e încă posibil".

Boala e cea care se așterne ca o ceață, adjudecându-și identitatea întreagă. Alungarea ei, pare a fi posibilă doar într-o lume onirică, în care lupta mai poate fi dusă, dar nu și câștigată. Iar apoi, alunecările memoriei sunt transferate în text. "Mâna mea galbejită e un fluture mort care încă se zbate și moare", spune mama, "Mâna ta-i o minune", răspunde fiul care e lăsat din nou în impas, pus față-n față cu întrebarea "Oare așa-s toate minunile?" Dialogul e recompus cu infinită iubire, se țese dintr-o înduioșătoare simplitate, din ludic și poezie.

Alzheimer-ul lasă două identități despărțite care seamănă totuși ca două picături de apă. În lupta cu afecțiunea, trupul devine siluetă și apoi umbră. Siguranța e înlocuită cu băjbăirea, energia cu lipsa de vlagă, cu ralantiul. Foile zboară, diafanul își deschide larg aripile și acoperă atât limbajul corpului, cât și pe cel transpus în cuvinte: "Mama mea mă privește de altundeva. Dintr-un altundeva care mă absoarbe și zice apoi cu felul acela al ei nou de-a vorbi numai din priviri fără să-și miște buzele: visez și în visele mele nici câinii nu mă mai latră [...] pentru că nu trece nimeni pe stradă". Bucățile de gheață se măresc, muzica amintește de bătaile clopotului, blocurile de gheață și halatele se acumulează, intensitatea crește. Dozatorul de morfină este, ni se spune, printre creațiile lui Dumnezeu, cele pentru care îi mulțumim.

Paravanele se deschid precum cerurile, dungile verticale ne indică direcția, lumina este aproape ireală, trupurile urcă o scară a lui Iacob dublată de lumină, de pe care cad, repornesc, se agață de fascicule, înfăptuiesc *marea trecere* — într-o imagine desăvârșită. "Lumea-i atât de frumoasă, spune mama mea". *Vertij* este o mărturie tulburătoare, un memento copleșitor despre viață și dragoste, despre viață și boală, despre viață și moarte. Un spectacol care te lasă fără cuvinte, fără respirație, dar cu un preaplin de emoții. Cu *Vertij* inima îți sare o bătaie, nodul se instalează în gât și nu mai pleacă de acolo, lacrima se furișează în colțul ochiului.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMANIA

FILIALA TIMIȘOARA

27 mai. La întâlnirea aniversară consacrată doamnei Liliana Ardelean a fost lansat romanul său, *Diva*. Au vorbit despre cărțile sărbătoritei Claudiu Ardelean, Mihaela Dragomir Filimonescu, Vasile Bogdan, Maria Nițu, Cornel Ungureanu, prieteni și colegi ai scriitoarei.

3 iunie. Marcu Mihail Deleanu, Cornel Ungureanu, Nicolae Sârbu, Paul Ehling, Ion Jurca Rovina, Eugen Bunaru și, desigur, Gheorghe Jurma au vorbit despre *Reșița literară*, enciclopedie și dicționar realizate de Gheorghe Jurma

10 iunie. A avut loc lansarea volumului *Literatura Banatului. Metamorfozele personajului* de Dorin Murariu. Despre exegeza autorului au vorbit Alexandru Ruja, Paul Eugen Banciu, Mircea Pora, Eugen Dorcescu, Viorel Marineasa și Cornel Ungureanu.

CUM E TURCUL, ȘI PISTOLUL DANA CHETRINESCU

Deși telenovelele turcești pe care ni le oferă cu multă generozitate posturile de televiziune din România în ultima vreme ne arată negru pe alb că orice demn urmaș al lui Osman și-ar da și viața pentru femeia iubită, iată că realitatea de la Ankara este diferită de plâsmuirile studiourilor cinematografice de pe malul Bosforului. Un șofer de camion, cetățean responsabil, a depus plângere împotriva soției, cu care era împreună doar de trei ani, pentru că aceasta îl înjurase în repetate rânduri pe președinte¹.

Tinta supărării nevestei, Erdogan, și-a atras mai multă antipatie decât simțăminte favorabile din partea turcilor, printre altele și pentru că nu suportă nicidecum să fie criticat. Având, chipurile, un rol pur decorativ și simbolic, președintele a reușit totuși să dea o lege prin care oricine are ceva de comentat la adresa lui riscă pedeapsa cu închisoarea. Dovadă că această lege nu este doar praf în ochi stă pătania fostei Miss Turcia². Această frumusețe, marșând excesiv pe sloganul concursurilor de domnișoare prezentabile, pacea mondială, s-a gândit să-i spună vreo două lui Erdogan pe Facebook. Fan moderat al rețelei de socializare, dar iubitor de sine din cale-afară, domnul Recep Tayyip a depus plângere penală (în cei doi ani de când ocupă fotoliul prezidențial, a mai făcut acest lucru de 2000 de ori, mulțumită legii mai sus pomenite). În consecință, Miss Turcia a primit 14 luni de închisoare, din fericire cu suspendare, ca să se învețe minte.

Președinții sunt un lucru delicat, ca și politica, de altfel. Vedem asta zilnic în jurul nostru. Îmi amintesc că ceea ce pare o glumă turcească aici nu era departe de realitățile românești la începutul anilor 90, când alegerile prezidențiale puteau stârni patimi formidabile în sânul unei familii, puteau strica prietenii de-o viață, ruina căsnicii, dezmoșteni copii. O caricatură din ziarul tranziției arăta, cu două decenii în urmă, un camping de proaspăt însurații. Dacă, din corturile americane, germane și franceze se auzeau șoapte de amor, în tot atâtea limbi ale mapamondului, cortul românesc era iremediabil scindat în două "– FSN! – Ba PNȚ!!" Nu aș îndrăzni să spun că *I love you* a înlocuit mai târziu fără drept de apel *Aripa tânără* a liberalilor, pentru că despre maturitatea politică a cetățenilor noștri aș prefera să tac. Mai degrabă aș spune că pomeniții cetățeni s-au blazat suficient ca să se întoarcă la mai sănătosul, chiar dacă fumatul, *Make love not war* care, pare-mi-se, ar putea fi lejer schimbat pe *Keep calm and carry on*, slogan britanic astăzi la fel de scos din context și întors pe dos ca și fratele său mai mic american.

Blazați fiind, îi pot înțelege mai greu pe turcii degrabă vărsători de sânge de nevestă în numele devotamentului pentru președinte, decât, de exemplu, pe guatemalezii care, văzând că nu izbutesc nicidecum să combată corupția generalizată, s-au pus pe un râs isteric. Și au ales, în consecință, un președinte, comic TV de profesie. Ca să înțelegeți, e ca și cum românii, sătui de aceeași corupție, l-ar fi ales nu pe Bulă, cu care au votat în secret decenii la rând, ci pe Mugur Mihăescu (aka Garcea de la Vacanța Mare). Vă rog să nu interpretați greșit această comparație: dacă, prin absurd, Mugur Mihăescu ar fi contracandidat-o, în duminica alegerilor locale, pe doamna Firea la primăria capitalei, nu știu dacă Robert Turcescu ar mai fi visat la un viitor de aur. Dar, pentru că nu posed buletin de București, mă întorc la președintele guatemalez, pe numele său de scenă Jimmy Morales. Deși platforma cu care a candidat a avut doar șase

pagini, relația sa cu electoratul a fost asigurată.

De 15 ani, serialul TV *Moralejas*, în care joacă Jimmy împreună cu fratele său, se bucură de mare succes, nefiind cu totul irrelevant faptul că președintelui îi vine ca o mânășă rolul de țărănoi perfect și, uneori, acela de negresă grasă și urâtă. Meditând pe marginea acestui din urmă detaliu, nu pot să nu constat că moda *political correctness* în campaniile prezidențiale este cu totul depășită, de la casele mici, guatemleze, până la casele mari (și albe). Dând târcoale acestui din urmă lăcaș, se remarcă nu un comic de profesie, deși numai străin de entertainment nu este el, cineva care nu a jucat cu mască și perucă de Big Mamma, dar a avut numeroase opinii ne-echivoce pe subiecte adiacente jocului în *blackface*. Mai grav, cred, este faptul că, acolo unde Morales s-a apărut, declarând că rolul de Black Pitaya, care a reușit să lanseze pe piață o marcă de șampon, este cunoscut și acceptat de comunitățile indigene din țară³, candidatul american care poate vinde și cumpăra orice, dar nu va reuși în veci să lanseze un brand de șampon de păr, decât dacă frizerul său ia unele măsuri radicale, pare să se sinchisească prea puțin de miza corectitudinii politice.

Vi se pare că Erdogan este misogin, dacă aruncă după gratii femeii cu opinii ferme sau decretează că orice turcoaică, soție islamică de nădejde, trebuie să facă patru copii, pentru că patru este cifra desăvârșirii⁴? Dar ce ziceți de asta? Trump a declarat, la un moment dat, că sarcina este, în mod cert, un inconvenient la locul de muncă. O fi minunat pentru mamă și soțul acesteia să aștepte un prunc, dar pentru șef e o mare bătaie de cap. Rugat să explice mai în detaliu, Trump nu s-a lăsat îmbiat de două ori. A precizat că statul american trebuie să fie atent cu indemnizațiile de creștere a copilului, pentru că plata lor l-ar putea face mai puțin competitiv⁵.

Nu e de râs, desigur, dar să ne întoarcem, după această amplă paranteză, la comicul nostru din Guatemala, pentru a face câteva comentarii – sper, oportune – despre relația dintre comedie și politică. Ah, nu în sensul de farsă, ci în sensul strict al popularității în creștere a unei noi clase, de fapt apolitice, de profesioniști care, totuși, nu sunt tehnocrați. Ei sunt candidații actori de comedie care reușesc în competiții electorale cu miză mare. Pe lângă zisul Morales, îl mai avem și pe primarul Reykjavikului, Jon Gnarr, care, deși nu a rezolvat de unul singur criza economică din țară, a descoperit frunțile înnegurate ale islandezilor în pragul falimentului. Un comic englez, reprezentant al Patridului Laburist și hotărât să câștige alegerile ca Lord Primar al Londrei în 2020, crede că actorii ca el vor intra cu zecile în politică în viitorul apropiat și vor avea mare succes. Psihologul britanic Jo Silvester⁶ pune priza la alegători a comicilor pe seama unei inteligențe emoționale crescute și a unor abilități retorice mai bine antrenate.

Nu știu dacă Erdogan ar da doi bani pe ideile psihologilor. Dar o coaliție între Miss Turcia și soția șoferului de TIR care l-ar propulsa spre glorie pe rivalul de moarte al președintelui, actorul care a îndrăznit să-l înfățișeze pe Suleyman Magnificul bând vin și iubind femeile, spre deliciul Balcanilor și disperarea lui Recep Tayyip, ar primi aplauze și ovații prelungite la scenă deschisă.

1 *Hotnews*, 22 februarie 2016.

2 *Renașterea bănăteană*, 2 iunie 2016.

3 *The Independent*, 13 ianuarie 2016.

4 *The Independent*, 30 mai 2016.

5 *The Independent*, 27 mai 2016.

6 *The Independent*, 13 ianuarie 2016.

TURCUL LUI ERDOGAN CIPRIAN VALCAN

"Exasperat să își audă soția jignindu-l pe Recep Tayyip Erdogan la fiecare apariție televizată, un șofer de camion din Turcia a depus plângere împotriva soției sale pentru insultă adusă președintelui, a relatat luni ziarul pro-guvernamental *Yeni Safak*, citat de AFP. Ali D., 40 de ani, care se căsătorise cu G.D în urmă cu trei ani, îi cerea mereu soției să nu îl mai înjure pe președinte. Enervată, aceasta i-ar fi spus: "Înregistrează-mă și depune plângere oficial". Ceea ce acesta a și făcut, depunând la dosar înregistrări audio, ca probe, în fața justiției din Izmir. "Am tot avertizat-o, am întrebat-o de ce face asta. Președintele nostru e bun și a făcut lucruri bune pentru Turcia", a spus Ali D., pentru *Yeni Safak*. De când a fost ales președinte, în august 2014, Erdogan, criticat pentru deriva autoritară, a multiplicat plângerile în justiție pentru "insulte", vizând de la oameni simpli până la artiști și ziarști. "Chiar dacă ar fi tatăl meu cel care îl injură pe președinte, nu l-aș ierta și aș depune plângere", ar fi spus Ali D. Soția șoferului, în vârstă de 38 de ani, s-a adresat și ea justiției: pentru a cere divorțul". (*Hotnews*, 22 februarie 2016).

Ali D. nu era un șofer tocmai obișnuit. Tatăl lui fusese profesor de istorie, așa că el avusese la dispoziție o bibliotecă bogată și apucase să citească încă din copilărie zeci și zeci de tomuri despre faptele glorioase ale marilor sultani turci. Se împăca foarte greu cu prezentul prea puțin demn de o tradiție atât de prestigioasă și îl acuza cu vehemență pe Atatürk că stricase totul, lăsându-se atras de mirajul eficacității Occidentului. Convins că turcii nu pot fi maimutele europenilor, ci trebuie să trăiască la fel ca pe vremea falnicului Osman, Ali a avut parte de o tinerețe dificilă, fiind adesea interogată și bătută de polițiștii de la Izmir. Socotit un inamic al laicității statului turc, a ajuns de mai multe ori la închisoare, ceea ce l-a împiedicat să studieze la Universitate, așa cum și-ar fi dorit. A găsit în cele din urmă o slujbă ca șofer de camion și transporta în fiecare săptămână saci cu ciment spre Trabzon, Erzurum și Malatya. Nu renunțase însă la lecturile despre istoria Turciei și nici la înfălmirile cu o seamă de cunosători ai Coranului ce îi împărtășeau opiniile. Nu avea nici o îndoială că grație unor oameni asemenea lui Turcia avea să fie din nou mare, zdrobindu-și treptat vrăjmașii și provocând panică în mințile fanodiștilor ce se plimbau precum niște claponi pe marile bulevarde ale capitalelor europene.

Convingerile lui Ali erau ferme, voința lui - de nestrămutat, inteligența lui - mai tăioasă decât cele mai meșteșugite pumnale. Cu toate acestea, Ali nu era deloc fericit, fiindcă somnul îi era bîntuit de un teribil coșmar: retrăia noaptea de noaptea cel mai umilitor episod din istoria marelui imperiu al osmanliilor, cele opt luni de captivitate ale lui Baiazid Ildırım în cușca de fier special construită pentru el la porunca lui Timur Lenk. Devenea în fiecare noapte Baiazid, își simțea lanțurile grele de aur atîrnându-i la mîini, suporta privirile batjocoritoare ale paznicilor ori ale simplilor trecători, înfuleca bucățile de carne aruncate pe jos în preajma lui de parcă ar fi fost hrana unui câine netrebnic, atîngea barele de fier ce-l înconjurau din toate părțile și-și izbea capul de ele, sperînd să-și sfărîme craniul și să scape astfel din cușcă. Nu reușea niciodată să moară și rușinea ce-l cuprindea era atât de intensă încît îl făcea de fiecare dată să se trezească din somn. Era din nou Ali, în patul său de la Izmir sau în drum spre Malatya, Erzurum și Trabzon, Ali incapabil să scape de imaginea umilînței lui Baiazid.

Coșmarul s-a repetat fără întrerupere mai bine de zece ani de zile pînă cînd Ali a fost îndemnat de prietenii săi cei mai apropiați să meargă la un miting electoral al premierului Erdogan. Neîncrederea lui față de politicieni, în care vedea doar niște discipoli creduli al diavolului Atatürk, dușmani fanatici ai măreției vechiului imperiu, l-a făcut să refuze multă vreme. În cele din urmă, a acceptat. A fost de ajuns să-l asculte o singură dată pe Erdogan pentru ca totul să se schimbe: coșmarul a încetat și nu l-a mai visat niciodată pe Baiazid în cușcă. Din acel moment, Ali a început să creadă că numai Erdogan va putea să redea gloria Turciei, numai el va putea să arunce în neant nefasta moștenire kemalistă. Fericirea lui Ali a fost însă repede întunecată din pricina imprudenței de a se fi căsătorit cu o femeie a cărei conduită nu fusese verificată de niște adevărați cunosători ai Coranului. Soția lui era tot o maimuță a europenilor și asta se vedea în ura pe care i-o purta eroului său, marelui Erdogan.

Ali s-a abținut cu greu să n-o snopească în bătaie, mulțumindu-se s-o afurisească strașnic. Îngrijorarea lui a crescut după ce a visat de cîteva ori că își ucide nevasta cu un cuțit primit de la tatăl său și îi aruncă trupul la intrarea în Erzurum. Nu avea de gînd să-și petreacă viața în închisoare, așa că a hotărît că trebuie să scape cît mai grabnic de femeia ce reușise să-l scoată din minți. A înregistrat-o în timp ce-l înjura pe Erdogan și a depus toate dovezile la procuratura din Izmir. Iar după ce avea să se pronunțe divorțul, spera să se căsătorească cu o turcoaică adevărată, pregătită să-i facă șapte băieți ce vor semăna leit cu el...

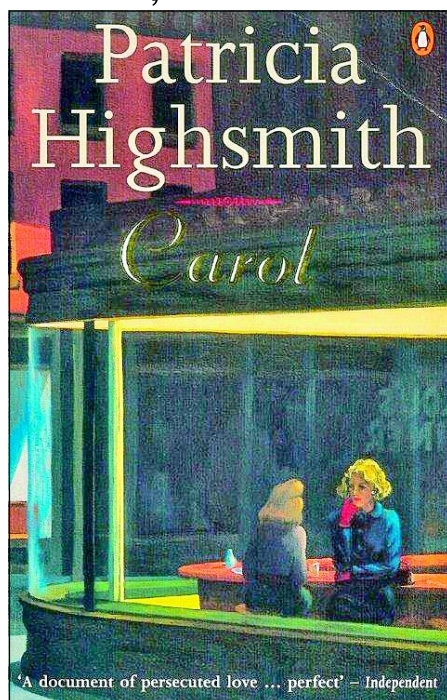
CHATEAUNEUF-DU-PAPE: INTRE NEW YORK ȘI NEBRASKA CRISTINA CHEVEREȘAN

Pe Patricia Highsmith o cunoașteam, ca mai toată lumea, din zona *thriller*-elor psihologice, adeseori ecranizate și puse în scenă cu succes. Pentru generația mea, adaptarea *Talentului domn Ripley* (care, în 1955, îl prezenta publicului pe Tom Ripley, protagonist, apoi, al unei întregi serii), cu Matt Damon în rolul principal, e cea care pus-o pe americană pe lista de lectură, în vreme ce Hitchcock i-a intrigat pe părinți cu versiunea cinematografică plină de suspans a cărții ei de debut, *Străini în tren*. Nu știam, însă, de *Prețul sării*, roman publicat în 1952 sub pseudonimul Claire Morgan. Procedura nu e deloc surprinzătoare dacă luăm în considerare perioada de maxim conformism al societății americane postbelice, în plină revenire la "visul american" și propagare de clișee motivaționale, unită în jurul nucleului teoretic indestructibil al familiei. O carte nu doar îmbibată în erotism, ci și axată pe o poveste de dragoste "convențională", între două femei, ar fi putut condamna cariera scriitoricească a lui Highsmith, căreia i-au trebuit aproape patru decenii să își asume la scenă deschisă p/maternitate manuscrisului republicat în anii '90 drept *Carol*.

SUA, New York. Magazinul universal Frankenberg, "organizat atât de asemănător cu o închisoare încât din când în când o speria gândul că făcea de acum parte din el". Cine e ea? Therese Belivet, tânără crescută fără afecțiune părintească, aflată în căutare de slujbă în domeniul său de pregătire, dar și, evident, de sine. Implicată într-o relație cu un bărbat pe care așteaptă să se lămurească dacă îl poate iubi înainte de a-i accepta cererea în căsătorie, dar simțind că un ceva, nedefinit, lipsește. Iritată de consumerism, de regulile absurde ale comerțului în care nu-și găsește locul (e artistă, creează decoruri pentru piese de teatru sau filme), de dezumanizarea maselor care-și caută, demonstrativ, validarea în achiziții stereotipe. Apreciază detaliile, face gesturi mărunte împotriva rutinei, a așteptărilor rigide, încercând să înfrumusețeze existența proprie și pe a altora. Într-o zi, la standul său își face apariția Carol Aird: rafinată, sofisticată, eterică - o viziune. Therese e fascinată.

Ani mai târziu, Highsmith avea să își mărturisească sursa de inspirație: un episod similar, urmat de o fantezie dezlănțuită pe hârtie în seara de după întâlnirea cu misterioasa blondă. Rezultatul? Un roman total diferit de stilul consacrat al autoarei, un deschizător de drumuri, o carte-confesiune încheiată, revoluționar, cu promisiunea unei împliniri în cuplu. Dacă pasiunea dintre cele două femei e redată pe cât de inechivoc, pe atât de delicat, înlocuind suspansul *thriller*-ului cu tensiunea unui "romance" greu de articulat din adevăruri de nespun, efectul scrierii pare să fi depășit imaginația, incertitudinile, temerile înseși autoarei. Copleșită de scrisorile admirative sosite la editură pe numele cu care semnase volumul, "Morgan" explica ulterior contextul pentru cei care ar putea considera peregrinarea protagonistelor cu mașina prin varii state americane, despărțirea dramatică și regăsirea sugerată de ultimele paragrafe drept banale, neconvingătoare, timide sau pur romanțioase:

"Tânără mea protagonistă, Therese, poate părea o florică fragilă în carte, dar

să nu uităm că vorbim despre o perioadă în care barurile *gay* se aflau răspândite pe după uși întunecate în Manhattan, iar cei ce doreau să le frecventeze coborau din metrou cu o stație înainte sau după cea potrivită pentru a nu deveni suspecti. Ceea ce a plăcut la *Prețul sării* a fost faptul că prevedea un final fericit pentru ambele personaje principale sau că, cel puțin, urma o încercare de viitor împreună. Înaintea acestei cărți, pentru devierea de la normă, bărbații sau femeile de orientare homosexuală din scrierile americane erau pedepsiți să își taie venele, să se înece într-un bazin, să treacă la heterosexualitate sau să se scufunde - însingurați, nefericiți, izolați - într-o depresie egală cu iadul¹. Pe fundalul unor ani '50 faimoși pentru convenționalism, conservatorism, opacitate la orice altceva decât fericirea de ilustrată color, aventura cu potențial de relație de durată dintre Therese și Carol capătă proporții simbolice.

Scopul Patriciei Highsmith nu e deschis militant, ea neconturând cu tușe groase lesbianismul, ci preferând studiul fin al reacțiilor, emoțiilor, privirilor aferente unei îndrăgostiri. Secretomania impusă, tabu-ul implicit, reținerea nu fac decât să adauge o notă aparte combinației de subtilitate și abandon, raportului de forțe și de sentimente interzise dintre femei. Citită nu o dată în cheie psihanalitică drept variantă *gay-chic* a *Lolitei* lui Nabokov (deși Therese are, totuși, nouăsprezece ani, nevoia de inițiere și seducție, alături de atracția incontestabilă, nu pot fi trecute cu vederea), cartea plasează ineditul, obsesia, inevitabilul în contextul unei combinații de răsfăț urban, evadare rurală și dramă casnică. Stilul lipsit de ornamente inutile al scriiturii, tonul dulce-amăru, suspansul unei urmăririi cu mașini, arme și detectivi de la care autoarea de *thriller* nu se poate abține, echilibrul din triada *trădare-gelozie-compromis* sunt elemente ce ajută romanul să treacă dincolo de senzaționalismul iubirii ilicite. Devenită titlu clasic al literaturii LGBT din America, *Prețul sării/Carol* merită citită pentru curaj și, pe alocuri, pentru frumusețea în surdină a prozei.

¹ <http://www.telegraph.co.uk/film/carol/patricia-highsmith-price-of-salt-novel/>

IUBIRI DAMNATE: CAROL ȘI ADELE ADINA BAYA

Proiectat în premieră la începutul Festivalului de la Cannes de anul trecut, filmul *Carol* a cucerit o mare parte a criticii de pe Croazetă și a fost pronosticat rapid și entuziast drept câștigător aproape sigur al unuia dintre trofee. În fond, n-ar fi fost prima dată când expunerea unei povești de "iubire interzisă" între două femei ar fi câștigat atenție. Cu doar doi ani înainte, filmul *La vie d'Adele/Blue is the Warmest Color*, în regia lui Abdel Kechiche, făcea furori și era recompensat cu Palme d'Or. Însă deși conectate în ceea ce privește tema abordată, cele două filme diferă substanțial. Nu doar fiindcă filmul lui Kechiche e plasat în Franța contemporană, iar *Carol* - în New York-ul anilor '50. Ci mai ales prin maniera de dezvăluire a poveștii, miza scenariului și jocul actoresc.

Love story cu două protagoniste feminine, expus discret prin ochiul regizoral al lui Todd Haynes, *Carol* e plasat cu suficient timp înainte de ascensiunea mișcării LGBT. Mai exact, în mijlocul unui patriarhat atotputernic, unde aversiunea față de homosexualitate e de la sine înțeleasă. În acest decor ostil față de orice deviere de la norma conservatoare, se leagă o relație între Carol (Cate Blanchett) și Therese (Rooney Mara). Rafinamentul și mina sofisticată a celei dintâi - femeie de vârstă mijlocie, mereu coafată impecabil și înconjurată de aura discretă a unui parfum scump -, se întâlnește cu alura ingenuă, carismatică prin simplitatea ei, a celei de-a doua. În vreme ce Blanchett cucerește prin capacitatea de a reda o tristețe dezintegrantă ascunsă sub ținuta impecabilă și machiajul fără greș, Rooney Mara surprinde printr-o prospețime rară, ce amintește de Audrey Hepburn tânără.

Ambele se lasă în mrejele unui *coup de foudre* inițial improbabil, al unei dulci nebunii ce devine acaparatoare. Relația se sudează rapid, dar nu erotismul este cel ce o domină. Spre deosebire de *La vie d'Adele*, unde regizorul pătrunde cu camera în dormitorul celor două iubite și oferă privitorului minute lungi de o lascivitate aflată la limita pornografiei, Todd Haynes tratează cu mănuși subiectul sexualității. Pentru mai bine de jumătate din film, Carol și Therese (doar) se curtează una pe alta. Se cunosc, se apropie, se amușină, își fac loc una în sufletul alteia. Scena de dormitor vine destul de târziu și nu are mai nimic din spectacularul și exhibiționismul lui Kechiche.

Poate cel mai evident punct comun între cele două scenarii e redarea poveștii ca pe una de dragoste universală, fără sublinieri inutile ale faptului că nu avem de-a face cu un "el" și o "ea". Adică schițarea cu detalii a acelei pierderi temporare a minții și, mai ales, a efectului răvășitor pe care îl are finalul inevitabil al relației. Consumate de o pasiune extrem de intensă, personajele rămân golițe de sens la finalul ei.

Experimentează o durere profundă, nimicitoare. Pe care povestea regizată de Todd Haynes - pornind de la romanul *The Price of Salt* de Patricia Highsmith - încearcă să o dreagă cumva, spre final. Dar nu reușește să o facă într-un mod prea verosimil. Poate tocmai încercarea aceasta de a forța un happy-end într-o poveste care e evident că nu are cum să fie fericită devine responsabilă pentru faptul că, în ciuda predicțiilor, *Carol* nu a primit premiul cel mare la Cannes.

L-a luat însă pe cel pentru interpretare feminină, decernat lui Rooney Mara. Deși nu se află în centrul poveștii, ci face mai degrabă parte din apanajul de detalii narative care ne ajută să o înțelegem pe Carol, personajul interpretat de Mara acaparează atenția discret. Lipsa unui orizont clar, naivitatea și nesiguranța, incapacitatea de a spune "nu" - toate trimit către o personalitate încă slab conturată, care, în mod paradoxal, atrage priviri și aprinde dorințe. Care fascinează prin juxtapunerea cu aparenta siguranță de sine a lui Carol, femeia ce o cucerește.

Deși regiei și jocului actoresc le lipsește naturaletă de film documentar cu care Abdel Kechiche își dezvăluie povestea în *La vie d'Adele*, *Carol* oferă o privire plină de revelații în adâncurile tulburi ale sufletului feminin. Printre porniri contradictorii, suferințe mutilante și decizii autodestructive asumate. "Spune-mi că știi ce faci", rostește rugător confidenta lui Carol la un moment dat. "Nu știu. N-am știut niciodată", vine răspunsul acesteia. Orbirea temporară și râvna cu care se aruncă în gol cele două personaje din *Carol* sunt schițate cu eleganță și empatie de regizor. Deși pe ici, pe colo stângaci în felul în care își dezvăluie indiciile, scenariul e suficient de bine structurat pentru a pune în valoare calitățile interpretative ale celor două actrițe. Și pentru a te face să experimentezi de foarte aproape sușurile și coborâșurile unei iubiri damnate.

TUR DE ORIZONT CRONICA MĂRUNTĂ ANEMONE POPESCU

Am citit cu interes în *România literară* (nr.7) interviul pe care Iulian Boldea i-l ia Gabrielei Adameșteanu și care are titlul *Crezul meu literar a fost și este să nu mint* ••• Am descoperit în dialogul dintre cei doi o profesiune de credință a doamnei Adameșteanu, pe care o redăm în cele ce urmează, fiindcă definește un important scriitor român și, totodată, poate fi... mimată de și alții. Gabriela Adameșteanu: "Scriitorul trebuie să fie, în primul rând, scriitor. Iar ca om, să fie ce vrea. Și ce poate. Martor al timpului său este vrând-nevrând. Am admirat, la sfârșitul anilor '80, curajul disidenților, dar am observat, apoi, că scriitorii disidenți făcuseră gestul de curaj pornind mai ales de la nemulțumirea legată de piedici puse în calea reușitei literare, decât dintr-un proiect coerent pentru țară. Cei care veneau din zona științifică aveau, după părerea mea, un proiect mai generos. Nu cred că scriitorul trebuie să devină un activist/luptător pentru drepturile semenilor, dar dacă se întâmplă să fie, și se angajează într-o direcție bună (fiindcă s-a întâmplat și situația inversă) cu atât mai bine. Pentru mine, cuvântul competiție nu are nici o legătură cu literatura, așa cum o văd eu. A vorbi despre competiție continuă este, după părerea mea, o provocare de adolescenți. Ce fel de competiție poate exista între scriitorii care își construiesc opera în singurătate? Competiția o instalează directorii de marketing, criticii literari etc. Nici o competiție cu mine însămi nu are vreun sens: e absurd să vreau să scriu o carte care să fie mai bună decât alta. Vreau să găsesc forma prin care să spun ceva anume, asta este strădania mea, și ea nu are nici o raportare la mine sau la un coleg de literatură."

CU CE ÎI SADE BINE CALATORULUI

Dan Perjovschi continua să publice în revista 22 un fel de jurnal de călător, *Hai-hui prin câteva aproape capitale culturale europene*. Artistul vizual este un excelent observator urban și un foarte bun cunoscător al hărților culturale din orașele românești, nu cu puține dintre ele având contact direct. Cine nu crede, să dea o fugă până în Brașov, ca să... verifice "spusele" lui Perjo: "Marea problemă culturală a Brașovului e Poiana Brașov, așa cum a Constanța e Marea Neagră. Toate resursele și energiile sunt consumate de pârtii de schi, hoteluri, cluburi, vedete tunate și kitsch fioros. Pentru cultura pe bune rămâne ce cade de pe Tâmpa. De-aia Brașovul a ratat lista scurtă a orașelor candidate la *Capitala Culturală*. Cică proiectul era cu muniți și cerbi și gondole. N-am avut puterea să citesc aplicația, că noul limbaj de lemn cu industrii culturale mă doboară la fel ca și vechiul limbaj de lemn de Epocă de Aur. Brașovul este un oraș mișto (chiar așa răsucit și de comuniști și gentrificat de capitaliști), care a avut norocul să-și salveze Centrul Vechi, piața și catedrala, în jurul cărora a crescut orașul și unde se întâmplă tot, de la *Cerbul de aur* la *Revoluția din Decembrie* sau *Festivalul Berii* de acum. Concentrarea asta în Centru e o problemă, dar, după cum ați citit în *Hai-hui*-ul precedent, proiecte precum *Zilele Mănăsturului* la Cluj sparg blocada și ne democratizează cultural orașele. Brașovul are înfipt în mijlocul pieței *Muzeul de Istorie*... și nu vă mint când vă zic că

unde, prin 1994, am expus în el împreună cu un grup de artiști, la vremea aia tineri. Era, așa, un cântec de lebedă al vechiului *Atelier 35* și al aerului revoluționar post-1989. Atunci, clădirea era singurică și gri în mijlocul unei piețe goale, acum e colorată, în mijlocul unui vacarm de terase și turiști guralivi. Dacă prin 1994 era posibil, ca artist contemporan, să expui la Muzeu (cu Grăur, cu Mihălițianu), după aia, nu. 20 de ani de pauză. Eu, care sunt hiperactiv și prezent la aproape tot ce mișcă în artele vizuale naționale, n-am mai auzit nimic de Brașov. Nici de expoziții, nici de prezentări, nici de nimic."

SPECTACOLUL ȘI CRITICII SAI

Unul dintre cei mai valoroși critici literari actuali, Ion Buzera, publică în *Mozaicul* o cronică la o carte ce a apărut la începutul acestui an. Am desprins din textul criticului craiovean două fragmente pe care le folosim ca argumente în favoarea lecturii cărții cu pricina, dar și ca să aflăm ce mai înseamnă actul critic azi. Mă rog, e o propunere: «O carte extraordinară, de un patetism care nu mai ține cont nici măcar de posibilele pagube "colaterale" (acelea, bunăoară, ale inflamației cvasi-ridicole), oarecum "programatică", cu unele nervaturi de tip "manifest", dar mai ales acut nostalgic și de o actualitate torturantă este *Civilizația spectacolului* (Editura Humanitas, 2016, 227 p., traducere din spaniolă de Marin Mălaicu-Hondrari) a lui Mario Vargas Llosa. Nu știu cum face (de fapt, încep să mă prind!), dar acest scriitor are o grandoare a lui chiar și atunci când emite prostioare, banalități etc.

[...] Din punctul meu de vedere (și nu numai al meu), Mario Vargas Llosa însuși este un postmodern, unul care ține de această din urmă încercătură. "Recunoașterea implicită a unei vieți dedicate literaturii" (p. 211) înseamnă, așadar, și participarea la o schimbare (uriasă și benefică) în scrierea și interpretarea acesteia, fapte petrecute în ultimele cinci-sase decenii, adică tocmai acelea care sunt obiectul tirului dezlanțuit al lui Llosa. Nu e totul catastrofal, dimpotrivă. De exemplu, pentru mine, critica literară, aceea despre care spune că "a dispărut" (pp. 34-35), intrând și într-o ușoară contradicție (justificată de impetuoșitatea expunerii) cu sine, pentru că în altă parte scrie că "a ajuns să înlocuiască opera de artă, să devină rațiunea ei de a fi" (p. 84), este cea mai bună modalitate de a asuma rezistența în fața tsunami-ului (decu pare incredibil poți, da, să i te opui!) reprezentat de industria divertismentului: să scrii cât mai corect te lasă conștiința despre cărțile pe care le citești, să nu dezertezi, să nu cocoloșești (stilistic sau în alt fel) verdictul, să nu promovezi mediocritățile, nici măcar pe cele cu "funcții" (sunt și așa destul de urgite!), să eviți emfaza, să argumentezi precis etc. (Vezi și inubliabilul paragraf de la p. 93, prea extins pentru a-l mai cita aici).

Sunt de părere că aceia care trădează (și numai cine nu vrea nu-i vede) principiile acestei arte supreme sunt precum bucățelele fragede de lemn duse la vale de curentii "principali" – nu-i așa? – ai lumii de azi.»

ROȘIORII DE VEDE

* Parcă scriitorii români iau distanță din ce în ce mai mare unii de alții. O revistă importantă organizează sărbătoriri ample consacrate lui Norman Manea, cu invitați iluștri, cu omagii care nu uită candidatura la premiul Nobel. A împlinit 80 de ani, e un clasic. Sunt recitate cu iubire romanele, scriitorul apare în ample reportaje la televiziune. Ei, scrie supărat un autor al unei *Istории a literaturii române contemporane* într-un important ziar, omagiatul Norman Manea e un mediocru, are talent puțin și nu știe cum se cuvine limba română! Se dau citate care să ilustreze nefericita pagină!!!

* Una dintre cercetările de seamă ale ultimului moment al istoriei noastre literare este cartea lui Ferencz István, *Arghezi – Ergezi*, ediție bilingvă, care lămurește originile mamei și ale numelui. Este o carte importantă care invită (și) la o nouă lectură a marelui scriitor. Cum începe prima poezie din *Cuvinte potrivite*, celebrul *Testament*, cea care a deschis un șir de căi de lectură a restului? "Nu-ți voi lăsa drept bunuri, după moarte./ Decât un nume adunat pe-o carte./ În seara răzvrătită care vine./ De la străbunii mei până la tine". Cine sunt "bătrânii" poetului care au suferit prin răpi și gropi adânci? Nu e cazul să salutăm cartea, ofertă importantă pentru studiul literaturilor Europei Centrale? Și al literaturii române? Literatură în care "tănuirea originilor" a stimulat "creșterea operei"? Întemeierea și împlinirea ei?

* Cărțile cu prieteni nu lipsesc din literatura română. La 50, 70, 75, 80 de ani au fost realizate de prieteni ediții speciale ale revistelor de cultură, volume omagiale, întâlniri. De la marii profesori la scriitorii de seamă, unii s-au bucurat de o atenție deosebită din partea prietenilor. ••• Nu numai la vârstele norocoase, ci și la felurile întâlniri, unii scriu cu atenție despre prieteni. Gheorghe Pârja ne oferă un masiv volum, *Livada cu prieteni și alte împrejurimi*. Apărut în 2011 la Baia Mare, fără mari șanse de a ieși dincolo de Baia Mare. Dar cu șansa de a scrie cu entuziasm despre cei ce au trecut și trec prin Maramureș. Gheorghe Pârja a organizat la Desești, satul său, al părinților săi, "Tabăra de la Desești", unde invită poeți, dar și personalități care vor să cunoască Maramureșul.

Uneori sosesc și oaspeți de pe alte continente. Întâmpinați într-o zi de Duminecă: "Am putut constata că în Maramureș sentimentul sărbătorii este unul firesc și nu unul teatral. De scenă. După ce au participat la slujba de la biserică, au fost invitați în ospetie la oamenii satului... Au participat la ritmul unei zile, au văzut casa și grajdul, grădina și pruncii. Deseștenii au oferit o zi aleasă". Gheorghe Pârja scrie despre trecerea (fericită) prin Maramureș a lui Noica, Nichita Stănescu, Laurențiu Ulici (care ar fi maramureșan), Nicolae Breban, Augustin Buzura (care este maramureșan), Tepeș, Adam Puslojic (care îi prefațează, cu entuziasm, cartea) și mulți alții: acesta e ținutul, aceștia sunt oaspeții – prieteni.

* Dar nu doar Maramureșul, ci și Banatul e recitat de autori harnici. Câteva volume despre Valea Carașului, districtul Ilidia semnate de Iosif Stănilă, primim de la Traian Jurchela, fiu al ținutului. Sunt ale unui istoric profesionist și ale unui sociolog corect, care poate fi citit cu folos. Cu buna înțelegere a locului. Petru P. Ciurea și Constantin C. Falcă au propus cititorului vreo douăzeci de volume intitulate *Cărășeni de neuitat*. După ce a rămas singur, Constantin C. Falcă ajunge singur la volumul al XXVIII-lea, în care citim laude semnate de Iosif Băcilă (autor al unei reviste citabile despre Almăj și al unui volum care adună ample studii despre almăjeni).

Necazul celor douăzeci și opt de volume e că preiau fără să citeze și comentează fără să înțeleagă întotdeauna despre ce-i vorba. Aflu că Dălboșul este "satul cu 5 poeți": Ion Marin Almăjan, Nicolae Dolângă, Petru Novac Dolângă, Iosif Băcilă și Ion Budescu. Nici în cărțile lui Iosif Băcilă (foarte utile ca descriere și înțelegeră a locurilor), nici din cele 28 de volume (inventar util, descriere mângâietoare a ținutului și a cărașenilor "de neuitat") nu am găsit numele unui poet din Dălboș, Iosif Imbrescu. Biografia și bibliografia lui pot fi citite în Cristian Filip, *Poezia închisorilor*, Ed. Babel, 2014, pp. 114-120. E și el din Dălboș. A murit în 1949, în închisoare.

Dacă ne vom ocupa în continuare de prieteni de cursă lungă e cazul să ne oprim asupra volumului *Reșița literară* de Gheorghe Jurma. ••• Unde sunt într-adevăr prietenii de cursă lungă ai lui Gheorghe Jurma din ultimii 50 de ani, de când criticul conduce cenaclul *Semenicul*, scrie cronică literară, evaluează, dirijează și susține. Nimic dincolo de *Reșița literară* nu pătrunde prin efracție în cartea lui Gheorghe Jurma: sunt numai cei născuți, școliti, rămași la Reșița. Sau rămași aici, după peregrinări ferice și nefericite. Nici din Bozovici, nici din alte locuri din Caraș n-a mai pătruns nimeni. Dacă în volumul lui Cornel Ungureanu, *Literatura Banatului*, și-au făcut loc trei scriitori din Dălboș, dacă în *Literatura Banatului* de Dorin Murariu au pătruns totuși doi, în ampla sinteză a lui Gheorghe Jurma, nici unul!!! Cei din Dălboș trebuie să-i fie recunoscători dlui Falcă: dânsul a uitat, ca și Iosif Băcilă, doar unul.

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Design pagini revista: Sorin Stroe, Elisabeta Cionchin.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,

telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

ISSN 0030 560 X

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări de
LINDA SASKIA MENCZEL

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

ARME SI PENSULE PAUL ANASTASIU, PICTOR OFICIAL AL ARMATEI FRANCEZE IOAN T. MORAR

Am auzit pentru prima dată despre el pe 7 mai, pe când stăteam cu standul Asociației Amitié Franco-Roumaine în fața primăriei din Aix-en-Provence, sărbătorind Europa. Au venit câțiva români din zonă, plus mulți francezi curioși, a trecut și un cîrd de asiatici care s-au fotografiat cu oalele și ulcelele de Horezu, cu tricoulul, cu copilașii de la Casa Românească din Marsilia, veniți special pentru un mic spectacol. Printre românii vizitatori, Gabriel Curcudel, de nouăsprezece ani în Legiunea Străină, încă activ. Am vorbit de una, de alta, mi-a spus că scrie versuri și că-i place mult Jean d'Ormesson, care, întîmplător (sau nu) îmi place și mie. (Ați citit bine: războinic profesionist din Legiune, scrie versuri și citește literatură de bună calitate!)

O conversație foarte plăcută, în cursul căreia mi-a spus că ar trebui să-l cunosc pe Paul Anastasiu. E fost legionar și el, iar acum, "în civilie", are statutul de Pictor Oficial al Armatei Franceze și locuiește undeva pe lângă Avignon. Gabriel Curcudel avea o carte de vizită a pictorului, cu care e prieten bun. Au combătut împreună. Ajuns acasă, după "prestația patriotică" de la Aix, am făcut ceea ce ați fi făcut oricare dintre dumneavoastră. Am intrat pe internet și l-am "gugălit" pe Paul Anastasiu. Mi-am hrănit curiozitatea și mi-am propus să-l întîlnesc.

Am aflat și ce e cu pictorii oficiali ai Armatei. Sînt continuatorii "Pictorilor de bătălie" din epoca regalității franceze. Au misiunea să expună cel puțin o lucrare, anual, la salonul Pictorilor Armatei de la Paris. Cunoscușem acum cîteva ani, întîmplător, un englez, am stat pe o terasă cu mesele una lângă alta, la Cassis. Era John Pendray (căsătorit cu o franțuzoaică), despre care am aflat că e Pictor Oficial al Marinei Franceze. E stabilit în Marsilia și una din lucrările lui se află pe peretele uneia din stațiile de metrou ale orașului. Da, marina franceză mai are pictori. Internetul m-a informat că și Armata Terestră are un corp de pictori. Și Aviația, desigur, are artiștii ei plastici.

Statutul acestor artiști nu e de angajați, ci, mai degrabă, unul onorific. Au uniformă, au grad, dar numai atunci cînd sînt în "misiune", cînd însoțesc trupele, navele, flotilele de avioane pentru a picta sau desena. Cînd revin "la vatră" nu poartă uniformă. Sînt împărțiți pe "căprării": prima treaptă este aceea de pictor agreat (numărul lor este limitat la 20), cu gradul de căpitan, iar cealaltă, de pictor titular, cu grad de "comandant", echivalentul celui de maior de la noi (aici numărul nu e limitat). Oricare din aceste două calități este conferită printr-un decret al ministrului Apărării franceze. Pictorii Armatei au în semnătură două săbii, cei ai Marinei, o ancoră, și cei ai Aerului, o aripă și o stea.

(În epoca descoperirilor geografice și a cuceririlor teritoriale îndepărtate, navele aveau la bord, pe lângă pictori "generalști", și pictori de plante sau pictori de animale. Ei se adăugau savanților care-i însoțeau pe marii navigatori, gata să pătrundă tainele noilor țărături. Corpul savanților era un fel de "motor de căutare" alcătuit din oameni de știință, la purtător. Întoarcerea din marile călătorii se solda nu numai cu mărfuri, mirodenii sau ciudățeni, ci și cu studii amănunțite despre noile teritorii).

Înarmat (ca să fiu în temă) cu această brumă de informații, am stabilit o vizită în Saint Gervais, acasă la fostul legionar și actualul pictor al Armatei Franceze, Paul Anastasiu. Din cele trei variante pe care ni le dă "ghidul de drumuri cu nume de stele culinare" alegem drumul prin Avignon. Îmi place că trece, obligatoriu, pe lângă Palatul Papilor și Podul Neterminat, atît de celebru. Le vedem din mașină. Cum se nimerește să prindem un "bouchon", avansăm lent și ne putem uita în voie la ele. Trece și înghesuiala, ajungem de partea cealaltă a Rhonului, unde încep localitățile citite adesea pe etichetele de vin: Laudun, Lirac, Tavel. Celebre AOC-uri din categoria Côtes-du-Rhône Villages. Aveam să află, ajuns la fața locului, că și Saint Gervais e printre ele. Dacă am face un mic ocol am ajunge și la Chateaufort-du-Pape (drag mie și lui Mircea Mihăieș), dar nu facem, ne grăbim că ne așteaptă "subiectul". Alunecăm cu viteza legală printre dealurile pe care vile par desenate.

După Bagnols-sur-Cèze, orașelul din zonă, o luăm la dreapta și ajungem la Saint Gervais, o așezare tipică din zonă, înconjurată de podgorii. Prima stradă la dreapta, prima casă. Primul Legionar român devenit pictor al Armatei Franceze ne iese în cale. E un pic mai împlinit decît în fotografiile din vremea Legiunii. Se scuză că ne întîmpină în hainele "de atelier", pline de culoare și culori. Parcă ne-am cunoaște de multă vreme. (Cred că și el m-a "gugălit", știa cîte ceva, nu-i eram total străin. Mare maestru de ceremonii și Google ăsta, face prezentările în mare viteză și destul de consistent). Scot întrebările din teacă și le las să zburde printre pisicile casei. Pe una o cheamă Ceapă, pe alta o cheamă Varză, dar a murit. "A fost o metodă de-a mea de a-mi face soția să rețină niște cuvinte românești", spune Paul. Doamna înțelege românește și nu o deranjează că, din cînd în cînd, conversăm între noi în limba maternă. De altfel, e ocupată, vorbește la telefon despre viitorul restaurant al familiei. Care va fi undeva în zonă, fiindcă Paul și familia lui se vor muta de aici, casa e deja scoasă la vînzare.

Bun, întîi povestea, apoi vizionarea lucrărilor. În aer zumzăie o mai veche temă preferată: destinul. Mă fascinează traseul excepțional al unor oameni, macazurile vizibile din viața lor, desenul aproape imposibil al unor trasee biografice. "Destinul subliniază modul incredibil în care se îndeplinesc probabilitățile foarte mici" — zicea cineva (eu am zis-o, dar sună mai prestigios dacă o dau ca un citat). Ce probabilitate există ca un tînar învățător, născut și crescut în Suceava, să devină, la nici doi ani distanță după primul an în învățămînt, luptător în Djibuti, în rîndurile Legiunii străine? Practic, probabilitatea este aproape de zero. Și totuși, destinul lui Paul Anastasiu a îndeplinit tocmai această improbabilitate. Și, în continuare: care este probabilitatea să scapi cu viață dintr-un camion militar care sare în aer după ce a călcat pe o mină îngropată în drum? Știrile spun des că nu există această probabilitate, zeci de combatanți mor în astfel de situații.

Paul Anastasiu și încă patru colegi au scăpat dintr-o asemenea ambuscadă din Djibuti. De aici, destinul urmează o linie dreaptă. Misiune după misiune, timp de aproape 16 ani. Și, în timpul rămas liber, întoarcere la dragostea dintîi, pictura. Tatăl lui, fost pilot de vînătoare, retras din armată în urma unui accident și recalificat, prin admitere la Arte, la Cluj, ca profesor de desen și sculptor, îl îndreptase spre sculptură. Cu el a studiat primele noțiuni, a desenat, a cioplit. Voia să dea admitere la Arte Plastice, dar dorul de aventură a învins, atunci. A plecat cu trei prieteni prin Iugoslavia. A tot fost prins la graniță și a ajuns de trei ori în lagăre. Pîmă la urmă, ajungînd la frontiera franceză, a optat pentru singurul mod de a rămîne legal acolo: Legiunea Străină. A trecut testele fizice. Marșul de 100 de kilometri pentru obținerea "Chipiului alb" e unul dintre ele.

A fost încorporat, într-o competiție cu o rată de unu admis din zece pretendenți. A avut misiuni în Eritreea, în Djibuti, în Mayotte, în Somalia, în fosta Iugoslavie (prin care trecuse clandestin și în care se întorcea cu forțele de pace). Destinul a învins încă o dată probabilitățile foarte mici. Pasiunea pentru pictură i-a dat un statut special: a început să primească primele comenzi care-l scoteau pentru o vreme din acțiunile militare. În 2005, prin decret al ministrului Armatei, Michèle Alliot-Marie (da, o femeie), a fost numit Pictor Oficial al Armatei Franceze, prima treaptă, aceea de agreat. A mai rămas un an în Legiune, într-o situație ciudată: ca legionar era subofițer, dar ca pictor, adică aflat în misiune, avea grad de căpitan. Au convenit să fie căpitan doar în atelierul lui și subofițer în restul zilei petrecute în Regimentul de Geniu. După de trei ori un stagiul de trei ani (așa spune regulamentul), Paul Anastasiu a fost titularizat, în 2014, ca Pictor Oficial.

Dincolo de scenele de bătălie, de alte subiecte militare, de portrete de militari, Paul Anastasiu e un pictor civil, un om în căutare continuă a formulelor plastice, un neobosit perfecționist. Atît de perfecționist încît a adunat 30 de pînze de care nu era mulțumit și le-a dat foc în grădină. "Mai

Generalul Paul-Frédéric Rollet, supranumit "părintele Legiunii Străine", portret de Paul Anastasiu, cu o decorație a Casei Regale Românești în prim plan. (foto Carmen Morar)

bine mi le dădeai mie", i-a zis un prieten. "Păi, tocmai de aia le-am ars, să nu fiu tentat să le dau cuiva, să fac o concesie, deși eu nu sînt mulțumit de ele", a răspuns Paul.

Am încheiat povestea în mare, începem să vedem lucrările răspîndite în toată casa, în atelier, într-o cabană de lemn din curte. Carmen face zeci de poze. Am putea scoate un album! Pictură sănătoasă, solidă, mai ales în cele cu subiect militar, unde trebuie să existe o "disciplină" a imaginii. Imagini păstoase (în sensul bun), portrete clare, cu tușe calde de culoare. E o mică parte, evident, din ceea ce a lucrat. Restul s-au dus la clienți din toată lumea (niște chinezi care au cumpărat o podgorie în zonă și au trecut pe aici au plecat cu zece lucrări deodată). În Aubagne, la sediul central al Legiunii Străine, și la Muzeul Legiunii sînt cîteva lucrări comandate și cumpărate. Lucrarea *Camerone*, despre celebra bătălie cu același nume, în care o mîna de legionari (șaizeci și trei) a rezistat eroic în fața a două mii de soldați ai armatei mexicane, lucrarea, zic, face parte dintre exponatele permanente.

Paul Anastasiu e un om împlinit, reușește să trăiască din pictură, vinde regulat, primește comenzi. Trăiește din și pentru pictură. Nu a expus niciodată în România, dar nu e prea tîrziu pentru asta, dacă se ivește ocazia. România nu are pictori oficiali ai Armatei, așa că nu există ideea unui schimb.

Cea mai palidă întrebare din repertoriul unui ziarist este "Ce proiecte de viitor aveți?" Eu nu o pun niciodată. Dar află că în următoarele luni, Paul Anastasiu va ajunge prin zona în care locuiesc eu. A cîștigat un concurs pentru o pictură monumentală la Marsilia, în fortul Saint-Nicolas, aparținînd armatei. Probabil că vernisajul va fi în septembrie și ne vom vedea atunci, cînd el va purta uniforma de pictor militar.

După aproape patru ore de discuții și vizionări de lucrări, ne întoarcem pe drumul pe care am venit, printre localități cu nume de etichete de vin. Nici de data asta nu ne abatem prin Chateaufort-du-Pape. Oricum, e prea tîrziu, sînt închise toate vinotecile. Voi merge acolo, în vara asta, din nou, cu Mircea.

Veniseam pentru întîlnirea cu subiect și mă întorc bucuros că a fost mai mult decît atît. Am cunoscut un om, un artist, în cazul căruia destinul a învins de cîteva ori cuvîntul "imposibil".